

Mette Pless og Noemi Katznelson

Niende klasse og hvad så?

- en midtvejsrapport om unges uddannelsesvalg
og overgang fra grundskole til
ungdomsuddannelse og arbejde

Forord

En uddannelse for mig er meget vigtigt, da det er den jeg skal leve af resten af livet. Det er min uddannelse, der skal gøre at jeg får et dejligt liv." (pige, 9. klasse, i stil om fremtiden)

Unge uddannelsesvalg og overgang fra grundskole til uddannelse eller arbejde er temaet for denne rapport fra Center for Ungdomsforskning. Den er en midtvejsrapport fra undersøgelsen 'Forsøg med brobygning i folkeskolen', som netop handler om unges uddannelsesvalg efter grundskolen og ikke mindst om en række forsøg med brobygning og vejledning i 8. og 9. klasse. Emnerne spænder således vidt fra de unges drømme og forestillinger om deres fremtidige uddannelse og beskæftigelse til konkrete erfaringer med forældresamarbejde, vejledning, praktik osv.

Rapporten er opdelt i to dele. Første del handler om de unges uddannelsesvalg og anden del om erfaringer med udskoling fra en række forsøg rundt om i landet. Den vil have relevans for alle der beskæftiger sig med grundskolens afgangsklasser, ungdomsuddannelser, vejledning og andre tilbud til unge efter grundskolen. Undersøgelsens endelige rapport udkommer i begyndelsen af 2007.

Undersøgelsen gennemføres af undertegnede cand.mag. Mette Pless og ph.d. Noemi Katznelson. Derudover har cand.scient.soc. Niels-Henrik M. Hansen bidraget i forbindelse med undersøgelsens spørgeskema sammen med cand.scient.soc. Dorthe Skov Jeppesen. Vi kommer alle fra forskningsenheden Center for Ungdomsforskning, som løbende udgiver rapporter og bøger om unge. Centret udkommer også kvartalsvis med et tidsskrift "Ungdomsforskning", som tager forskellige temaer op omkring unge.

God læselyst

Forskningsmedarbejder Mette Pless og forskningsleder Noemi Katznelson

Center for Ungdomsforskning, Learning Lab Denmark, Danmarks Pædagogiske Universitet

Niende klasse og hvad så?

- en midtvejsrapport om unges uddannelsesvalg og overgang fra grundskole til ungdomsuddannelse og arbejde

Mette Pless og Noemi Katznelson

1. udgave 2005

© Forfatterne og Center for Ungdomsforskning

Tryk: Schweitzer A/S

Layout: Niels Henrik M. Hansen

ISBN 87-7684-030-1

Kontaktadresser:

Center for Ungdomsforskning – www.cefudk.dk

Learning Lab Denmark – DPU

Tuborgvej 164

2400 København NV

Tlf. 8888 9933 - Mail: cefudk@dpu.dk

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	9
Baggrunden for undersøgelsen	12
Undersøgelsens datagrundlag	12
2. Uddannelsesvalget – at skulle vælge sin fremtid	14
Valgparathed	14
Hvor afklarede er de unge omkring uddannelsesvalget i 8. klasse?	15
Hvem er de afklarede og uafklarede unge?	17
Social og uddannelsesmæssig arv	17
Etnisk baggrund	18
Skoletrivsel og faglig selvvurdering	20
Opsamling	21
3. Hvad vil de unge efter 9. klasse?	23
I gymnasiet	25
På handelsskolen	25
På teknisk skole	26
I arbejde	27
I 10. klasse	28
Opsamling	33
4. De unges søgemønstre ifht ungdomsuddannelserne	34
De 'praktiske' uddannelser	35
De 'boglige' uddannelser	36
Opsamling	37
5. De unges forestillinger om arbejde	38
Hvilke jobs tiltrækker de unge?	39
De unges joborienteringer fordelt på køn	42
De unges joborienteringer ifht forældrenes uddannelseslængde	42
Sammenhæng mellem de unges joborientering og ungdomsuddannelse	43
Holdninger til uddannelse og arbejde	44
Etnicitet	46
Opsamling	48
6. Hvad påvirker de unges uddannelses- og erhvervsvalg?	49
Forældrenes betydning	50
Betydningen af skolen og den unges faglige niveau	55
Søskendes betydning	56
Mediernes betydning	57
Opsamling	58
7. Generelle perspektiver på barndom, ungdom og voksendom	59

Del 2	61
8. Erfaringer med udskoling	62
Forsøgsprojekterne samlet set	62
9. Forældreinddragelse – med særligt fokus på etniske minoritetsforældre	64
Fælles arrangementer	65
Individuelle besøg og vejledningssamtaler	65
Hvorfor er forældresamarbejdet så svært?	65
Uddannelsesvalg som konfliktområde	66
Opsamling	68
10. Individuel vejledning	69
Den individuelle vejledningssamtale	69
Vejledningens betydning for uddannelsesvalget	70
Forventninger til vejlederen	70
Unge med 'særligt behov' for vejledning	71
Uddannelsesbogen	74
Uddannelsesbogens betydning	77
Uddannelsesbogen og de unges øvrige behov for vejledning og udskoling	77
Opsamling	79
11. Introduktion til ungdomsuddannelserne	80
Uddannelsesdage og –messer	80
Vejledningsbaseret undervisning	81
Samarbejde og konflikt med skolelærerne	82
Uddannelsespraktik	82
De unge om uddannelsespraktikken - hvad sker der egentligt på en ungdomsuddannelse?	83
Opsamling	85
12. Introduktion til arbejdsmarkedet	86
De unge om erhvervspraktikken	86
Arbejdslivet; 8-16!	86
Erhvervspraktik og frikvarter fra skolelivet	87
Alternativt læringsrum – og plads til begejstring!	88
Det gode arbejde = gode kolleger	88
Mentorordninger	89
Iværksætter	89
Opsamling	90
13. Opsamling	91
Forældresamarbejdet	91
Individuelle vejledningstiltag	91
Introduktion til ungdomsuddannelserne	92
Introduktion til arbejdsmarkedet	93
Litteraturliste	94

1. Indledning

Denne rapport er en midtvejsrapport i undersøgelsen 'Forsøg med brobygning i folkeskolen', som handler om unges overgang fra grundskole til uddannelse eller arbejde. En undersøgelse der følger mellem 1200-1500 unge rundt om i Danmark, fra de går i 8. klasse og 3 år frem. Der er nu gået 1 år siden undersøgelsen gik i gang, og her i rapporten samles så de første resultater.

Første del af rapporten (del I) handler om det uddannelsesvalg, unge i grundskolen står overfor i 9. klasse. Hvordan oplever de unge i 8. klasse og 9. klasse valget af ungdomsuddannelse? Hvilke ungdomsuddannelser og jobtyper overvejer de? Og hvilke tanker gør de sig om uddannelse, arbejde og voksenliv? Det er de unges forestillinger og tanker om det forestående valg, som er fokus i denne rapport – det endelige valg af ungdomsuddannelse træffer de først senere.

Anden del af rapporten (del II) samler de første erfaringer fra en række forskellige udskolings- og brobygningsforsøg, som har fundet sted på skoler fordelt over hele landet. Forsøgene har til formål at støtte de unges afklarings- og valgproces ifht ungdomsuddannelse og erhvervsvalg fra 8. klasse. Vi skaber overblik over de metoder og tilgange, forsøgsprojekterne benytter sig af, og skitserer de foreløbige resultater og udviklingsmuligheder, der ligger i forsøgsprojekterne. Alt sammen med henblik på at hjælpe til at gøre overgangen fra grundskolen til ungdomsuddannelserne lettere for de unge.

Unge uddannelsesvalg og udskoling vedrører selvsagt de unge, men valget indgår også i et komplekst samfundsmæssigt puslespil om alt fra manglen på folk i den erhvervsaktive alder, økonomiske ressourcer, til sorteringen til forskellige erhverv osv. Der er derfor mange forskellige interesser knyttet til de unges valg og dermed også store uenigheder

og brydninger i spil. Det er bl.a. den løbende offentlige debat om unges uddannelsesvalg og -strategier et levende eksempel på.

De unge opfatter i høj grad valget af ungdomsuddannelse som deres eget! Men det der på det subjektive individniveau tager sig ud som et åbent uddannelsesvalg for den enkelte unge, dækker over, at de unges valg i høj grad påvirkes af en række forskellige faktorer. Forældre, vejledere, uddannelsesinstitutioner, politikere osv. er – sammen med de vilkår, der på det pågældende tidspunkt gør sig gældende i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet – med til at forme valget og valgprocessen for og omkring den enkelte unge. Vi ønsker med denne undersøgelse, at gå tæt på de unges valg af ungdomsuddannelse, samt at afdække, hvad der – bredt set – ligger til grund for de unges uddannelsesvalg.

Resultater og anbefalinger

- 70 % af de unge er umiddelbart afklarede omkring valget af videre uddannelse i 8. klasse, mens de resterende 30 % er uafklarede. Ca. 1/3 del af de unge kan således i et vist omfang siges ikke at være valgparate i 8. klasse.
- 51% af de unge i 8. klasse overvejer at fortsætte direkte i en ungdomsuddannelse efter 9. klasse. 34 % overvejer at fortsætte i 10. klasse og 26% at gå på efterskole (tallene summerer ikke til 100%, da de unge kunne angive flere muligheder).
- Gennemgående har de unge et ringe overblik over deres valgmuligheder efter 9. klasse og af sammenhænge mellem forskellige uddannelser og erhverv.
- Generelt er flere af de unge, der overvejer at gå i 10. klasse uafklarede, og bekymrede for deres uddannelsesvalg, ligesom flere oplever at klare sig fagligt dårligere end de unge, der ikke overvejer 10. klasse.
- De unges forventninger til uddannelse og arbejde er sammensat af forskellige elementer; interesse og lyst forenet med realisme ifht, hvilke uddannelser det er muligt at 'komme ind på' og gennemføre, samt hvilke jobs det er muligt at 'leve af', penge, tryghed og det at indgå i et socialt fællesskab. Dermed er de unges fremtidsorienteringer overordnet set mere rettet mod arbejdsmarkedet end tidligere.
- Generelt synes pigerne at være mere orienterede mod uddannelse end drengene. Eksempelvis er der flere piger end drenge, der ønsker et job, der kræver en mellem-lang - eller lang - videregående uddannelse og dobbelt så mange drenge som piger, der gerne vil have et job, der kræver en faglært uddannelse.
- De unges uddannelsesvalg hænger snævert sammen med forældrenes uddannelsesbaggrund; jo længere uddannelse forældrene har, jo længere uddannelse søger de unge imod.
- Ifølge de unge oplever flest, at deres forældre ønsker, at de 'finder noget, som interesserer dem'. Ifht det generelle billede, skiller de etniske minoritetsunge sig dog ud. En del af de etniske minoritetsunges forældre betragter - ifølge de unge selv - i væsentlig grad uddannelse som et redskab til social mobilitet og økonomisk sikring.
- Ifht forældrenes forventninger til uddannelsesvalget oplever omkring halvdelen af de unge forældrenes forventninger som 'rimelige'. Der er dog en betydelig større gruppe af de etniske minoritetsunge, der oplever deres forældres forventninger som store/for store end blandt de etnisk danske unge (hhv. 40% og 12%). De etniske minoritetsunge oplever således stor interesse fra deres forældre ifbm. uddannelsesvalget.
- For de unge som har det svært i skolen, tegner der sig et mere polariseret billede af forældrenes forventninger end for de unge, der klarer sig godt i skolen. De unge, der har det svært i skolen, oplever oftere, at forældrene stiller store krav, og forældrene opleves også oftere som ligeglade/uden forventninger.
- De unge henter i høj grad inspiration til uddannelses- og erhvervsvalget i personlige relationer eller rollemodeller. Relationerne omfatter også i bred forstand medierne og personer, som de unge 'kender' fra medierne.

Resultater og anbefalinger

- Det kan på baggrund af forsøgene med at lette overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse anbefales, at brobygningsaktiviteter som uddannelsespraktik (præsentationskurser), længerevarende erhvervspraktik og vejledningsforløb introduceres i 8. klasse og fortsætter i 9. klasse til forskel fra i dag, hvor det primært er i 10. klasse, at disse aktiviteter er samlet til stede og tænkes sammen.
- Det er afgørende, at de forskellige elementer i brobygningsaktiviteterne; dvs. uddannelses- og erhvervspraktik, uddannelsesbogen og erhvervsvejledningen integreres således, at det for eleverne ikke fremstår som løsrevne aktiviteter uden sammenhæng. Det er i høj grad de overvejelser og diskussioner, der knytter an til udskolingsaktiviteterne, der giver anledning til, at de unges overvejelser omkring uddannelse og arbejde tager form og modnes.
- Det er en forudsætning for en vellykket udskoling, at UU-vejledere og lærerne i udskolingen (og evt. særlige personer som kuratorer, EGU-vejledere osv.) arbejder konstruktivt sammen.
- Forældresamarbejdet med særligt de etniske unges forældre er vigtigt, og der er behov for, at det bliver udbygget tidligt i skoleforløbet.
- De individuelle vejledningssamtaler kører efter en stram plan både ifht tid og indhold. Denne form gør det vanskeligt for vejlederne at 'opdage' andre forhold i den unges liv, som spiller ind på uddannelses- og erhvervsvalget. Det er derfor vigtigt at fastholde et bredt perspektiv på de unges situation, og i videst muligt omfang lade vejledningssamtalerne tage form som en levende dialog.
- Uddannelsesbogen er for nogen unge et værdifuldt redskab i forbindelse med deres uddannelsesvalg, da den fremmer deres afklaringsproces, og motiverer dem til at gennemtænke deres uddannelsesvalg. Uddannelsesbogen appellerer imidlertid især til de bogligt stærke unge, mens de bogligt svagt funderede unge generelt ikke har taget uddannelsesbogen til sig.
- Der er gode erfaringer med ung-til-ung vejledning som indgang til at skabe mere viden om uddannelsessystemet. Men samtidig har ung-til-ung vejledningen tendens til at bære præg af tilfældighed. Der er behov for at tænke ung-til-ung vejledningen mere systematisk ind i de generelle udskolingsaktiviteter.
- Der er gode erfaringer med uddannelses- og erhvervspraktikker. Muligheden for at få et indblik i hverdagen på en mulig uddannelsesinstitution og/eller arbejdsplads, synes at virke afklarende ifht uddannelsesvalget.
- I relation til de særligt udsatte unge er der behov for voksne med en tættere tilknytning end den, UU-vejledere kan tilbyde. Her kræves opfølgning og hjælp i hverdagen og særligt i overgangen til ungdomsuddannelse. For sådanne unge kan eksempelvis mentor-ordninger være en mulighed.

For yderligere uddybning af rapportens konklusioner, er der mulighed for at finde mere fyldige opsamlinger i slutningen af hvert kapitel i del I, samt afslutningsvist i del II.

Baggrunden for undersøgelsen

På initiativ af Undervisningsministeriet gennemføres i alt 12 forsøg med brobygning⁽¹⁾ i folkeskolen i perioden fra 2004 til 2006. I den forbindelse har Kommunernes Landsforening og Center for Ungdomsforskning til opgave at administrere og følge forsøgene, samt at evaluere og forske i de unges udskolingsforløb og uddannelsesvalg. Center for Ungdomsforskning står for evaluerings- og forskningsdelen.

Projektet er en udløber af folkeskoleforliget fra november 2002. Her aftalte forligspartnerne, at der med henblik på at skabe større sammenhæng og progression i afgangselevernes udskoling skal iværksættes forsøg med brobygningsaktiviteter, der systematisk introduceres i 8. klasse og gradvist udbygges gennem 9. og 10. klasse. Formålet med forsøgene er at forbedre udskolingsindsatsen overfor de elever, som ikke med de eksisterende udskolingsordninger er i stand til at foretage det 'rette valg' af ungdomsuddannelse. Det 'rette valg' defineres i denne sammenhæng som valg, eleverne har mulighed for og motivation til at vælge og gennemføre.

Konkret vil der blive arbejdet med det 'rette valg' i relation til fire fokusområder, som tidligere forskning udpeger som centrale og betydningsfulde ifbm det 'rette valg':

- Negativ social arv
- Etnicitet
- Ikke boglige lærings-strategier
- Ungdomskultur og identitet

Forsøg med brobygning i folkeskolen gennemføres i to dele: Første del består af igangsættelse, administration og kvalitetsudvikling af en række konkrete lokale forsøgsprojekter med brobygning. Denne del af projektet gennemføres af Kommunernes Landsforening.

Anden del udgøres af en forskningsbaseret evaluering, som denne midtvejsrapport er en del af. Formålet med den forskningsbaserede evaluering er:

- At give en forskningsmæssig belysning af, hvad der i bred forstand ligger til grund for de unges valg af ungdomsuddannelse. Heri vil også ligge en kortlægning af de unges valgprocesser og en vurdering af varierende brobygningsforsøgs indflydelse på de unges valg set i relation til andre faktorer.
- At beskrive, dokumentere og sammenholde erfaringer, der gøres i de konkrete brobygningsforsøg. I forlængelse heraf skal evalueringen undersøge, hvilken indflydelse brobygningsforsøgene har på de involverede elevers forudsætninger for at træffe det 'rette valg' af ungdomsuddannelse.

Undersøgelsens datagrundlag

Undersøgelsen omfatter 60 skoleklasser (omkring 1200 elever), som er fordelt over det ganske land og dækker over forskellige socioøkonomiske og geografiske forhold. Der er dog en mindre overvægt af klasser fra mellemstore, midtjyske kommuner samt en mindre overrepræsentation af ikke-boglige unge/unge i special-undervisningen.

De 60 skoleklasser udgøres af 40 klasser, som er involveret i forsøg med brobygning samt 20 skoleklasser, der ikke medvirker i forsøgene. Disse 20 klasser er udvalgt som kontrolklasser, der er inddraget i evaluerings- og forskningsprojektet for at opveje det forhold, at forsøgsklasserne ikke er tilfældigt udvalgte, men udvalgte pga. kvaliteten af deres projektansøgninger. Udvalget er derfor sket med henblik på at sikre en bredde og en spredning i forhold til det samlede udvalg af klasser ifht. kriterierne socioøkonomisk elevsammensætning og geografi.

Det er vigtigt at erindre, at materialet således ikke metodologisk kan siges at være statistisk repræsentativt, idet deltagerne i undersøgelsen i så fald skulle være tilfældigt udvalgte. Vurderingen er imidlertid, at materialet giver et udmærket udgangspunkt for en vurdering af de indsatser, der indgår i de forskellige brobygningsforløb og af de unges uddannelsesvalg i bred forstand.

Selve undersøgelsen gennemføres i fire faser, hvoraf fase 1 og fase 2, danner grundlaget for denne midtvejsrapport. Fase 3 og fase 4 er endnu i vente.

Faserne omfatter følgende data-produktion:

- Fase 1 (forår 2004): Spørgeskemaundersøgelse i 40 8. klasser
- Fase 2 (2004-05): Kvalitative casestudier i 12 9. klasser.
- Fase 3 (2005/2006): Opfølgende interviews
- Fase 4 (forår 2006): Spørgeskemaundersøgelse blandt de selv samme unge som i foråret 2004 (i alt 1158 elever), nu i deres 10. skoleår/ 1.år på ungdomsuddannelse

Konklusionerne fra denne rapport danner efterfølgende udgangspunkt for arbejdet i de næste faser af undersøgelsen og for den endelige rapport. Den endelige rapport kommer i forbindelse med undersøgelsens afslutning i udgangen af 2006, når de unge er blevet fulgt gennem en 3-årig periode.

Noter

1) Brobygning forstås i denne sammenhæng som aktiviteter for unge, der skal lette overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse. Aktiviteterne består af en kombination af præsentationsforløb i ungdomsuddannelserne, erhvervspraktik, vejledning, arbejde med uddannelsesbøger m.m.

Undersøgelsens 4 faser

1.

Spørgeskemaundersøgelse i 40 8. klasser

I alt har 1158 elever besvaret spørgeskemaet. Kønsmæssigt er der en ligelig fordeling af drenge og piger. 27% (311) (af de unge kommer fra kontrolklasserne, og de resterende 73% (838) fra forsøgsklasserne. Der er ikke statistisk forskel på kønsfordelingen i kontrol- og forsøgsklasserne.

2.

Kvalitative casestudier i 12 9. klasser.

Casestudierne består af i alt:

- Interviews med 59 unge
- Interviews med 11 vejledere
- Overværelse af 15 vejledningssamtaler med unge
- Overværelse af 7 familierettede vejledningssamtaler
- Deltagerobservation på en række forældremøder, informationsarrangementer, uddannelsespraktikker – og besøgsdage på gymnasier og tekniske skoler, mentorkursus for lærere, arbejdsgivere mv.
- En række skriftlige produkter/fremstillinger fra de unge;
- 27 stile om temaet 'skab din egen fremtid'
- 70 elev-evalueringer af uddannelsespraktikker
- 17 erhvervspraktik-rapporter
- 16 uddannelsespraktik-rapporter
- 22 elev-evalueringer af uddannelsesdage

3.

Opfølgende interviews

- Interviews med min. 20 elever i deres 10. skoleår eller på deres 1. år i en ungdomsuddannelse.
- Supplerende interviews med min. 10 forældre i elevernes 10. skoleår/1. år på ungdomsuddannelse.

4.

Gentagelse af spørgeskemaundersøgelse

Spørgeskemaundersøgelse blandt de selv samme unge som i foråret 2004 (deltagerne i fase 1) (i alt 1158 elever), nu i deres 10. skoleår/ 1.år på ungdomsuddannelse.

2. Uddannelsesvalget – at skulle vælge sin fremtid

Der er mange tanker i spil – og mange overvejelser at gøre sig – når man som ung i 9. klasse står for at skulle vælge ungdomsuddannelse. I det følgende vil vi tegne et billede af de unges overvejelser omkring uddannelses- og erhvervsvalget, som det ser ud i 8. og 9. klasse.

Valgparathed

I 8. klasse og i begyndelsen af 9. klasse opleves valget af uddannelse i stigende grad som væsentligt – men alligevel på tilpas afstand til, at det endnu ikke giver alt for mange sommerfugle i maven – og til at man, for nogens vedkommende, kan udskyde det lidt endnu. Mens det synes at være nærmest skræmmende tæt på i januar måned, hvor deadline for det endelige valg af ungdomsuddannelse trænger sig på, og hvor forvirringen for nogen kan føles overvældende og total! For andre er deadline for valget længe ventet og de ser i høj grad frem til valget – og ikke mindst til at skulle afslutte folkeskolen, og til at komme i gang med noget nyt og spændende.

9. klasse er det trin, hvor man skal til at tage alvorlige beslutninger om ens eget liv og fremtid. Det er meget svært at bestemme sig for, hvad man vil lave og uddanne sig til lige nu, synes jeg. På en måde virker det som om at der er lang tid til. Og lige nu virker det ikke som om, at man behøver at tage det så alvorligt, for vi går jo stadig 'bare' i folkeskole.² (pige, 9. klasse)

Det er så svært. Jamen hvad er det, der er det bedste at gøre? Og det er ens valg, det hele sådan. Dit valg... Bare alt. Åh, og jeg er slet ikke klar over alting. Jeg har ikke rigtig taget mig

tid til at sætte mig ned og få det læst, eller få sådan 'hvad kan jeg så gøre'.... Der er så meget. Det kører sådan rundt i mig. Jeg er slet ikke oplyst nok om alting.³ (pige, 9. klasse)

Det er en mindre del af de unge, der oplever forvirringen så massivt som pigen ovenfor, men for mange unge øges usikkerheden og forvirringen i takt med, at det endelige valg af uddannelse rykker nærmere. For er det nu det rette valg? Og hvad sker der, hvis jeg vælger forkert? Den tiltagende forvirring kan således ses som et udtryk for den betydning valget af ungdomsuddannelse har i de unges perspektiv. Især for de unge, der orienterer sig mod de gymnasiale uddannelser, synes uddannelsesvalget at fylde meget i deres bevidsthed.

Valget af ungdomsuddannelse beskrives af mange som afgørende for, hvordan resten af deres liv kommer til at forme sig. Det er et valg, som de unge tager meget alvorligt, og som de i høj grad tager på sig som deres eget ansvar. Det handler for mange af de unge, om valget mellem at lykkes med sit liv eller ej. De unge oplever sig ikke blot ansvarlige for at skabe deres egen lykke – men også deres egen fiasko – og de er meget bevidste omkring vigtigheden af at få en uddannelse, hvis man skal 'klare sig'. En pige skriver i en stil om fremtiden;

En uddannelse for mig er meget vigtigt, da det er den jeg skal leve af resten af livet. Det er min uddannelse, der skal gøre, at jeg får et dejligt liv. (pige, 9. klasse)

Og en dreng fortæller om det at skulle vælge, hvad man vil efter 9. klasse;

Altså selvfølgelig, det er ikke nogen helt vild rar situation, fordi (...) hvis du begynder på et eller andet, du ikke kommer igennem der, hvad nu

hvis du aldrig nogensinde klarer det, eller hvad nu hvis du ender med at blive en eller anden arbejdsløs en, der skal leve på bistand resten af dit liv, ikke? Det er selvfølgelig ikke så rart, vel? Så det... Men ellers så synes jeg, det er jo fedt nok, for så kan vi også selv blive færdige med skolen og komme ud og lave noget ordentligt noget, ik'? (dreng, 9. klasse)

Det forestående uddannelsesvalg er for størstedelen af de unge omgærdet af positive forventninger om mødet med noget nyt og anderledes – og drømmen om et sjovt og spændende uddannelses- og arbejdsliv. Men det er også en kilde til frustration og bekymring; hvad skal jeg vælge, hvad skal jeg blive til, og kan jeg klare det? Graden af frustration og forventning er ikke ligeligt fordelt mellem de unge. Hvor nogle især udtrykker glæde, spænding og forventning i forhold til det forestående valg af ungdomsuddannelse, er det for andre især forvirring og frustration, der træder frem, når de fortæller om deres tanker og forestillinger om tiden efter folkeskolen.

Der er også meget stor spændvidde i forhold til, hvordan de unge er i stand til at forholde sig til et kommende valg. Spændvidden illustreres i de følgende citater fra en ung dreng, der har meget konkrete og målrettede forestillinger om fremtiden, og en pige der er mere søgende og uafklaret;

Jeg er kommet så langt, at jeg ved, at jeg skal på HTX. Grunden til det er, at HTX er meget møntet på teknik, matematik og fysik. Dette er de ting jeg går mest op i. (...) Efter HTX skal jeg så til at finde ud af mit sidste trin i uddannelsestrappen. Indtil videre ser det ud til, at jeg skal på universitetet og blive civilingeniør. Der findes mange forskellige ingeniøruddannelser. Når man uddanner sig som ingeniør, tager du en linie og tager en bachelorgrad indenfor et specielt område, herefter kan du gå ud af universitet. Så har du uddannet dig selv til civilbachelor, sådan en grad tager 3 år... (dreng, 9. klasse, i stil om fremtiden)

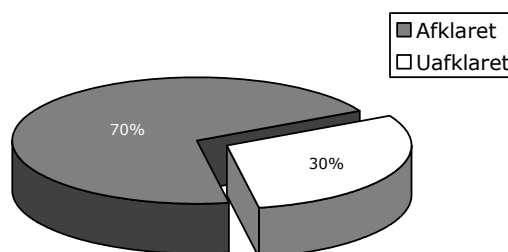
Hvis jeg opnår min drøm om at blive skuespiller, vil jeg simpelthen blive lykkelig, men hvis jeg bliver massør, bliver jeg da også glad. Jeg vil også gerne være tømrer, men jeg har lidt højdeskræk men det håber jeg at jeg kommer over. Og hvis det går over kan det også være en mulighed. (...) Jeg tror ikke at jeg kan se mig selv som pædagog, eller noget som helst der har med børn at gøre. Børn kommer næsten altid til skade når jeg er i nærheden, så det er jo ikke så godt. Jeg kan heller ikke se mig selv som kok. Jeg kan bare ikke lave mad. (pige, 9. klasse, i stil om fremtiden)

De unges tanker om uddannelse og arbejde rækker fra helt flyvske og uforankrede forestillinger og drømme, der optræder som en uensureret tankestrøm, til konkrete overvejelser der er forankret i en viden om sammenhængen mellem uddannelse,

erhverv og egen formåen. Der er således på dette område, som på alle andre, stor forskel på, hvordan de unge oplever og forholder sig til uddannelsesvalget.

Hvor afklarede er de unge omkring uddannelsesvalget i 8. klasse?

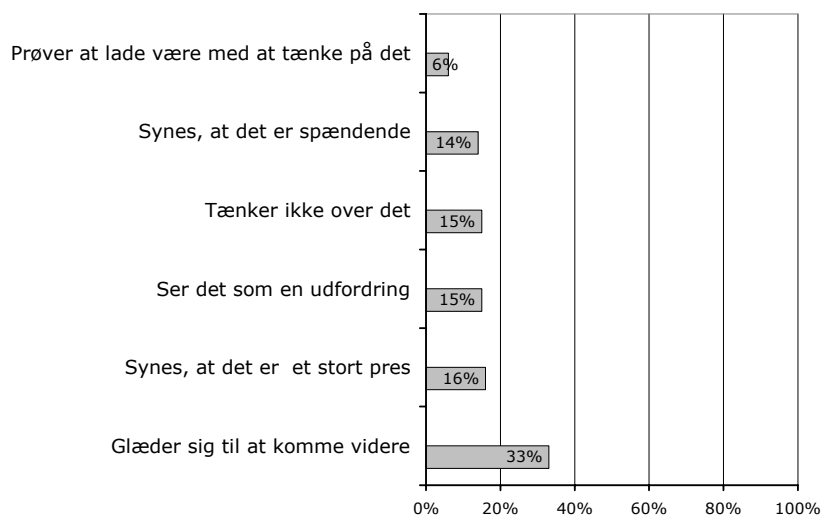
Hovedparten af de unge er umiddelbart afklarede omkring valget i 8. klasse. Således svarer 70% af de unge, at de ved, hvad de vil efter 9. klasse, mens de resterende 30% er uafklarede (jf. nedenstående figur);

Figur A. Viser hvor mange unge der, i 8. klasse, er hhv. afklarede og uafklarede omkring uddannelsesvalget.

De unges udsagn og egen vurdering af deres afklarethed skal dog tages med det forbehold, at når de andetsteds i spørgeskemaet bliver bedt om at markere hvilke(n) ungdomsuddannelse(r) de overvejer, så er der mange af de afklarede unge, der overvejer flere forskellige ungdomsuddannelser. Så helt afklarede er de 'afklarede unge' altså alligevel ikke.

Ser vi på, hvordan de unge oplever uddannelsesvalget, tegner der sig følgende billede. 47% af de unge oplever uddannelsesvalget positivt; de 'glæder sig til at komme videre' eller 'synes, at det er spændende'. 15% ser valget som en 'udfordring', hvilket både kan være udtryk for en positiv indstilling, men som også antyder, at valget kan være svært og problemfyldt. Mens 22% oplever det som 'et stort pres', eller 'prøver at lade være med at tænke på det'⁴. Og 15% af de unge, tænker ikke over det (jf. figuren på næste side).

Figur B. De unges oplevelse af, at skulle vælge efter 9. klasse (afrundede tal)

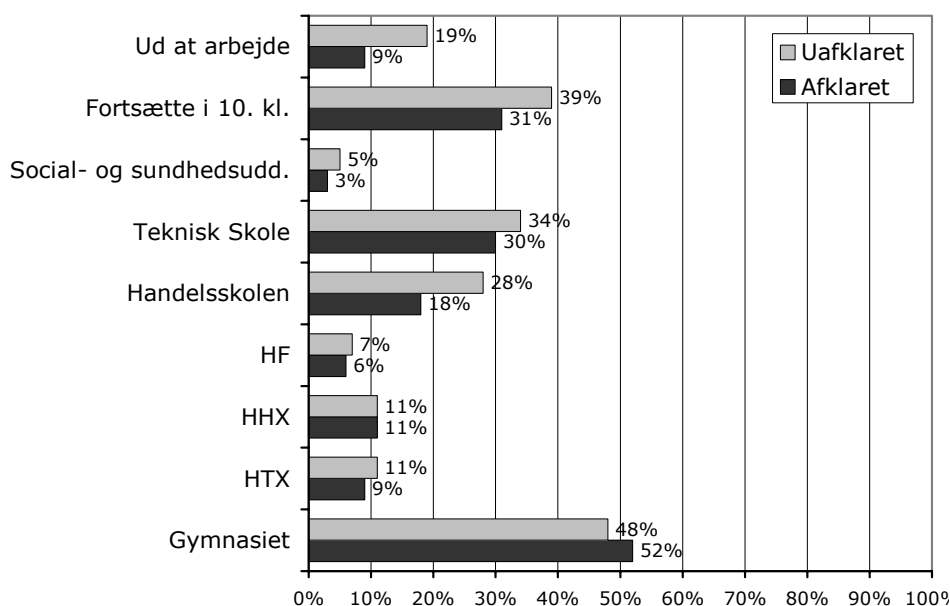
Ikke overraskende, er det især de unge, der ikke ved hvad de skal, som oplever uddannelsesvalget som et stort pres. Og især de uafklarede piger synes at bekymre sig om uddannelsesvalget; 31% af de uafklarede piger oplever valget som et stort pres, mod 24% af drengene. De uafklarede drenge synes i højere grad at skubbe uddannelsesvalget foran sig – således svarer 32% af de uafklarede drenge, at de ikke tænker over uddannelsesvalget, mod kun 19% af pigerne.

Den manglende afklarethed og en række andre faktorer er således med til at vanskeliggøre de unges valg, hvilket vi vil vende tilbage til.

Hvordan har du det med at skulle vælge, hvad du skal efter 9. klasse?	Piger			Drenge		
	Ja	Nej	Ved ikke	Ja	Nej	Ved ikke
Det er et stort pres	14 %	31 %	31 %	10 %	24 %	20 %
Prøver at lade være med at tænke på det	7 %	5 %	12 %	3 %	10 %	6 %
Glæder mig til at komme videre	34 %	23 %	23 %	5 %	19 %	27 %
Ser det som en udfordring	20 %	6 %	14 %	14 %	8 %	16 %
Tænker ikke over det	9 %	19 %	10 %	17 %	32 %	26 %
Synes at det er spændende	16 %	15 %	11 %	16 %	7 %	6 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100%

Tabel A. Belyser hvordan de unge har det med at skulle vælge, hvad de vil efter 9. klasse, og om de ved, hvad de skal efter 9.klasse. Fordelt på køn.

Figur C. Andel af afklarede/uafklarede unge i forhold til de respektive uddannelser. Det var tilladt at sætte flere kryds. Procenterne summerer derfor op til mere end 100%.

Hvem er de afklarede og uafklarede unge?

Ser vi nærmere på, hvordan de afklarede og uafklarede unge orienterer sig i forhold til deres forskellige muligheder efter 9. klasse, søger de i høj grad mod forskellige ting (vi vil komme nærmere ind på de unges søgning generelt i kapitel 2).

Helt overordnet overvejer flest af de afklarede unge gymnasiet.

Figuren viser, at for de unge der overvejer kategorierne 'ud at arbejde', 'fortsætte i 10. klasse' eller 'handelsskolen', er der flere, der er uafklarede end for de andre uddannelsesmuligheder. F.eks. er der 28% af de uafklarede unge i undersøgelsen, som overvejer handelsskolen mod 18% af de afklarede unge. Der er således relativt flere uafklarede unge end afklarede unge, der overvejer handelsskolen og ditto gælder for 'at fortsætte i 10. klasse' samt 'at komme ud at arbejde'. De andre uddannelser udviser ikke signifikans med hensyn til, hvorvidt man er afklaret eller ej. Med andre ord, er der altså ikke forskel på om man er afklaret eller ej, hvis man f.eks. overvejer HHX.

Der er flere faktorer, som synes at spille en rolle ifht de unges afklarethed mht, hvad der skal ske efter 9. klasse. Det drejer sig særligt om følgende

faktorer; Social og uddannelsesmæssig arv⁵, etnisk baggrund⁶, skoletrivsel og faglig selv vurdering. Andre faktorer som eksempelvis venner spiller overraskende nok ikke en afgørende rolle.

Social og uddannelsesmæssig arv

De unge fra uddannelsesfremmede miljøer er generelt mere i tvivl om, hvad de skal efter 9. klasse end unge fra mere uddannelsesvante miljøer – ligesom de er mindre tilbøjelige til at søge mod ungdomsuddannelserne. Således mindskes andelen, der ikke har overvejet, hvad de vil efter 9. klasse i takt med, at forældrenes uddannelseslængde øges – ligesom andelen af unge der vil tage en ungdomsuddannelse vokser med længden af deres forældres uddannelse. Omvendt falder andelen af unge der overvejer at fortsætte i 10.klasse, jo længere uddannelse forældrene har⁷, mens andelen af unge, der overvejer at tage et arbejde efter 9. klasse, er størst blandt de unge, hvor forældrene er kortuddannede (jf. nedenstående tabel, der sætter de unges planer efter 9. klasse i relation til deres forældres uddannelsesbaggrund), se tabellerne på næste side.

Mors uddannelse efter folkeskolen	Hvad har du overvejet at gøre efter 9. klasse?									
	10. klasse	Ungdomsuddannelse (fx gymnasiet, erhvervs skole mv.)	Efterskole	Udlands ophold/sprogrejse / udveksling	Holde en pause fra skolen	Ud at arbejde	I lære	Har endnu ikke overvejet det	Andet	Total
Ingen/ufaglært	37 %	37 %	16 %	5 %	5 %	16 %	12 %	11 %	5 %	144%
Ungdomsudd.	27 %	60 %	31 %	6 %	6 %	9 %	6 %	0 %	15 %	160%
Faglært	38 %	46 %	27 %	10 %	9 %	14 %	14 %	8 %	9 %	175%
KVU	29 %	51 %	34 %	11 %	6 %	9 %	7 %	8 %	6 %	166%
MVU	25 %	63 %	32 %	14 %	6 %	8 %	7 %	6 %	5 %	166%
LVU	13 %	76 %	30 %	11 %	4 %	9 %	4 %	0 %	4 %	141%

Tabel B. Viser hvad de unge har overvejet at gøre efter 9.klasse i forhold til deres mors uddannelse efter folkeskolen. Tallene summerer ikke op til 100 % da, de unge havde mulighed for at angive flere svarmuligheder.

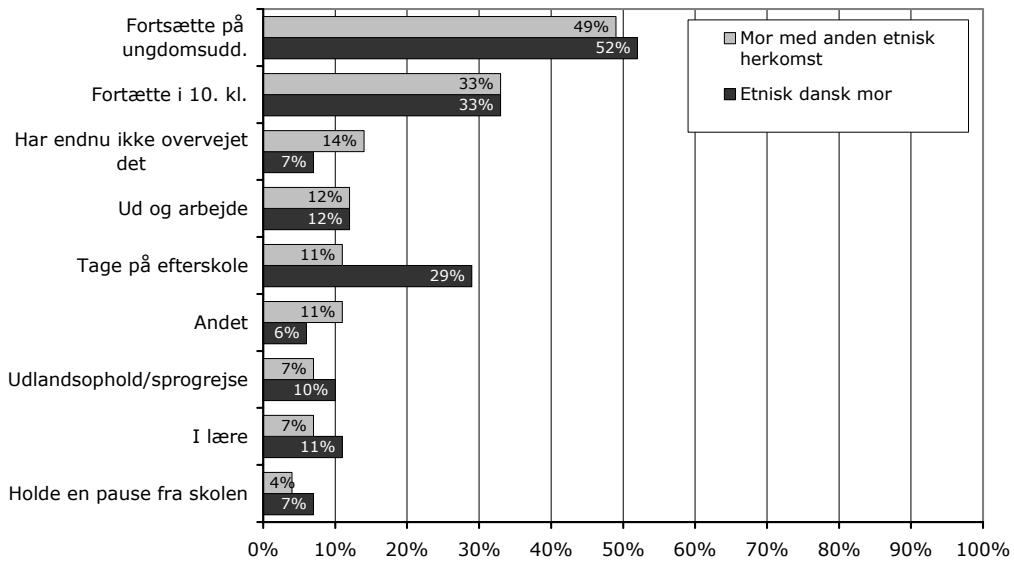
Fars uddannelse efter folkeskolen	Hvad har du overvejet at gøre efter 9. klasse?									
	10. klasse	Ungdomsudd. (fx gymnasiet, erhvervsskole mv.)	Efterskole	Udlandsophold/sprogrejse/udveksling	Holde en pause fra skolen	Ud at arbejde	I lære	Har endnu ikke overvejet det	Andet	Total
Ingen/ufaglært	38 %	34 %	25 %	4 %	5 %	14 %	14 %	10 %	7 %	151%
Ungdomsudd.	18 %	64 %	9 %	0 %	9 %	0 %	0 %	9 %	27 %	136%
Faglært	40 %	48 %	24 %	8 %	7 %	15 %	12 %	8 %	6%	168%
KVU	23 %	49 %	34 %	11 %	5 %	8 %	11 %	9 %	11%	150%
MVU	27 %	67 %	24 %	13 %	6 %	9 %	6 %	5 %	6 %	163%
LVU	24 %	65 %	34 %	15 %	3 %	4 %	2 %	0 %	7 %	154%

Tabel C. Viser hvad de unge har overvejet at gøre efter 9.klasse i forhold til deres fars uddannelse efter folkeskolen. Tallene summerer ikke op til 100 % da, de unge havde mulighed for at angive flere svarmuligheder.

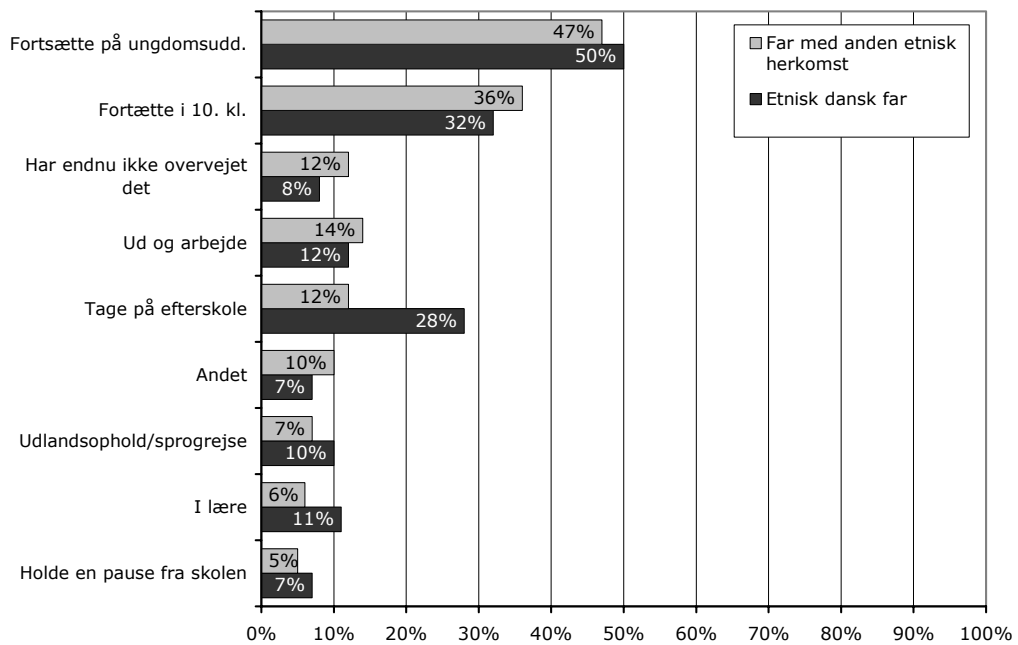
Etnisk baggrund

De unge med etnisk minoritetsbaggrund er generelt langt mere i tvivl om, hvad de skal efter 9. klasse end etnisk danske unge. Desuden peger tallene på, at de etniske minoritetsunge i markant lavere grad end de etniske danske unge, overvejer efterskole som en mulighed efter 9. klasse. Således

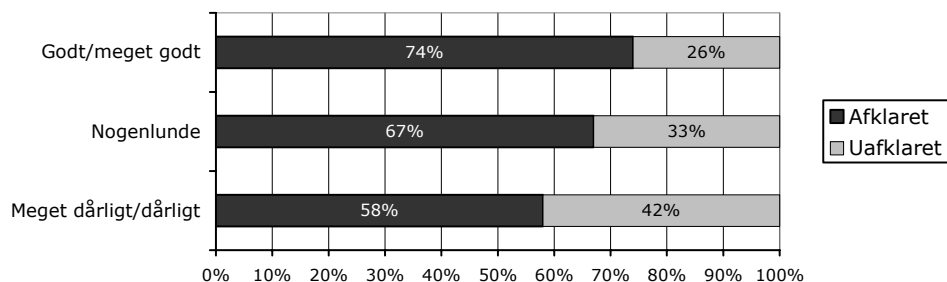
ses, at hvis moderen er etnisk dansk, er der 29% af de unge, som overvejer et efterskoleophold mod 11% af de unge, hvis mor er af anden etnisk herkomst end dansk.

Figur D. Illustrerer hvad de unge vil efter 9.klasse, og hvorvidt deres mor er etnisk dansk, eller er af anden etnisk herkomst.

Figur E. Illustrerer hvad de unge vil efter 9.klasse, og hvorvidt deres far er etnisk dansk, eller er af anden etnisk herkomst.

Figur F. Viser hvad de unge synes om at gå i skole, og om de ved, hvad de skal efter 9.klasse.

Skoletrivsel og faglig selv-vurdering

Udover de unges sociale og uddannelsesmæssige baggrund spiller også deres forhold til skolen en væsentlig rolle ifht., om de unge er afklarede omkring uddannelsesvalget eller ej. Det er tydeligt, at de unge der er glade for at gå i skole, er mere afklarede omkring det forestående uddannelsesvalg end de unge, der ikke trives i skolen. Her er der ikke forskel på drenge og piger.

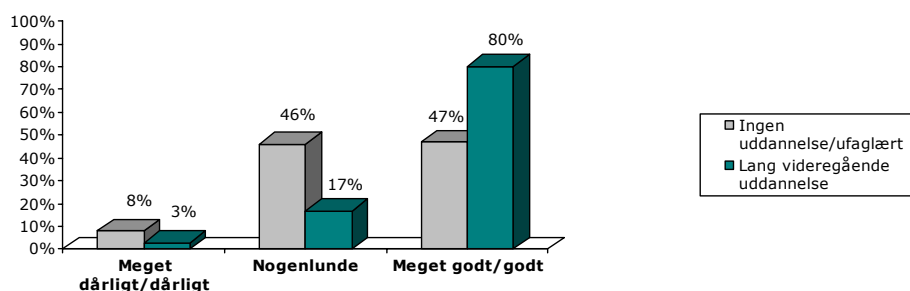
Samtidig spiller den sociale baggrund – også her – ind som betydende faktor. Således falder andelen, der synes meget godt om at gå i skole i takt med forældrenes uddannelsesniveau fra 26% for de unge, hvis mødre har en lang videregående uddannelse (LVU) til 19% i de tilfælde, hvor de unges

mødre ingen uddannelse har. Samme tal i relation til faderens uddannelsesbaggrund er f.eks. 20% (LVU) og 15% (ingen uddannelse).

Ser vi på de unges egen vurdering af deres faglige standpunkt i skolen contra deres overvejelse om, hvad de skal efter 9. klasse, træder samme mønster frem; jo bedre de unge oplever at klare sig i skolen, jo mere afklarede er de omkring, hvad der skal ske efter 9. klasse. Her skiller især pigerne sig ud. De piger der vurderer deres eget faglige standpunkt som værende meget godt, adskiller sig fra resten ved at langt hovedparten ved, hvad de skal efter 9. klasse;

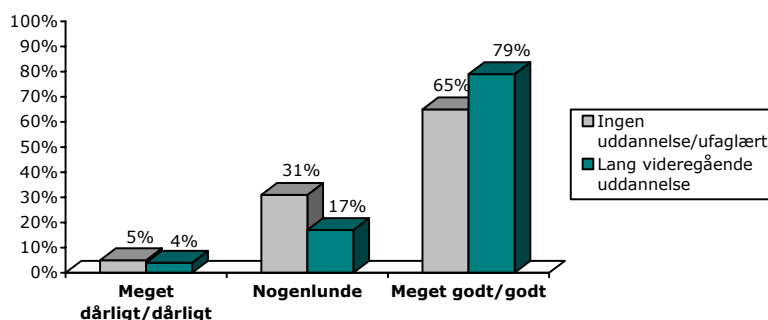
Hvordan klarer du dig i skolen ret fagligt?	Piger			Drenge		
	Afklaret	Uafklaret	Total	Afklaret	Uafklaret	Total
Meget dårligt/dårligt	57 %	43 %	100 %	53 %	47 %	100 %
Nogenlunde	71 %	29 %	100 %	66 %	34 %	100 %
Meget godt/godt	74 %	26 %	100 %	72 %	29 %	100 %

Tabel D. Tabellen illustrerer de unges afklaring, sammenholdt med faglig selv-vurdering. Fordelt på køn.

Figur G. Illustrerer faderens uddannelsesbaggrund, sammenholdt med elevernes faglige selvurdering.

Og også den faglige selvurdering har tæt sammenhæng med forældrenes uddannelsesbaggrund. Jo længere uddannelse forældrene har – jo bedre oplever eleverne at klare sig i skolen. Faderens uddannelsesbaggrund har lidt større betydning for elevernes opfattelse af fagligt standpunkt end moderens.

Figur H. Illustrerer moderens uddannelsesbaggrund, sammenholdt med elevernes faglige selvurdering.

Opsamling

70% af de unge er umiddelbart afklarede omkring valget af videre uddannelse i 8. klasse, mens de resterende 30% er uafklarede. Således er langt størstedelen af de unge umiddelbart afklarede med det kommende valg af uddannelse eller arbejde.

Samlet set tegner der sig i undersøgelsen et billede af, at de unge der kommer fra uddannelsesfremmede miljøer, som ikke trives i grundskolen og som ikke er bogligt orienterede, generelt er mere uafklarede end de unge, som klarer sig godt i skolen, og som kommer fra uddannelsesorienterede miljøer. Ligeledes er de etniske minoritetsunge, overordnet set, mere uafklarede end de etnisk danske unge. Billedet bekræfter og understreger således betydningen af den sociale og uddannelsesmæssige arv.

Ca. 30% af de unge kan i et vist omfang siges ikke at være valgparate. Valgparathed eller valgkompetence handler i denne forbindelse om at have en grundlæggende tro på sig selv og egne evner, og om at turde formulere drømme og forestillinger om fremtiden. Det dækker over en række faktorer som faglig usikkerhed og mistrivsel i skolen, manglende overblik over muligheder, samt over de krav og forventninger, der er i ungdomsuddannelserne. Årsagen til dette er i mange tilfælde, at de unge kommer fra uddannelsesfremmede miljøer.

Noter

2) Citat fra dansk stil skrevet (af en pige) ifbm vejledningsuge (september 2004).

3) Citat fra interview med pige i 9. klasse (januar 2005).

4) Tallene i teksten er fremkommet ved at lægge flere af kategorierne sammen.

5) Begrebet omkring den (sociale) uddannelsesarv, henviser til talrige undersøgelser, der viser, at unge som kommer fra familier med svag uddannelsestradition har ringere chancer for at gennemføre en uddannelse, end unge, der kommer fra familier med stærk uddannelsestradition. Den sociale arv handler således ikke om (nedarvede) fejl og mangler hos individet, men om mødet mellem individet og de samfundsmæssige strukturer. Med andre ord handler det om, hvorvidt (uddannelses)systemet er gearret til at rumme individer med forskellige 'ressourceprofiler' og kulturel og social ballast (Hansen, Erik Jørgen, 2003).

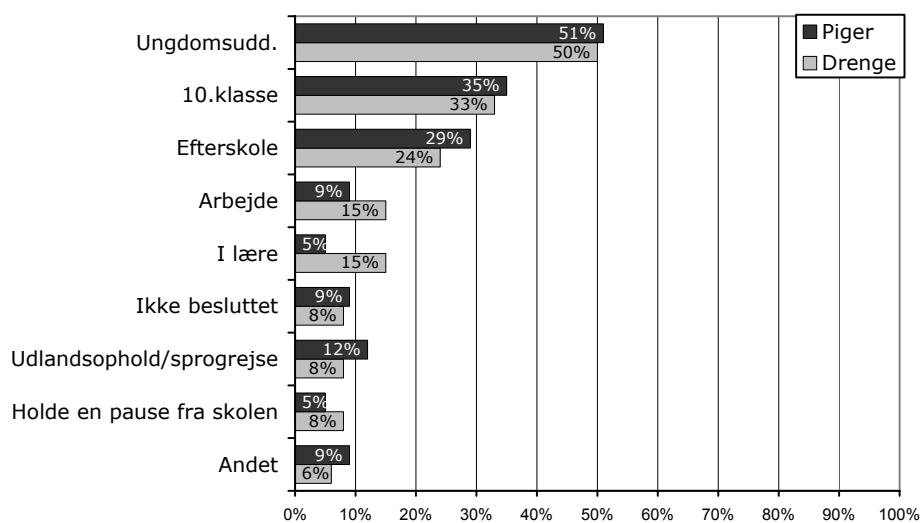
6) De etniske minoritets unge omfatter de unge, som har haft en del af deres opvækst i et andet land end Danmark og/eller har forældre af anden etnisk oprindelse end dansk. Gruppen af etniske minoritets unge dækker således i denne forbindelse både over indvandrere og efterkommere (som er den opdeling Danmarks Statistik anvender). Da de etniske minoritets unge, kun udgør en lille del af de unge i denne undersøgelse, har det ikke været muligt at opdele gruppen yderligere, da populationerne så ville blive for små til at danne grundlag for statistisk analyse.

7) Dette gælder dog ikke for de unge, der overvejer et 10. skoleår på en efterskole.

3. Hvad vil de unge efter 9. klasse?

51% af de unge i 8. klasse overvejer at fortsætte direkte i en ungdomsuddannelse efter 9. klasse. 34% overvejer at fortsætte i en 'almindelig' 10. klasse, og ca. 26% at tage 10. klasse på en efterskole (tallene summerer ikke til 100%, da de unge kunne angive flere muligheder). En større andel af pigerne end drengene overvejer enten udlandsophold eller efterskole, hvor drengene i højere grad ønsker at holde en pause fra skolen, komme ud at arbejde eller i lære;

Figuren illustrerer, at der er et stykke vej igen ifht at opfylde regeringens uddannelsespolitiske mål-sætning om at sikre, at så stor en andel af en ungdomsårgang som muligt, fortsætter direkte i en ungdomsuddannelse efter folkeskolens 9. klasse (jf. regeringsgrundlaget af 17. februar 2005). Der skal dog her tages højde for, at dette er de unges bud i 8. klasse, og at der således kan nå at ske meget frem til det endelige valg i 9. klasse. Forskellige uddannelses- og arbejdsorienteringer

Figur I. Hvad vil de unge efter 9. klasse? Fordelt på køn.
(tallene summerer ikke til 100%, da de unge kunne angive flere svarmuligheder)

På baggrund af det statistiske materiale kan der tegnes et overordnet og generaliseret billede af forskellige grupperinger blandt de unge. Det er dog vigtigt at være opmærksom på, at karakteristikken af de forskellige grupperinger skal ses i forhold til hinanden således, at det der fremhæves, netop er de forhold, der adskiller grupperne fra hinanden. Grupperingerne kan derfor bruges til at fremhæve og eksponere de forhold, der særligt kendetegner de forskellige uddannelses- og arbejdsorienteringer og ikke til at indfange de mange nuancer og fællesnævner, der karakteriserer de forskellige grupperinger.

I relation til de forskellige uddannelsesmuligheder er der i det følgende fokuseret på de mest søgte, for at give et bredt overblik over de unges uddannelsesorienteringer. De betegnelser der er brugt for de forskellige uddannelser, afspejler samtidig den måde uddannelserne ofte benævnes i daglig tale blandt de unge. Her tales der typisk ikke om 'de erhvervsrettede uddannelser', 'merkantile forløb' mv., men om 'teknisk skole' og 'handelsskolen'. I

forhold til de gymnasiale uddannelser er der spurgt specifikt til de forskellige retninger, men de er her samlet under overskriften 'gymnasiet'. Således rettes fokus mod;

- 1) Gymnasiet – som omfatter alle de gymnasiale uddannelser (STX, HHX, HTX og HF)
- 2) Handelsskolen – som omfatter de merkantile forløb under de erhvervsrettede uddannelser
- 3) Teknisk skole – som omfatter de tekniske uddannelser under de erhvervsrettede uddannelser

Hertil kommer de muligheder, der ikke er omfattet af ungdomsuddannelserne:

- 4) Arbejde – som omfatter de unge, der overvejer at få et arbejde direkte efter 9. klasse
- 5) 10. klasse – som omfatter de elever, der overvejer at gå i 10. klasse herunder at tage 10. skoleår på en efterskole.

Unge der overvejer gymnasiet efter 9. klasse

- Der er flere piger end drenge
- Der er ingen etnisk forskel
- Deres forældre har i overvejende grad en længerevarende uddannelse
- De diskuterer oftere nyheder, politik og lignende med forældrene end de unge, der overvejer de øvrige ungdomsuddannelser
- Hjemmet holder ofte avis
- De kommer fra såvel storby, mellemstore byer/provins og land /udkant
- Der er en overvægt af drenge, der kommer fra skoler placeret i områder med høj social status⁸. Samme tendens ses ikke for pigernes vedkommende
- De oplever ofte at klare sig fagligt godt i skolen (gode til at læse og skrive, samt får høje karakterer)
- De synes typisk godt om at gå i skole
- De laver oftest deres lektier
- Der er en overvægt af piger der ved, hvad de skal efter 9. klasse. Dette gør sig ikke gældende for drengene
- De synes, at det er svært at vælge efter 9. klasse (dette gælder især for pigerne), samt de glæder sig til at komme videre, og finder det spændende/udfordrende
- Udover gymnasiet overvejer denne gruppe også at tage et udlandsophold/sprogrejse/udveksling

I gymnasiet

Der er i alt 62% af de unge der overvejer de gymnasiale uddannelser direkte efter 9. klasse. Ser man nærmere på, hvad der bredt betragtet karakteriserer denne gruppe, fremtræder en række typiske træk, som er beskrevet i faktaboks på den foregående side.

Der er generelt set tale om en gruppe af unge, som trives i det (skole)miljø, de befinder sig i og som samtidigt er positivt indstillet overfor de forandringer, som de står overfor. Gruppen er imidlertid også karakteriseret ved, at en del oplever valget efter 9. klasse som vanskeligt og overvældende. Meget tyder således på, at for en del af disse unge fylder valget af uddannelse meget – og opleves meget betydningsfuldt, hvilket kan være med til at øge tvivlen og usikkerheden.

På den ene side kan de unges optagethed af valgsituationen ses som udtryk for, at de unge har taget tanken om at være deres egen 'karrieremanager'⁹ til sig. De har taget ansvaret for deres eget valg, og udtrykker i den forbindelse en (overdreven) bekymring og fokusering på valgsituationen. Og som vi kommer ind på senere, er valget af en gymnasial uddannelse (hovedsageligt STX) et valg, en del af de unge træffer for at holde 'flest mulige døre åbne' – og kan altså ses som en form for udskydelse af det 'endelige' valg.

På handelsskolen

I alt overvejer 21% af de unge i undersøgelsen handelsskolen. Det svarer til, at cirka en ud af fem unge overvejer denne mulighed, om end de også kunne angive andre uddannelser. Ser man nærmere på, hvad der bredt betragtet karakteriserer denne gruppe i forhold til de øvrige grupper, fremtræder en række træk - de er beskrevet i nedenstående faktaboks.

Der er generelt set tale om en gruppe af unge, som kun i meget ringe grad adskiller sig fra den generelle ungeprofil i undersøgelsen. Der er dog en tendens til, at de unge der vælger handelsskolen, især for drengenes vedkommende, er mere uafklarede. Denne tendens peger på, at handelsskolen for nogen af de unge anses for at være et godt valg, hvis man ikke ellers helt ved, hvad man gerne vil. I relation til pigerne er det værd at bemærke, at handelsskolerne synes at have en tilbøjelighed til at tiltrække piger med karakteren 8 og derunder.

Unge der overvejer handelsskolen efter 9. klasse

- Der er lige mange drenge og piger, der overvejer handelsskolen
- Der er ingen forskel på skolernes sociale status, i forhold til overvejelserne omkring at vælge handelsskolen som ungdomsuddannelse. De unge kommer fra såvel land/udkant, mellemstore byer/provins og storby. Har dog som eneste særlige træk i højere grad en far med kortere eller ingen uddannelse
- Der er en overvægt af piger, hvis højeste karakter er 7 eller 8, som overvejer handelsskolen. Samme tendens gør sig ikke gældende for drengene
- Der er en overvægt af uafklarede drenge. Samme tendens gør sig ikke gældende for pigerne. Denne gruppe unge er således generelt mere uafklarede (sammen med dem der overvejer 10. klasse og arbejde) end de unge, der overvejer de øvrige muligheder

På teknisk skole

Der er i alt 31% af de unge der overvejer, at begynde på en teknisk skole efter de har afsluttet 9. klasse. Forskellige forhold synes at kendetegne gruppen på et generelt niveau, som det er aftegnet i nedenstående boks.

Samlet tegner der sig et billede af, at de unge der overvejer teknisk skole i højere grad end de unge, der orienterer sig mod flere af de andre muligheder, ikke er nær så 'skolemindede'. Dermed ikke være sagt, at der ikke er mange af de unge, der overvejer teknisk skole, som også trives i skolen og får gode karakterer. Ud af de 356, der overvejer teknisk skole, har 302 karakteren 9 og derover, som højeste karakter i det pågældende år. Profilen skal således ses ifht. de andre profiler.

De unge der overvejer teknisk skole, fokuserer i højere grad end de øvrige unge på det praktiske arbejdsliv, og deres uddannelse på teknisk skole kan således i høj grad betragtes som et middel til at nå det endelige mål; arbejdet.

Hvor uddannelsesvalget for de unge, der søger mod de gymnasiale uddannelser, fylder meget, synes det, for denne gruppe, ikke at være noget, der optager dem meget. Dette kan tolkes som et udtryk for, at uddannelsesvalget ikke føles så overvældende, og i mindre grad opleves som et pres. Måske fordi det konkrete mål – arbejdet – er en væsentlig drivkraft ifht. uddannelsesvalget, der således ikke bliver så eksistentielt som for mange af de unge, der søger mod de gymnasiale uddannelser.

Unge der overvejer teknisk skole efter 9. klasse

- Der er flere drenge end piger
- Der er ingen etniske forskelle
- De har i overvejende grad forældre med kortere eller ingen uddannelse
- Det er typisk ikke udbredt at have avis hver dag i hjemmet samt at diskutere nyheder, politik og lignende med forældrene
- De kommer både fra land/udkant, mellemstore byer/provins og storby
- De kommer i overvejende grad fra skoler placeret i områder med lav og gennemsnitlig social status
- De oplever typisk ikke at klare sig fagligt lige så godt i skolen som de unge, der overvejer andre ungdomsuddannelser (får lavere karakterer, og er ikke så gode til at læse og skrive)
- De synes generelt ikke så godt om at gå i skole
- De får i ringere grad lavet deres lektier end de unge generelt i undersøgelsen
- De tænker typisk ikke så meget over, hvad de skal efter 9. klasse
- Teknisk skole overvejes i samme omfang af uafklarede og afklarede unge
- Udover Teknisk Skole overvejer denne gruppe ofte også at gå i lære, komme ud at arbejde eller fortsætte i 10. klasse

I arbejde

12% af de unge overvejer at komme ud at arbejde efter 9. klasse. Zoomer vi ind på drengene, er tallet endnu større; en relativt stor andel af drengene – 15 % - viser interesse i at komme ud at arbejde efter 9. klasse. Ser man yderligere på, hvordan gruppen fordeler sig på de enkelte skoler (og dermed geografiske og sociale områder), viser der sig store forskelle. På nogle skoler er 40-41 % af de unge interesserede i at arbejde umiddelbart efter 9. klasse, mens antallet af unge på andre skoler, der overvejer arbejdslivet som mulighed efter 9. klasse, er forsvindende lille. Ser vi statistisk nærmere på, hvad der karakteriserer denne gruppe unge, tegner der sig følgende overordnede billede (se boks herunder).

På flere måder, minder denne gruppe unge om de unge, der søger mod teknisk skole, hvilket med stor sandsynlighed skyldes, at begge grupper af unge er kendetegnet ved at orientere sig mod det praktiske arbejdsliv snarere end mod skolelivet. Men hvor de unge, der søger mod teknisk skole, altså ser en ungdomsuddannelse som en vej mod arbejdslivet,

synes denne gruppe ikke i første omgang at overveje en ungdomsuddannelse som en mulighed. Dertil klarer de sig fagligt for dårligt i skolen, og/eller mistrives i uddannelsessystemet.

Det er interessant, at denne gruppe unge i langt højere grad end de andre unge, synes at komme fra mere afgrænsede områder; fra landet og fra skoler med lav social status. Dermed ikke være sagt, at gruppen er fraværende i byerne, men der er en klar overvægt af disse unge, der kommer fra landet. Konklusionen kan ses som et udtryk for 'det skæve Danmark', som også tegner sig i flere andre undersøgelser (se eksempelvis Katznelson og Simonsen 2005). Den stærke orientering mod arbejdslivet kan tolkes som et udtryk for, at der i de mindre byer/på landet, i højere grad end i de store byer, eksisterer et (ufaglært) arbejdsmarked og dermed også rollemønstre, de unge kan spejle sig i.

Unge der overvejer arbejde efter 9. klasse

- Er oftest drenge (1 ud af 7 drenge mod 1 ud af 11 piger)
- Der kan ikke identificeres en signifikant forskel på etnicitet
- Har i overvejende grad forældre med kortere eller ingen uddannelse – særligt en overrepræsentation af mødre med en lavere uddannelse
- Hjemmet holder ikke avis, den unge har ikke fjernsyn på værelset etc.
- Kommer sandsynligvis fra mindre byer eller landet
- Kommer i overvejende grad fra skoler placeret i områder med lav social status
- Oplever typisk at klare sig fagligt dårligere i skolen end de andre unge i undersøgelsen
- Kan typisk ikke lide at gå skole, og er dårlige til at få lavet deres lektier og møde til tiden
- Er generelt mere uafklarede (sammen med dem der overvejer 10. klasse og handelsskolen) end de unge, der overvejer de øvrige muligheder
- Udover et arbejde overvejer denne gruppe også at gå i lære eller at holde en pause fra skolen

I 10. klasse

Indkredsningen af de unge der overvejer et tiende skoleår vil her blive uddybet, da de i lyset af den aktuelle debat om 10. klassernes fremtid er særlig vigtige at se nærmere på. Vi har dog valgt at splitte gruppen op i to. Vi sonderer her mellem alle de unge, der overvejer 10. klasse – dvs. også på en efterskole (A), og så de unge der overvejer en 10. klasse andre steder end på en efterskole (B). Det skyldes, at der er nogle nuanceforskelle på de to grupper, som

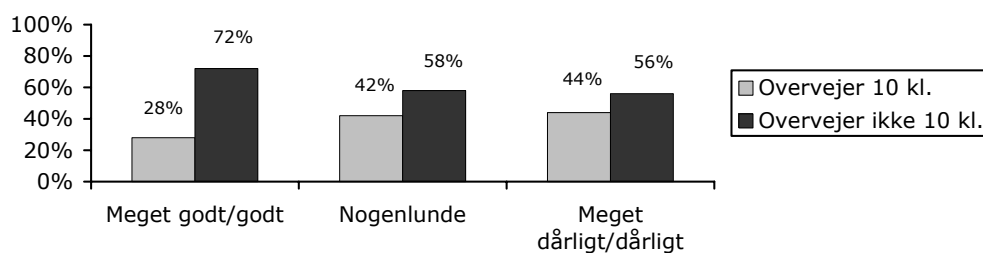
er væsentlige at få med. Tager vi hele gruppen af unge, der overvejer et 10. skoleår, er der i alt 53% af de unge, der overvejer det efter 9. klasse (GRUPPE A). Mens 33% af de unge i undersøgelsen overvejer at gå i 10. klasse andre steder end på en efterskole (GRUPPE B). I det følgende vil vi skitsere et billede af de unge, der overvejer et tiende skoleår – dvs både gruppe A og gruppe B:

Unge der overvejer 10. klasse efter 9. klasse på en efterskole såvel som andre steder (GRUPPE A)

- Andelen af piger er lidt større end drengene
- Der er en overvægt af piger, hvis forældre har en kortere eller ingen uddannelse. Det samme mønster gør sig ikke gældende for drengene
- De kommer både fra skoler med lav, gennemsnitlig og høj social status
- Især pigerne er oftere i konflikt med deres forældre end de unge, der søger mod flere af de øvrige muligheder. Det samme gør sig ikke gældende for drengene
- Især pigerne oplever i højere grad end andre unge, at de ikke klarer sig fagligt godt i skolen og får lave karakterer. Det samme gør sig ikke gældende for drengene
- Der er en overvægt af piger, der i mindre grad synes om at gå i skole. Samme mønster ses ikke hos drengene
- Der er en overvægt af drenge, der oplever, at deres klasse fungerer socialt dårligt, samt de føler sig i højere grad alene på skolen. Dette ses ikke hos pigerne
- De oplever i større grad end andre unge uddannelsesvalget som et stort pres

Unge der overvejer 10. klasse efter 9. klasse andre steder end på en efterskole (GRUPPE B)

- Der er lige mange drenge som piger
- Der er en lille overvægt af unge, som har anden etnisk herkomst end dansk i forhold til de unge, der har boet det meste af deres liv i Danmark
- De har i overvejende grad forældre med kortere eller ingen uddannelse
- De kommer både fra land, provins og storby
- De kommer i overvejende grad fra skoler med lav social status
- De er oftere i konflikt med lærerne end de unge, der søger mod flere af de øvrige muligheder
- De oplever i højere grad end andre unge, at de ikke klarer sig fagligt godt i skolen og får lave karakterer
- De er generelt mindre positive overfor det forestående uddannelsesvalg end de unge, der ikke overvejer 10. klasse
- De er generelt mere uafklarede (sammen med dem der overvejer arbejde og handelsskolen) end de unge, der overvejer de øvrige muligheder

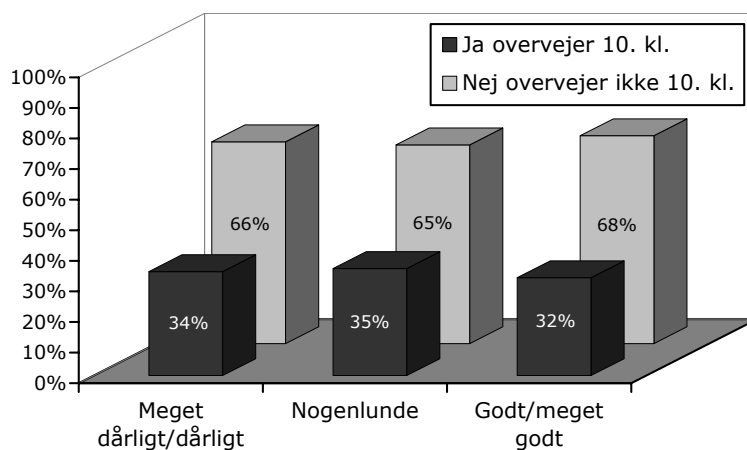
Figur J. Illustrerer elevernes faglige selvurdering, og om de overvejer 10. klasse

Ser vi på gruppe A – og dermed hele gruppen af unge der overvejer 10. klasse – er der en overvægt af piger, der vælger 10. klasse/efterskolen til og som oplever, at de klarer sig fagligt dårligt, ligesom de ikke bryder sig om at gå i skole. For drengenes vedkommende har disse faktorer ikke betydning for deres til- eller fravalg af 10. klasse/efterskole.

For gruppe B (de unge, der overvejer 10. klasse andetsteds end på efterskole) ser billedet dog anderledes ud. Her gælder det, at både drengenes og pigernes faglige selvurdering har betydning for deres overvejelser omkring, hvad der skal ske efter 9. klasse. Dem der oplever at klare sig meget dår-

ligt/dårligt (44%), overvejer i højere grad 10. klasse end dem, der oplever at klare sig meget godt/godt (28%) - se figur J.

Ser vi igen på gruppe B, kan der for disse unge ikke konstateres nogen sammenhæng mellem, hvor godt de unge kan lide at gå i skole, og om de overvejer 10. klasse;

Figur K. Illustrerer hvor godt de unge kan lide at gå i skole, og om de overvejer 10. klasse.

Hvad synes du om at gå i skole?	Piger			Drenge		
	Overvejer ikke 10. kl./efterskole	Overvejer 10. kl./efterskole	Total	Overvejer ikke 10. kl./efterskole	Overvejer 10. kl./efterskole	Total
Meget dårligt/dårligt	35 %	65 %	100 %	52 %	48 %	100 %
Nogenlunde	38 %	62 %	100 %	46 %	54 %	100 %
Meget godt/godt	48 %	52 %	100 %	52 %	48 %	100 %

Tabel E. Hvad synes du om at gå i skole og overvejelse af 10. klasse eller efterskole

For gruppe A ser billedet her igen en anelse anderledes ud, som tabel E viser.

For pigernes vedkommen kan der her i gruppe A konstateres en sammenhæng mellem, hvor godt de kan lide at gå i skole, og hvorvidt de overvejer 10. klasse/efterskole. I alt er der 65% af pigerne (26 ud af 40 piger), der ikke bryder sig om at gå i skole mod 52% (191 ud af 366 piger) af pigerne der synes, at det er meget godt/godt at gå i skole. Det samme gør sig ikke gældende for drengenes vedkommende.

Det samlede billede af forholdet mellem gruppe A og B er således, at den generelt ringere trivsel i skolen i gruppe A særligt gælder pigerne, mens det for gruppe B gælder begge kønnene.

Sammenholder vi, hvordan de unge i gruppe A har det med deres uddannelsesvalg med de unge i gruppe B, kommer en interessant forskel til syne.

Som det fremgår af figuren nedenfor er de unge i gruppe A i højere grad af den opfattelse, at valget udgør et stort pres end unge, der ikke overvejer 10. klasse.

Ser vi på gruppe B, forrykker billedet sig lidt. Gruppe B oplever generelt uddannelsesvalget mindre positivt. Af disse unge glæder 31% af pigerne sig til at komme videre, og ser valget som enten en udfordring eller spændende; mod 69% af de unge der ikke overvejer en 10. klasse. Tilsvarende for drengene; hhv. 27% og 73%. Omvendt oplever denne gruppe i mindre grad valget som et pres som de unge, der ikke søger 10. klasse.

Hvordan har du det med at skulle vælge, hvad du skal efter 9. klasse?	Overvejer ikke 10. kl./efterskole	Overvejer 10. kl./efterskole	Total
Det er et stort pres	41 %	59 %	100 %
Prøver at lade være med at tænke på det	49 %	51 %	100 %
Glæder mig til at komme videre	48 %	52 %	100 %

Tabel F. Hvordan har du det med at skulle vælge, hvad du skal efter 9. klasse og overvejelse af 10. klasse/efterskole?

		Skal du fortsætte i 10.klasse?			
		Nej	Ja	Total	
Hvordan har du det med at skulle vælge, hvad du skal efter 9.klasse?	Pige	Glæder mig til at komme videre/udfordring/spændende	69 %	31 %	100 %
		Tænker ikke over det	63 %	37 %	100 %
		Det er et stort pres/tænker helst ikke på det	60 %	41 %	100 %
	Dreng	Glæder mig til at komme videre/udfordring/spændende	73 %	27 %	100 %
		Tænker ikke over det	58 %	42 %	100 %
		Det er et stort pres/tænker helst ikke på det	59 %	41 %	100 %

Tabel G. Sammenhæng mellem hvordan de unge har det med at skulle vælge, hvad de skal efter 9.klasse, og hvorvidt de vil fortsætte i 10.klasse. Fordelt på køn. Tallene er afrundede.

Samlet set tegner der sig således et billede af, at de unge der overvejer 10. klasse andre steder end efterskole (GRUPPE B), er mere uafklarede end de unge, der overvejer at gå i gang med en ungdomsuddannelse direkte efter 9. klasse.

Samtidig er der flere i denne gruppe, som er i konflikt med lærerne, og oplever ikke at klare sig fagligt godt i skolen end de unge generelt set. Ligeledes har en overvægt af disse unge forældre med kort eller ingen uddannelse. Et tilsvarende mønster ses, hvis vi ser på hele gruppen af unge, der overvejer et 10. skoleår (GRUPPE A). Men her gælder det især for pigerne, mens drengene tilsyneladende ikke i samme grad synes at mistrives (fagligt) i skolesystemet. Dog er der flere af drengene, der oplever at have det svært i skolen socialt.

Trods de forskelle der er på gruppe A og B er det gennemgående billede, at overvejelsen af 10. klasse hænger sammen med en faglig usikkerhed og en usikkerhed, der blandt pigerne ofte italesættes som manglende modenhed. Flere unge piger forklarer, at de ikke føler sig 'modne' nok ifht at skulle begynde på en ungdomsuddannelse (ofte unge som oplever at klare sig dårligt i grundskolen).

En ung pige i undersøgelsen, som er i tvivl om, hvad hun vil efter grundskolen, overvejer at gå i 10. klasse:

I: Men hvad er det du mangler? Du har snakket meget om det der - også med (vejlederen, red.) - med, at du synes ikke, du er moden nok, Hvordan er du ikke moden nok, synes du? Jamen i skolen, sådan - jeg ved ikke rigtigt. Men jeg er i hvert fald ikke parat endnu - det er jeg ikke.

I: Hvordan kan du mærke, at du ikke er parat?

Sådan at komme ud på et meget større sted, og rigtigt mange lektier for, og det er jeg ikke så god til i forvejen, vel. Og mine forældre de vil ha' et hårdt arbejde med det - fordi jeg skal ha' hjælp til alt. Så det vil blive svært, tror jeg. Det er der mange, der siger. Der er mange, der dropper ud, fordi der er så mange lektier. Og når jeg ikke er så god i skolen - jeg føler ihvertfald ikke, jeg er god i skolen. (...) Og hvis jeg så tager et år mere, så kan det være, jeg bliver bedre og sådan lidt. (pige, 9. klasse)

Den generelle oplevelse af umodenhed kan umiddelbart ansues som en almindelig usikkerhed ved at skulle væk fra det kendte og trygge. Og nogle af de unge der vælger at gå i 10. klasse kunne utvivlsomt starte på en ungdomsuddannelse efter 9. klasse uden problemer.

Hvor flere af pigerne kredser om en diffus oplevelse af umodenhed, er begrundelsen for drengene direkte, at 10. klasse kan være en måde at forbedre

sig fagligt, og dermed sikre, at man kan klare den ungdomsuddannelse, man ønsker at søge ind på. Som drengen her der fortæller;

Vi har simpelthen aftalt, at min mor, hun vil gerne have, at jeg tog 10. klasse, og jeg ville også gerne selv have, at jeg tog 10. klasse, fordi jeg kunne godt mærke, at det havde jeg nok brug for, ikk'? Det er altid lidt rart, fordi 10. klasse det er sådan mere, så får man lige frisket det hele op, og så går man op til eksamen og så prøver man igen, ikke? Så man har virkelig styr på det, og så går man videre på HF, som også er meget godt, ikke?

I: Ja. Hvordan kan det være, din mor hun synes, det er en god idé med 10. klasse?

Det er nok fordi jeg har haft det lidt svært med dansk og sådan noget, fordi vi har skiftet lærer masser af gange. Så tænker hun, og så tænker jeg også, før altså, nu det kan jo ikke skade at have det, vel? Det kan kun gøre det bedre forhåbentlig, ikke? Så det, det er mest derfor. (dreng, 9. klasse)

Andre unge overvejer 10. klasse, fordi de håber brobygningsmuligheden kan hjælpe dem til afklaring;

"Fordi det er der, man rigtigt kan komme ud og se, hvordan det er på gymnasiet."

Nogle af de sårbare unge er mere grundlæggende i tvivl om, hvad de skal. De er trætte af skolen, men kan ikke få øje på andre alternativer end 10. klasse. Som pigen her, der - ikke særligt helhjertet - har besluttet sig for at gå i 10. klasse:

Det er svært at vælge. Altså nu har jeg jo meldt mig til 10. klasse, men..

I: Okay, så det er det, du sådan tænker, at det er det, du skal?

Altså, jeg har også, altså jeg gider heller ikke i tiende klasse. Altså, jeg vil godt ud ad skolen og bare væk herfra.

I: Ja. Men hvad er grunden til, at du har valgt 10. klasse?

Det var vist for, altså hvis jeg gik ud med dårlige karakterer, så ville jeg forbedre dem og både ligesom finde på noget, og så ligesom tænke. Fordi så ville jeg vælge den praktiske linie der, og ligesom komme ud nogle steder, ikke? Prøve lidt af.

Der er således en væsentlig del af de unge, der vælger 10. klasse, hvor valget opleves som svært og overvældende, og for en del unge synes de faglige krav på ungdomsuddannelserne uigennemskuelige og uhåndterbare. En markering af, at en del unge oplever et stærkt pres ifht at skulle vælge - og vælge rigtigt.

De unges generelle oplevelse af usikkerhed – og ønsket om mere modenhed før de går i gang med en ungdomsuddannelse – kan ses som en reaktion på et uddannelsessystem, hvor de faglige krav skærpes, ligesom valgmulighederne udvider sig men samtidig også bliver mere komplekse. Yderligere er der i disse år ikke alene tale om, at de faglige krav øges, men også at de generelle krav om at være en succes indenfor alle livsområder opleves som større af de unge. Således synes de unges generelle usikkerhed og fornemmelse af risiko ved at træffe valg at blive større og mere udbredt.

Valget af 10. klasse handler dog ikke blot om usikkerhed og udskydelse af valget af ungdomsuddannelse. En gruppe unge italesætter i lige så høj grad 10. klasse, som et tilvalg af en anden arbejdsform og et andet fokus, end man kan finde i folkeskolen og ungdomsuddannelserne; især muligheden for at

arbejde med idræt og kreative fag. Det gælder især for de unge, der vælger at tage 10. skoleår på en efterskole. Og her bliver valget af et 10. skoleår et udtryk for et ønske om at udfolde andre kompetencer og andre sider af sig selv.

De unges bevæggrunde for at vælge 10. klasse er således forskellige. Men de unges (faglige) usikkerhed – og oplevelsen af umodenhed – er gennemgående i mange af de unges beskrivelser af, hvorfor de vælger at tage et 10. skoleår.

Opsamling

Halvdelen af de unge i 8. klasse overvejer at fortsætte direkte i en ungdomsuddannelse efter 9. klasse. Det er således den mulighed, som flest lægger billet ind på, men der er også mange af de unge, der overvejer at fortsætte i en 10. klasse andre steder end på en efterskole (33%) eller tage en 10. klasse på en efterskole (26%) (tallene summerer ikke til 100%, da de unge kunne angive flere muligheder). Det er således i høj kurs blandt en stor andel af de unge at tage et 10. skoleår – også på en efterskole.

Det er bemærkelsesværdigt, at det generelle billede af de unges oplevelse af uddannelsesvalget viser, at det i høj grad er (de uafklarede) piger, der bekymrer sig omkring uddannelsesvalget, og oplever det som et stort pres, mens (de uafklarede) drenge i højere grad ikke tænker over valget, og således synes at skubbe det lidt foran sig. Dette kan hænge sammen med, at arbejdsmarkedet for piger uden uddannelse er endnu mindre end for drenge. Og ser man på det generelle uddannelsesmæssige billede, er kvinder også totalt set bedre uddannede end mænd. Det er selvsagt ikke en viden, som de unge (direkte) baserer deres orienteringer på, men de unge drenge kan fortsat møde mænd, der klarer sig godt på arbejdsmarkedet uden uddannelse, hvormod det er sværere for pigerne at finde den slags positive rollemodeller.

Samlet set tegner der sig nogle klare mønstre i forhold til, hvilke unge der overvejer hvilke uddannelses- eller arbejdsmuligheder. Det er gennemgående, at de unge der ikke overvejer at gå direkte over i en ungdomsuddannelse, generelt kommer fra mere uddannelsesfremmede miljøer og for en dels vedkommende fra skoler med lavere social status, end dem, der overvejer at gå direkte. Samme tendens er der, når vi ser på, hvem der orienterer sig mod de forskellige ungdomsuddannelser. Gymnasiet rekrutterer flest blandt de unge fra de mest uddannelsesvante miljøer og fra skoler med høj social status; handelsskolerne rekrutterer mere

bredt, mens teknisk skole tiltrækker en overvægt af unge fra mere uddannelsesfremmede miljøer samt fra skoler med gennemsnitlig eller lav social status. Mønstret går ikke overraskende igen, når vi ser på, hvor godt de unge trives i skolen.

Det er således her, som vi tidligere har været inde på, afgørende for hvordan de unge orienterer sig uddannelses- og arbejdsmæssigt dels hvilken baggrund, de kommer fra, og dels hvordan de trives i skolen såvel fagligt som socialt (to forhold der jo også – desværre – viser sig ofte at hænge snævert sammen). En konklusion der stemmer overens med mange andre undersøgelser.

Når vi derimod ser på, hvor afklarede de unge er, og hvordan de befinder sig med den valgsituation, de står i, tegner der sig et mere broget og knap så forventeligt billede. Generelt har de unge, der overvejer teknisk skole, det nemlig tilsyneladende fint med deres valg. Valget fylder ikke så meget i deres bevidsthed. De er i overvejende grad afklarede omkring uddannelsesvalget efter 9. klasse, og det samme gør sig gældende for de unge, der orienterer sig mod gymnasiet. Dog er der blandt dem, der overvejer gymnasiet og til dels efterskolen også en væsentlig andel, der oplever valget som vanskeligt og stressende. I forhold til de unge der overvejer enten 'handelsskolen', '10. klasse' eller 'arbejde' er der derimod flere af de unge, der er uafklarede.

De unges afklaring og deres oplevelse af den valgsituation, de befinder sig i, har således ikke entydigt sammenhæng med de vanteparametre; de unges uddannelsesmæssige og sociale baggrund samt skoletrivsel.

Noter

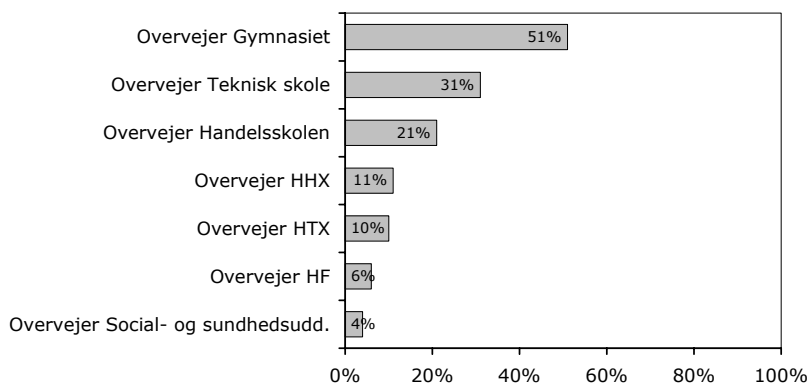
8) Bestemmelsen af skolernes status knytter an til to forhold: Andelen af to-sprogede elever og elevernes karaktergennemsnit. Disse kriterier er udvalgt som væsentlige på baggrund af Arbejderbevægelsens Erhvervsråds notat for A4 'Det delte Danmark – et notat om social opdeling af skoler' (2001).

9) Jf. undervisningsministeriets hjemmeside, under presse og 'eget univers på ug.dk'. Se i øvrigt del II, kapitel 2.

4. De unges søgemønstre ifht ungdomsuddannelserne

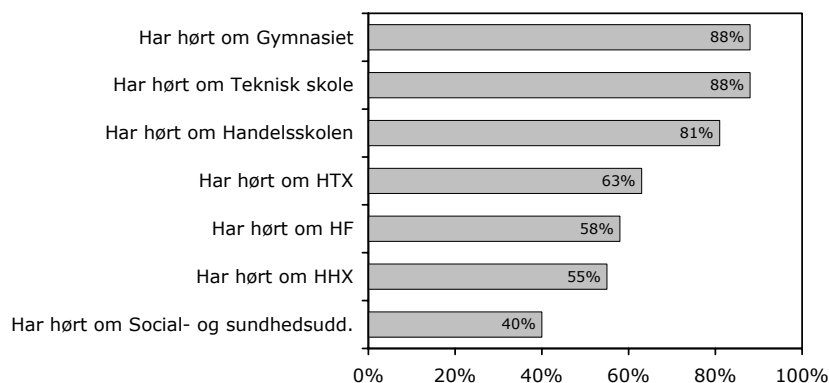
Hvad er det så for ungdomsuddannelser, de unge orienterer sig imod i 8. klasse? Og hvordan er deres generelle overblik over viften af ungdomsuddannelser? Det vil se nærmere på i det følgende. Som det fremgår af ovenstående figur, overvejer mange af de unge at søge mod det almene gymnasium (51%), efterfulgt af teknisk skole (31%) og handelsskolen (21%). De andre gymnasiale uddannelser HTX, HHX og HF synes at have langt mindre tiltrækningskraft for de unge (hhv. 10%, 11% og 6%), og social- og sundhedsuddannelserne er der

kun omkring 4%, som i 8. klasse overvejer at søge. En del af denne bias i de unges orienteringer kan hænge sammen med de unges kendskab til de forskellige ungdomsuddannelser (se figur på modsatte side).

Figur L. Hvilke uddannelser overvejer de unge.

Der har været muligheder for at sætte flere kryds end ét, hvorfor resultatet ikke summer op til 100%.

Figur M. Hvilke uddannelser har de unge hørt om.

Der har været muligheder for at sætte flere kryds end ét, hvorfor resultatet ikke summer op til 100 %.

Af figuren fremgår det tydeligt, at langt hovedparten af de unge har hørt om gymnasiet, teknisk skole og handelsskolen (hhv. 88%, 88% og 81%), mens de øvrige ungdomsuddannelser er mindre kendte for de unge. Der er altså et sammenfald mellem de ungdomsuddannelser, de unge primært orienterer sig mod og så de ungdomsuddannelser, de har hørt om. Det er ikke overraskende; at søge mod en bestemt uddannelse kræver, at man kender til den! Men tallene fortæller samtidig, at de unges viden om ungdomsuddannelser som HTX, HHX, HF og social- og sundhedsuddannelserne er mere sparsom (kun omkring halvdelen (55%) har hørt om HHX, og kun 40% har hørt om social- og sundhedsuddannelserne). Tallene fortæller således også, at hver tiende ikke har hørt om gymnasiet eller teknisk skole og omkring hver femte ikke har hørt om handelsskolen. Der synes således at være et stærkt behov for at informere og vejlede de unge om de forskellige ungdomsuddannelser.

I det hele taget mangler de unge i 8. klasse overblik over de muligheder, der er efter 9. klasse. De synes at mangle viden om sammenhængen mellem de forskellige uddannelsesretninger og erhverv. De har ikke et uddannelses- og erhvervsmæssigt landkort, der sætter dem i stand til eksempelvis at placere deres forældres uddannelse og beskæftigelse. Både i angivelsen af moderens og faderens uddannelse er der mange, der ikke har svaret, hvilket indikerer, at spørgsmålet har været svært for de unge at arbejde med. Dette bekræftes af de svar, de unge har givet. Det er tydeligt, at hovedparten af de unge ikke har meget begreb om, hvad deres forældre reelt laver udover, at de måske "sidder på kontor" eller "ordner hjul". De har i bedste fald et vagt billede af, at en LVU kræver en gymnasial uddannelse.

De 'praktiske' uddannelser

Mange af de unges forståelser af ungdomsuddannelserne bygger på en overordnet skelnen mellem de 'praktiske' og 'boglige' uddannelser. De praktiske uddannelser gennemføres typisk på en teknisk skole, og de 'boglige' uddannelser på et gymnasium. Opdeling af ungdomsuddannelserne kommer eksempelvis til udtryk på følgende måde:

"(dreng A): Teknisk skole er ikke sådan lige noget for mig. Jeg vil hellere gå på gymnasiet.

(dreng B): Man lærer, man laver meget fagligt, med bøger (på gymnasiet, red.). (...)Teknisk skole, det er ligesom, hvis du ikke kan finde ud af, altså... Jeg tror ikke det er så meget for interesse. Jeg ved ikke.

(dreng A): F.eks. automekaniker – du skal jo ikke læse eller noget.

(dreng B): Dem der ikke kan lide at læse og sådan noget, gå i skole. Der tror jeg, de tager på teknisk skole. Dem der kan noget mere, og sådan noget de tager på gymnasiet." (uddrag af dobbeltinterview med 2 drenge, 9. klasse)

Eksemplet er gennemgående i mange af de unges forståelse af ungdomsuddannelserne, og der levnes således ikke meget plads til en nuancering af opdelingen, som gør det muligt for de unge at have blik for det teoretiske og boglige indhold, der også er til stede i de mere erhvervsrettede uddannelser. Opdelingen beror i høj grad på fordomme om de forskellige uddannelser og om relationen mellem disse. Der er således også på dette område

behov for yderligere information og introduktion til ungdomsuddannelserne og deres indhold (det vil vi vende tilbage til i Del II).

Mange af de unge italesætter, udover opdelingen af uddannelserne i de 'praktiske' og de 'boglige', også en hierarkisering af disse i forhold til hinanden. Det gælder især de unge, som ikke umiddelbart lever op til de faglige krav, der skal til for at komme på gymnasiet. Disse unge oplever så at sige hierarkiet 'på egen krop'. Som pigen i det følgende citat, som ellers er meget afklaret ifht sine fremtidsplaner, idet hun vil være kok, og derfor har valgt teknisk skole. Alligevel fortæller hun:

"Altså, jeg har jo ikke viden til det, og jeg har ikke sådan hjerne til det, men hvis jeg havde hjernen til det, havde jeg klart også taget gymnasiet. (...) Jamen den er bare super god at have. Altså, så er man jo kommet videre bare udover folkeskolen. (...) Ja, så tror jeg man kan komme ind mange flere steder – fordi mange steder, skal du have en studentereksamen.", pige, 9. klasse, som vil på teknisk skole)

Af interviewene med de unge fremgår det, at de ikke opfatter ungdomsuddannelserne som en vifte af tilbud, men i høj grad placerer dem i et hierarki, hvor nogle uddannelser har højere status end andre. I det følgende uddrag fra en vejledningssamtale bliver det tydeligt, at gymnasiet for nogle unge nærmest fremstår som det eneste mulige valg – selv hvis man er meget skoletræt og egentligt ikke så interesseret i det boglige:

"Det er sådan...det er bare ikke så... sådan spændende og lave de der skoleting."

Vejleder: Det er det jo heller ikke på gymnasiet så – for dig...

"Nej, men det...det er også det, jeg lige..."

Vejleder: Det er sådan nogen ting, du skal tænke over ikke også, fordi der skal jo ydes noget!

"Det er nemlig det, men hvad er der ellers? Der er ikke noget og vælge imellem, hvis ikke jeg gider derop (på gymnasiet, red.)." (pige, 9. klasse, vores fremhævning)

Gymnasiet og de boglige uddannelser ligger højest i uddannelseshierarkiet – det er for dem, der 'kan noget' – og det er de uddannelser, der giver flest muligheder. Det betyder naturligvis ikke, at alle de unge ser en boglig (gymnasial) uddannelse, som attraktiv og værd at stræbe efter. Som vi har været inde på tidligere, orienterer en gruppe af de unge sig primært mod de mere 'praktiske' uddannelser, mens 'det der med bøger' ikke lige er noget for dem. De unges udtalelser skal således i lige så høj grad ses som et udtryk for en bevidsthed om, hvordan uddannelserne værdisættes samfundsmæssigt, hvor de (lange) boglige uddannelser generelt til-

lægges større værdi end de kortere og mere direkte erhvervsorienterede.

Samtidig er de gymnasiale uddannelser de eneste, der stiller krav om 'egnethed', mens noget tilsvarende ikke gælder for de erhvervsrettede uddannelser. Det kan således være med til at skabe et indtryk af, at de erhvervsrettede uddannelser er noget man vælger, fordi man ikke har andre muligheder (læs: ikke blev erklæret egnet til gymnasiet). Og det at gå på en erhvervsrettet uddannelse kan således opleves som en form for fravalg (af den unge), snarere end et tilvalg.

Spørgsmålet er således, om uddannelsessystemet selv medvirker til at producere en bias i de unges uddannelsesorientering mod de 'boglige' gymnasiale uddannelser. Den store søgning til gymnasiale uddannelser kan måske ikke blot (som det ofte fremstilles), tages som et udtryk for de unges ufornuftige orientering mod en 'sjovere' ungdomskultur – fest og farver – men er måske snarere de unges fornuftige søgning mod de uddannelser, som de oplever tillægges størst status i skolen/uddannelsessystemet, og som giver flest muligheder efterfølgende.

De 'boglige' uddannelser

De unges forståelse af de 'praktiske' uddannelser overfor de 'boglige' hænger også sammen med, at de unge der søger mod de erhvervsrettede uddannelser, i høj grad orienterer sig mod det konkrete mål – arbejdet – der ligger efter uddannelsen. Omvendt giver de unge, der søger mod de gymnasiale uddannelser og i særdeleshed mod STX, udtryk for, at en væsentlig baggrund for deres søgen hen imod denne uddannelse, netop er fraværet af et konkret mål! Det ses tydeligt af følgende citater fra en række interviews;

"Der tror jeg, jeg vil komme til at vælge STX. Det er jeg rimelig sikker på.(...) Det er fordi HHX, det er så ensrettet, eller jeg ved ikke, hvordan jeg skal sige det. Det er mere sådan, der har man allerede valgt, hvad man vil. Jeg kunne rigtig godt tænke mig sådan noget med handel, men alligevel så tror jeg, at STX det er sådan mere, hvis jeg ikke helt har besluttet mig endnu. Og det har jeg ikke endnu. Så der skulle jeg opleve noget helt specielt på HHX de næste dage. (dreng, 9. klasse)

I: Hvad er grunden til at du tager gymnasiet.

Det er jo fordi, det er det almene – gymnasiet. Så jeg satser på at få en almen uddannelse, så jeg kan vælge, hvad jeg vil. (dreng, 9. klasse)

I: Jeg tænkte på i forhold til gymnasiet, har du sådan nogen billeder eller forestillinger om,

hvordan det er på gymnasiet, har du egentlig talt med nogen, eller har du nogen ide om det?

Mmm. Nej, jeg har været til sådan nogle afslutninger. De der, hvor de snakker deroppe, så jeg mener, det er jo bare sådan en stor sal, hvor man sidder forskellige folk, er det ikke? Så går eleverne op og henter deres (eksamensbevis, red.), det kan jeg stadig godt huske. Men jeg ved ikke rigtig, hvordan undervisningen går derinde og sådan. Det har jeg ikke tænkt på, eller det ved jeg jo ikke.

I: Nej, hvad er det, du synes kunne være godt ved at komme i gymnasiet?

"... Puh... det åbner jo nærmest, det åbner jo stort set alle dørene for alt arbejde (dreng, 9. klasse)

STX rummer, i disse unges øjne, tilsyneladende alle muligheder. For disse unge synes det i høj grad at handle om at udskyde 'valget' – fordi det samtidig indsnævrer mulighederne, og fordi et konkret valg altid indebærer et fravalg – og dermed en risiko for at vælge forkert. Valget af STX synes således for en stor gruppe af de unge at være deres måde at navigere i det uoverskuelige uddannelseslandskab, hvor der tilsyneladende er alle muligheder, men hvor risikoen for at træffe et forkert valg samtidig også er til stede. Og så er det bedre at udskyde det endelige valg til senere, hvor man (måske) er klogere og mere klar på, hvad det er man vil og har lyst til.

Opsamling

Generelt overvejer 51% af de unge i 8. klasse at fortsætte direkte i en ungdomsuddannelse efter 9. klasse. 34% overvejer at fortsætte i 'almindelig' 10. klasse og ca. 26% at tage 10. klasse på efterskole (tallene summerer ikke til 100%, da de unge har kunnet angive flere muligheder).

Det kendetegner de unges valgorienteringer, at de generelt har en ringe viden om ungdomsuddannelserne og at de kun i begrænset omfang kan siges at have et uddannelses- og erhvervsmæssigt landkort.

Mange af de unges forståelse af ungdomsuddannelserne læner sig op ad en traditionel og unuanceret opdeling i de 'praktiske' og de 'boglige' uddannelser. Denne opdeling er i høj grad utidssvarende idet den ser bort fra den udvikling, der er sket gennem de sidste mange år i retning af, at også de 'praktiske' uddannelser er blevet stadig mere bogligt og teoretisk krævende i takt med, at kravene på arbejdsmarkedet ændrer sig i samme retning.

De 'praktiske' og 'boglige' uddannelser placeres af de unge i et hierarki, hvor sidstnævnte har den højeste status. Der er således ikke tale om, at de opfatter ungdomsuddannelserne som en vifte af tilbud men som et hierarki, hvor nogle uddannelser har højere status end andre. Således antydes en for de erhvervsrettede uddannelser uheldig uddannelsespolitisk situation, idet de erhvervsrettede uddannelsers utidssvarende image betyder, at de sammenlignet med de øvrige ungdomsuddannelser har vanskeligt ved at tiltrække også de bogligt orienterede unge samtidigt med, at de erhvervsrettede uddannelser i stigende grad kræver boglige færdigheder af de unge for, at de kan gennemføre og siden hen opnå tilknytning til arbejdsmarkedet.

Med til hierarkiseringen af uddannelserne og den firkantede adskillelse af de 'praktiske' og 'boglige' uddannelser hører også, at valget af det boglige – gymnasiet – forstås som noget man vælger til og som det valg, der indebærer flest muligheder for fremtiden. En logik der på mange måder må siges at matche den logik, der ligger til grund for tænkningen omkring livslang læring og mobilitet og omstillingsparathed i forhold til uddannelses- såvel som erhvervsvalg.

5. De unges forestillinger om arbejde

Størstedelen af de unge stiller store krav til arbejdslivet; det skal være spændende, udfordrende og udviklende – og for alt i verden ikke kedeligt. Og så må der også gerne være gode penge i det! De unge har på én og samme tid store forventninger til arbejdslivet samtidig med, at deres ønsker og drømme også er præget af en høj grad af realisme;

I: Altså, hvad er et godt arbejde for dig?

Det er et som jeg bliver lykkelig med og et jeg kan holde ud. Og så skal kunne passe nogenlunde med ind i familien ikke. Selvom kok, det er når alle andre har fri, men det tror jeg, jeg ville kunne passe ind i – det tror jeg faktisk, jeg ville kunne.

I: Så noget du kunne blive lykkelig med, men hvad skulle der til for, at det var et arbejde, der kunne gøre, at du var lykkelig?

At det er noget, der interesserer mig. Helt inde fra hjertet af. (pige, 9. klasse)

For pigen er et godt arbejde noget hun kan 'blive lykkelig med', og som interesserer hende 'helt inde fra hjertet af'. I samme åndedrag tilføjer hun dog også, at arbejdet skal være 'et jeg kan holde ud'. Hun giver således på samme tid udtryk for store forventninger til arbejdet, og mere jordnære forhåbninger om at finde et job, der er til at leve med. Dobbelttheden i udsagnet kan ses som et udtryk for, at der – i de unges drømme om det gode arbejde (og det gode liv) – sker en gradvis afstemning ifht uddannelsesmuligheder og en konkret arbejdsvirkelighed. Og for mange af de unge er det 'realistiske valg' et centralt tema i deres overvejelser omkring uddannelse og arbejde. Realismen kommer eksempelvis til udtryk i følgende citat fra en pige, som fortæller om hendes overvejelser omkring at blive kunstner;

Ja og så er det nok også fordi at... nu interesserer jeg mig for det, og jeg kan godt lide det, men hvis jeg nu bare har nogle af de perioder, hvor der bare ikke er noget, jeg har lyst til at tegne...når man er kunstner, så er det så koncentreret, at for at tjene nogle penge, så skal man virkelig lave noget, og hvis man så ikke brænder for noget hele tiden, det er jo næsten umuligt, så vil det blive lidt surt...og det tror jeg bare, ville være for ustabil en hverdag for mig. (...) ... så er det sikrest bare at beholde det som en hobby, det syntes jeg virker som en meget god løsning på det. (pige, 9. klasse)

Den megen tale i offentligheden om unges urealistiske og høje forventninger til deres uddannelse og kommende arbejde, synes at have forplantet sig i de unges overvejelser således, at mange også har en høj grad af fokus på, hvad der er realistisk for dem at gennemføre.

Samtidig kan de unges fokus på det stabile, sikre og realistiske, tolkes som en reaktion på den stigende grad af individualisering, der (på overfladen) præger de unges liv. På den ene side giver individualiseringen tilsyneladende de unge mange valgmuligheder, og et stort spillerum ifht at forme deres liv som de vil. På den anden side kan de mange valg også opleves som uoverskuelige og overvældende, og sætte fokus på risikoen for at vælge forkert. Individualiseringen overdrager den enkelte ansvaret for at lykkes med sit liv, og angsten for at 'vælge forkert' og for at 'mislykkes', kan være en af årsagerne til, at de unge i højere grad synes at fokusere på det realistiske og stabile, i modsætning til sidst i 1990'erne, hvor tendensen gik i retning af at følge sin lyst og interesse ifht uddannelse og arbejde.

Et andet generelt træk i de unges arbejdsorienteringer er, som mange undersøgelser tidligere har

påvist, afvisningen af det der opfattes som rutinearbejde.

I: (i uddannelsesbogen, red.) skrev du noget med, at du ville ikke på en fabrik (i praktik, red.).

Jeg kunne bare forestille mig, at det var utrolig kedeligt. Jeg ved ikke helt med at sidde på kontor, det kunne jeg også forestille mig, var lidt kedeligt. Men i hvert fald sådan noget samleband, åh. Ting og sager, hvor man bare ville kede sig så meget. Det skal også være sådan noget, hvor det giver en lidt. (...) Jamen noget, for eksempel det med psykologi. Der brænder jeg lidt for at få mere viden, ikke? Og vide mere, det synes jeg kunne være spændende. Jeg ved ikke, det andet om det giver mere energi og sådan. Ting, der interesserer en! Jeg tror ikke det vil interessere mig at stå og sådan lave ligegyldige ting.

I: Er der nogen ting, du tænker som er vigtige i et arbejde?

Altså tit det med pengene. Det må gerne være sådan lidt... Jeg drømmer om at blive rig en dag. (pige, 9. klasse – som stadig er meget i tvivl om hvad hun vil)

Således spiller såvel afvisningen af rutinearbejde, pengene og ikke mindst interessen en stor rolle i mange unges forestillinger om et fremtidigt arbejde.

En række af de unge i denne undersøgelse har en arbejdsorientering, der er en videreudvikling af, hvad man kan kalde en traditionel lønarbejderindstilling. For dem er uddannelsesvalget ikke (i så høj grad) præget af eksistentiel tvivl og usikkerhed. De har en klar arbejdsorientering, der gør, at valget umiddelbart opleves som værende mere ligetil. Som en pige her beskriver det;

"Mange i min alder har svært ved at vælge, hvad de vil lave efter folkeskolen. Jeg har ikke haft svært ved valget. Da jeg var lille ville jeg være kok. Jeg hjalp altid min mor ude i køkkenet. Lysten til faget har ikke ændret sig siden jeg var lille. Derfor er det let for mig at vælge job. Jeg vil stadig være kok. Jeg håber, jeg bliver uddannet kok engang i mit lange liv." (pige, 9. klasse, i stil om fremtiden)

Andre af disse unge, er mere i tvivl om, hvad de gerne vil arbejde med, men arbejdspektivet er klart! De vil gerne ud og lave noget fysisk og konkret – noget der ikke indebærer at skulle sidde stille, som i skolen. Som andre unge har de en række fordringer til arbejdslivet. De vil gerne beskæftige sig med noget, der interesserer dem, men umiddelbart er de ikke så optagede af det personligt udviklende. Og hvor nogle unge lægger afstand til enhver form for rutinearbejde, synes det snarere at være trygheden, der er central for disse unge; det

at indgå i en kendt sammenhæng, være en del af et arbejdsfællesskab, hvor man kan snakke og have det sjovt sammen. Og det er også blandt denne gruppe unge, at vi møder de klareste forestillinger og ønsker om familieliv blandt både piger og drenge. På mange måder kan man sige, at voksenlivet, og de forpligtelser der følger med, ikke opleves så fjernt og fremmed for denne gruppe unge, men i høj grad er noget de søger;

Jeg følte mig mere voksen dernede (på praktikstedet, red.), mere sådan, at nu var jeg færdig med folkeskolen og endelig ude ikke. (...) Det var en rigtig rigtig rar følelse sådan ja, at blive givet slip på, ikke." (pige, 9. klasse)

Hvilke jobs tiltrækker de unge?

For størstedelen af de unge ligger arbejdslivet nogle år forude, og det afspejler sig bl.a. i, at de unge i interviewene ofte har nogle ret vage og utydelige forestillinger om arbejdslivet. Forestillingerne har ofte karakter af forsøgsvisse udkast, der nok kan nære drømmene en tid, men som hurtigt kan forkastes igen, hvis nye idéer melder sig på banen. En af de unge siger:

Selvfølgelig har jeg tænkt på, hvad jeg gerne vil – og tænker også på, hvad det kræver af mig. Min største drøm er at blive pædagog. Jeg har tænkt i andre baner, bl.a. jordemoder, frisør, stylist. Ja faktisk for ikke så lang tid siden, ville jeg bare have min egen pølsevogn, og bare kunne tage den med, hvorhen jeg havde lyst til at sælge pølser. Men jo mere jeg tænker over det, er det pædagog, jeg kan mærke jeg brænder for. (pige, som gerne vil være pædagog i stil om fremtiden)

Når man går i 8. og 9. klasse, kan fremtidsdrømme og forestillinger hurtigt ændre sig og tage nye retninger; fra jordemoder over pølseværter til pædagog! I undersøgelsens spørgeskema er der en relativt stor gruppe, der ikke har besvaret spørgsmålet om, hvilket job de har overvejet (30%) – eller har angivet svar i retning af; 'som min mor og far' eller 'noget stort'. Det indikerer, at spørgsmålet for mange unge har været svært at svare på, og måske ikke er noget, de har gjort sig voldsomt mange konkrete overvejelser omkring på dette tidspunkt.

De unge har i spørgeskemaet kunnet skrive flere jobønsker på, og en del har givet udtryk for jobønsker, der peger i meget forskellige retninger, f.eks. advokat og frisør; biolog, tøjdesigner eller arbejde med psykisk syge; pædagog, bankmand eller indretningsarkitekt. Der er imidlertid en række jobønsker, der går igen hos mange af de unge, som

Drenge

Piger

Mekaniker	1	Læge
Kok	2	Advokat
Tømrer	3	Design
Læge	4	Pædagog
Politimand	5	Frisør
Design	6	Journalist
Arkitekt	7	Ejendomsmægler
Journalist	8	Sygeplejerske
Landmand	9	Skuespiller
Advokat	10	Dyrlæge

Top 10 liste over unges jobønsker

typiske enten pige eller drenge forestillinger. De er listet som en 'de unges job top 10'.

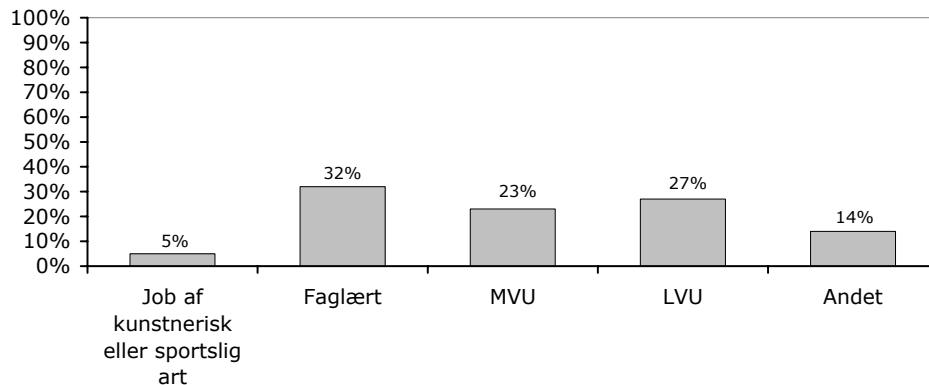
Forestillingerne skal selvsagt tages med det gran salt, at de unge langt fra har lagt sig fast på, hvilken drøm de skal forfølge. Samtidig har mange af de unge flere mulige jobs i tankerne, hvilket kan ses som en form for 'helgardering' – at have flere mulige fremtidsscenerier, hvis nu en af ønskerne ikke kan lade sig gennemføre. Igen et udtryk for en form for realisme og bevidsthed om, at ikke alle drømme kan opfyldes.

Men når dette er sagt peger rækken af jobønsker på flere bemærkelsesværdige tendenser.

Dels ses en klar kønstraditionel opdeling ifht jobønsker. Pigerne søger mod de traditionelle 'kvindes-fag'; sygeplejerske, pædagog og frisør. At pigerne

i så høj grad søger læge-gerningen, som ellers traditionelt er et 'mande-fag', kan dog ses som et brud med de traditionelle orienteringer indenfor omsorgsfagene. Drengene søger i høj grad mod traditionelle 'mandefag'; mekaniker, tømrer og politimand. Ønskerne er således på den ene side dels traditionelle, men det er de langt fra alene. Der er en voldsom overvægt af ønsker, som tegner til at være inspireret af arbejdsfunktioner, som de unge kender fra medierne – særligt fra kendte tv-serier og livsstilsprogrammer. For pigerne vedkommende kan 7 ud af de 10 ønsker umiddelbart henføres til medie-eksponerede erhverv, og 8 ud af 10 for drengenes vedkommende. Generelt søger de unge mod fag, som er synlige i enten deres hverdagsliv eller i medierne, hvilket peger på betydningen af rollemødder i bred forstand, som kilde til inspiration for de unges drømme om et fremtidigt arbejdsliv. For imidlertid at skabe et mere systematisk overblik

Figur N. Illustrerer hvilke uddannelser, der kræves for at få de jobs, de unge overvejer.

over de unges joborienteringer, har vi 'oversat' de unges arbejdsønsker til uddannelseslængde (hvor de unge, har skrevet flere ønsker på, har vi valgt det arbejde, der kræver den længste uddannelse). De følgende grafer og tabeller, skal dog læses med et vist forbehold, netop fordi de – for en del af de unge – på nuværende tidspunkt, må antages at være forsøgsvis udkast. Dertil kommer, at vi er blevet nødsaget til at vælge ét jobønske ud, for at kunne arbejde med besvarelsene talmæssigt – hvilket selvsagt giver et lidt forenklet billede af de unges jobønsker.

Som det fremgår af ovenstående graf, er der flest unge, der overvejer et job, der kræver en faglig uddannelse (32%). 27% overvejer jobs, der kræver en

lang videregående uddannelse (LVU), og herefter kommer jobs, der kræver en mellemlang videregående uddannelse (MVU)(23%), 5% søger mod et job af kunstnerisk eller sportslig art, mens 14% overvejer jobs, der ligger udenfor disse kategorier.

Det er værd at bemærke, at der er så få unge, der har udtrykt ønske om et arbejde, der ikke kræver en uddannelse. Det er således at dømme herefter ikke motivationen ifht uddannelse, det skorter på hos de unge, der ikke gennemfører en uddannelse.

Går vi tættere på, hvad det er for jobtyper, de unge konkret overvejer tegner der sig følgende billede:

Jobs af kunstnerisk eller sportslig karakter;

Det er hovedsageligt job som golfspiller, tennisstjerne, spille et instrument i et rockband osv. Dvs. jobs, som for de fleste unge blot er fritidsbeskæftigelser og som ikke kræver en uddannelse i traditionel forstand.

Jobs, der kræver en faglært uddannelse;

Disse jobs er hovedsageligt kok, tømrer, frisør, mekaniker, gartner, arbejde indenfor landbrug, social og sundhedsmedhjælper og at 'stå i butik'.

Jobs, der kræver en MVU;

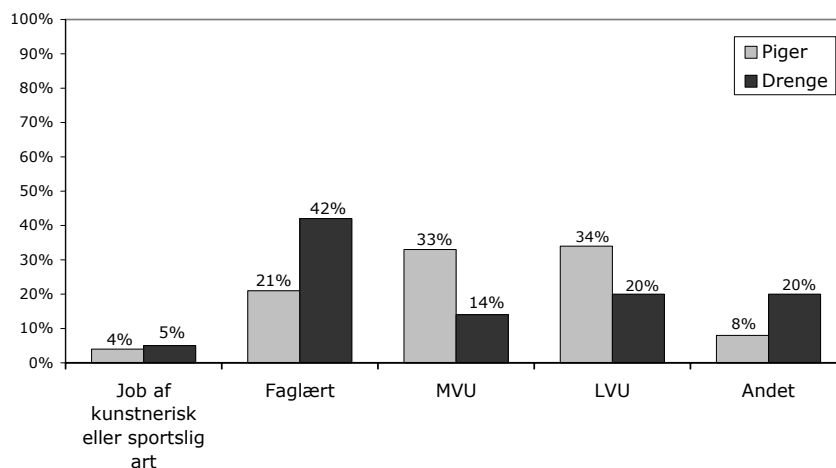
Hovedsageligt lærer, pædagog, politi, ingeniør, journalist, sygeplejerske og skuespiller.

Jobs, der kræver en LVU;

Her dominerer jobs som advokat, designer, arkitekt, læge, dyrlæge.

Andet;

De jobs der hører ind under andet er hovedsageligt salg/marketing/reklame og IT-jobs, som er vanskelige at placere i ovenstående kategorier.

Figur O. Illustrerer hvilke uddannelser der kræves for at få de jobs, de unge overvejer. Fordelt på køn.

De unges joborienteringer fordelt på køn

I relation til de unges joborienteringer er der, som i de unges top 10 ønsker, en klar sammenhæng mellem køn og uddannelseslængde. Således er der dobbelt så mange drenge som piger, der gerne vil have et job, der kræver en faglært uddannelse. Når det drejer sig om de jobs, som kræver en mellem- eller lang videregående uddannelse, er der klart langt flere piger end drenge, der kunne ønske sig et sådant job. Det bekræfter således det mønster, vi har set tidligere – pigerne er mere uddannelsesorienterede end drengene. Ydermere vil drengene langt hellere have et job, der kræver en

'anden' uddannelse end pigerne vil, hvilket måske bl.a. kan skyldes, at IT-branchen og jobs som 'sælger' (som er nogle af de jobtyper, mange unge, har anført under 'andet') især tiltrækker drenge/mænd.

De unges joborienteringer ifht forældrenes uddannelseslængde

Ifht de unges uddannelsesorientering er der, som tidligere nævnt, en klar sammenhæng med forældrenes uddannelseslængde. De unge ønsker generelt at tage en længere uddannelse end deres mor har gjort, men jo længere uddannelse de unges mødre har, jo længere uddannelse ønsker de også selv at tage.

Mors uddannelse efter folkeskolen	Uddannelser der kræves for at få de jobs, de unge overvejer					Total
	Job af kunstnerisk eller sportslig art	Faglært	MVU	LVU	Andet	
Ingen/ufaglært	5 %	35 %	25 %	22 %	14 %	100 %
Ungdomsudd.	4 %	31 %	23 %	27 %	15 %	100 %
Faglært	2 %	37 %	24 %	25 %	12 %	100 %
KVU	5 %	35 %	23 %	22 %	16 %	100 %
MVU	6 %	20 %	19 %	40 %	15 %	100 %
LVU	8 %	21 %	29 %	34 %	8 %	100 %

Tabel H. Illustrerer hvilke uddannelser der kræves for at få de jobs, de unge overvejer i forhold til, hvilken uddannelse deres mor har.

Fars uddannelse efter folkeskolen	Uddannelser der kræves for at få de jobs, de unge overvejer					
	Job af kunstnerisk eller sportslig art	Faglært	MVU	LVU	Andet	Total
Ingen/ufaglært	7 %	47 %	21 %	14 %	12 %	100 %
Ungdomsudd.	0 %	38 %	25 %	38 %	0 %	100 %
Faglært	4 %	34 %	24 %	24 %	13 %	100 %
KVU	4 %	31 %	20 %	31 %	14 %	100 %
MVU	7 %	19 %	23 %	32 %	19 %	100 %
LVU	6 %	16 %	27 %	39 %	13 %	100 %

Tabel I. Illustrerer hvilke uddannelser der kræves for at få de jobs, de unge overvejer i forhold til hvilken uddannelse deres far har.

Således ses, at hvis moderen har en LVU, er der 34%, der ønsker et job, hvor der kræves en lang videregående uddannelse mod 22%, hvis moderen er ufaglært.

Samme tendens viser sig ifht faderens uddannelse, som tabel I viser.

Således ses, at hvis faderen har en LVU er der 39%, der ønsker et job, hvor der kræves en lang videregående uddannelse mod 14%, hvis faderen er ufaglært. Igen viser tallene således en klar tendens til, at den (sociale) uddannelsesarv slår igennem ifht de unges overvejelser omkring uddannelsesvalg.

Sammenhæng mellem de unges joborientering og ungdomsuddannelse

Vi har tidligere beskrevet, hvordan de unge tilsyneladende mangler et overblik over sammenhængen mellem uddannelses- og erhvervsvalg (ifht når det gælder om at beskrive deres forældres uddannelse og arbejde). Men hvordan ser det ud, når vi ser nærmere på deres egne uddannelses- og joborienteringer?

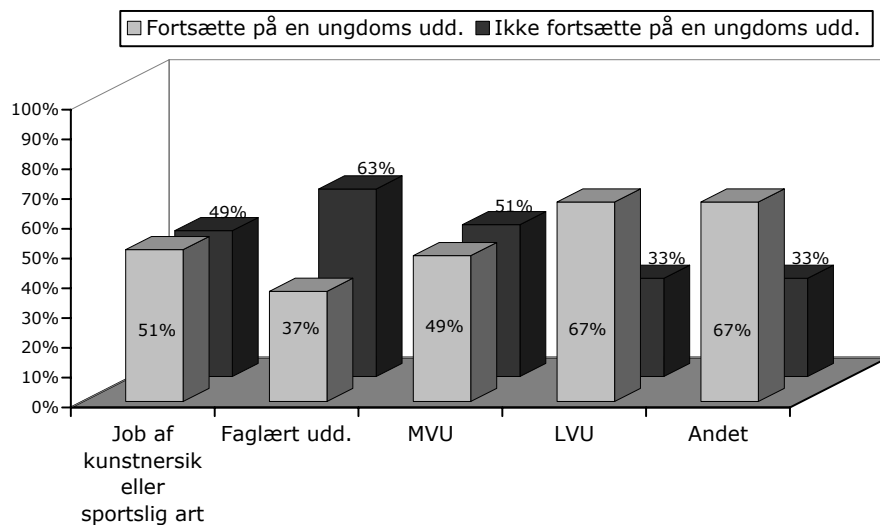
Ud af de unge som ønsker et job, der kræver en lang videregående uddannelse, er der 67%, der overvejer at fortsætte på en ungdomsuddannelse, og 33% der ikke overvejer at fortsætte på en ungdomsuddannelse. Ud af de unge der ønsker et job, der kræver en faglært uddannelse, er der 37%, der overvejer at fortsætte med en ungdomsuddannelse, og 63% der ikke overvejer at fortsætte med en ungdomsuddannelse.

Det er interessant, at så mange af de unge, der ønsker et faglært arbejde, IKKE overvejer at fortsætte på en ungdomsuddannelse (og tilsvarende, om end mindre markant, for de unge der ønsker et job,

der kræver en LVU). Det kan hænge sammen med forskellige forhold; dels at den unge ønsker at tage et 10. skoleår, men det kan også være endnu en markering af, at de unge ikke (på dette tidspunkt) har særligt klare billeder af, hvad der kræves uddannelsesmæssigt, ifht forskellige jobs. Og endelig kan det tages som udtryk for en manglende realisme hos disse unge.

For de unge der overvejer et job, der kræver en ufaglært uddannelse, er der stort set dødt løb mellem de, der overvejer en ungdomsuddannelse, og de der er ikke gør (hhv 51% og 49%). Måske fordi de ufaglærte jobs, de unge søger, ikke er typiske ufaglærte job; men snarere jobs af en type der falder lidt ved siden af de gængse kategorier – job der er stærkt bundet op til fritidslivet og interesser, hvor overvejelsen omkring at tage en ungdomsuddannelse, kunne være en form for Plan B, ifald drømmejobbet ikke blev til noget.

Samlet set tegner der sig således et billede af, at de unges jobønsker og overvejelser omkring ungdomsuddannelse især synes at korrespondere for de unge, der overvejer en LVU. For de resterende jobønsker og dertil hørende uddannelser, synes der at herske en del usikkerhed omkring, hvilke uddannelsesmæssige krav der knytter sig til hvilke jobønsker.

Figur P. Illustrerer hvilke uddannelser der kræves for at få de jobs, de unge overvejer i forhold til, om de overvejer at fortsætte på en ungdomsuddannelse eller ej.

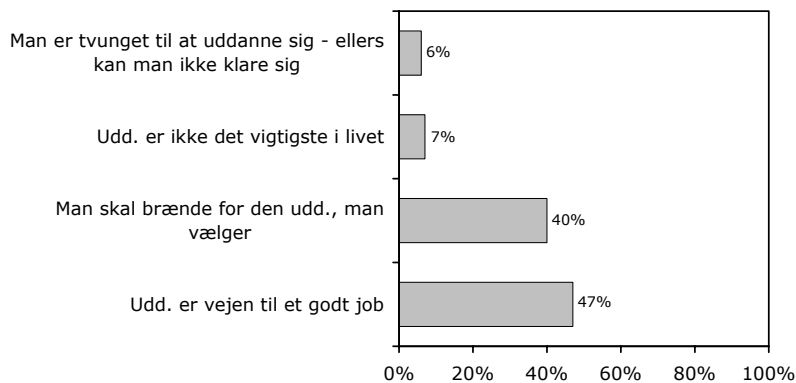
Holdninger til uddannelse og arbejde

I dette afsnit går vi tættere på de unges holdning til uddannelse. Tanken har været at få et indtryk af, hvad det er, der motiverer og er drivkraften i de unges uddannelsesvalg. De unge er blevet spurgt om, hvilket af følgende udsagn om uddannelse, de er mest enige i;

1. at uddannelse er vejen til et godt job
2. at man skal brænde for den uddannelse, man vælger

3. at uddannelse ikke er det vigtigste i livet
4. at man er tvunget til at uddanne sig – ellers kan man ikke klare sig

Udsagn 1 og 2, repræsenterer i høj grad en positiv uddannelsesideologi; uddannelse giver muligheder – for at få et godt job eller for at beskæftige sig med noget, man brænder for. Udsagn 3 lægger derimod afstand til den uddannelsesideologi, der i høj grad præger vores samfund; uddannelse er ikke det vigtigste i livet. Mens udsagn 4 kan opfattes som en mere 'bekymret' og 'belastet' udgave af uddannelsesideologien, hvor uddannelse opfattes som en nødvendighed, hvis man skal klare sig (f.eks. hvis

Figur Q. De unges holdning til uddannelse.

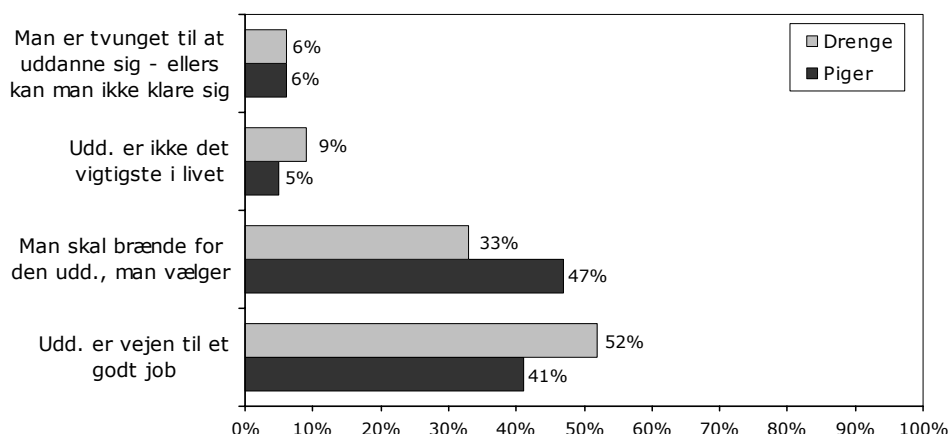
man vil have et job) – og indikerer dermed, at de unge der er mest enige i dette udsagn, måske oplever den mulighed 'ikke at klare sig' (f.eks. i form af arbejdsløshed) tættere på end andre unge.

Langt hovedparten af svarene er ligeligt fordelt på de to første kategorier – at uddannelsen er vejen til et godt job, eller man skal brænde for den uddannelse man vælger (hvh. 47% og 40%) – og giver således et billede af, at langt de fleste unge, har taget uddannelsesideologien til sig; de ser uddannelse som vejen til et godt arbejde, og/eller ønsker at vælge en uddannelse, som de brænder for. Henholdsvis 6% og 7% føler sig mest enige i de to sidste udsagn.

Går man tættere på, er der forskellige betydende faktorer, der spiller ind ifht de unges holdninger om uddannelse. Kønnen er en af disse faktorer.

hold til moderens uddannelse (faderens uddannelse synes ikke at have betydning i denne forbindelse). Uddannelse som vejen til et godt job er mest udbredt blandt de unge, hvor moderen er ufaglært, eller ikke har noget uddannelse (57%), mod 38% blandt de unge, hvor moderen har en lang videregående uddannelse (LVU). Derimod stiger andelen, der mener, at man skal brænde for ens uddannelse med længden af moderens uddannelse; 53% af de unge hvis mor har en LVU, mod 27% blandt de unge, hvor moderen ikke har nogen uddannelse eller er ufaglært.

Hvor begge forældres uddannelsesniveau har betydning for den unges afklarethed og faglige selv-vurdering mm. – så ses der en tendens til, at det kun er moderens uddannelsesniveau, der har gennemslag ifht de unges holdninger og forventninger til uddannelse. Noget tyder således på, at moderen

Figur R. Henholdsvis drenge og pigers holdning til uddannelse.

Der er forskel på drengenes og pigernes svar på dette spørgsmål. Pigerne er mere tilbøjelige til at lægge vægt på, at man skal brænde for den uddannelse, man vælger, hvor drengene er mere orienterede mod, at uddannelse er vejen til et godt job. Der er ligeledes flere drenge end piger, som ikke mener uddannelse, er det vigtigste i livet (9% vs. 5%). Alt i alt bekræfter tallene således det generelle billede af, at piger/kvinder er mere uddannelsesorienterede end drenge/mænd, mens drenge/mænd traditionelt set, har været – og stadig er – mere orienterede mod arbejdslivet.

Social og uddannelsesmæssig arv

I nedenstående tabel ses en mindre sammenhæng mellem forventningerne til uddannelse set i for-

er en væsentlig kulturbærer/formidler af værdier og holdninger til uddannelse, og kan ses som en indikator på, at moderen er den af forældrene, de unge primært snakker med om uddannelsesvalget.

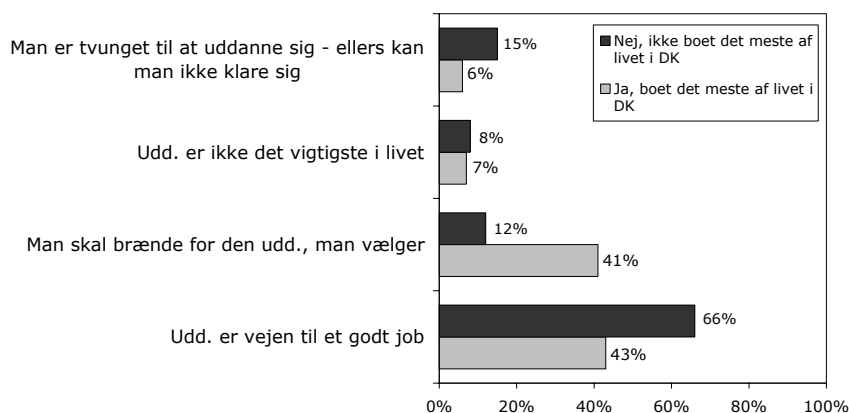
		Hvad er din holdning til uddannelse?				
		Uddannelsen er vejen til et godt job	Man skal brænde for den uddannelse, man vælger	Uddannelse er ikke det vigtigste i livet	Man er tvunget til at uddanne sig - ellers kan man ikke klare sig	Total
Mors uddannelse efter folkeskolen	Ingen/ufaglært	57 %	27 %	9 %	7 %	100 %
	Ungdomsudd.	46 %	48 %	2 %	4 %	100 %
	Faglært	46 %	43 %	6 %	6 %	100 %
	KVU	44 %	41 %	9 %	5 %	100 %
	MVU	41 %	45 %	8 %	6 %	100 %
	LVU	38 %	53 %	6 %	4 %	100 %

Tabel J. Illustrerer sammenhængen mellem de unges holdninger til uddannelse og deres mors uddannelse efter folkeskolen.

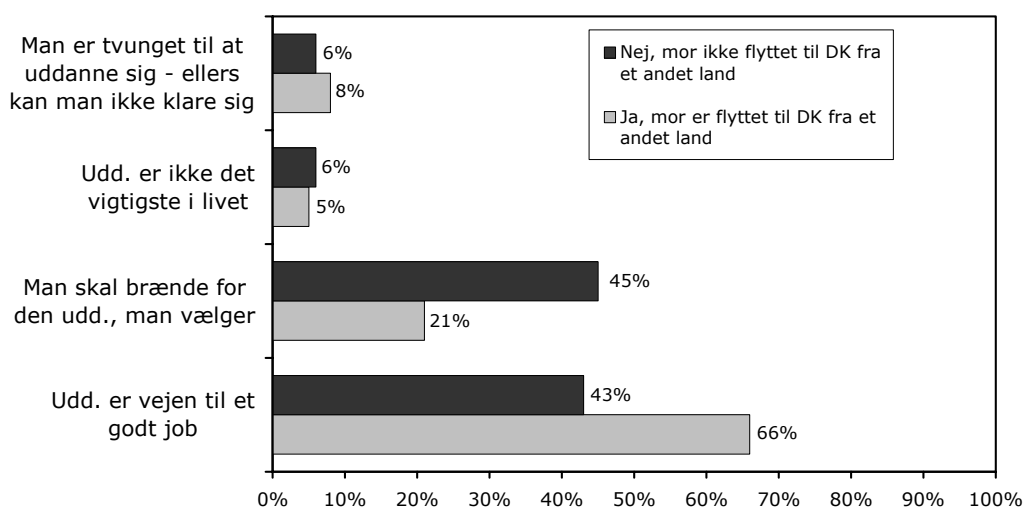
Etnicitet

Forskellene i holdning til uddannelse kan ses som et udtryk for en højere grad af orientering mod arbejdsmarkedet blandt de grupper af unge, der kommer fra familier med lav uddannelsesgrad, og et stærkere fokus på uddannelse som instrument til at opnå et godt arbejde (og en økonomisk sikker tilværelse). De unge, der kommer fra uddannelsesorienterede familier, lægger i højere grad vægt på uddannelsens selvrealiseringsaspekt.

Ifht de unge med etnisk minoritetsbaggrund er arbejdsperspektivet meget udtalt. Blandt de unge med anden etnisk baggrund end dansk, lægges der mere vægt på, at uddannelsen er vejen til et godt job og mindre på, at man skal brænde for den uddannelse, man vælger. Også vægtningen af, at man er tvunget til at uddanne sig, øges blandt dem, der ikke er opvokset i Danmark.

Figur S. Illustrerer sammenhængen mellem de unges holdninger til uddannelse og hvorvidt de har boet det meste af deres liv i Danmark eller ej.

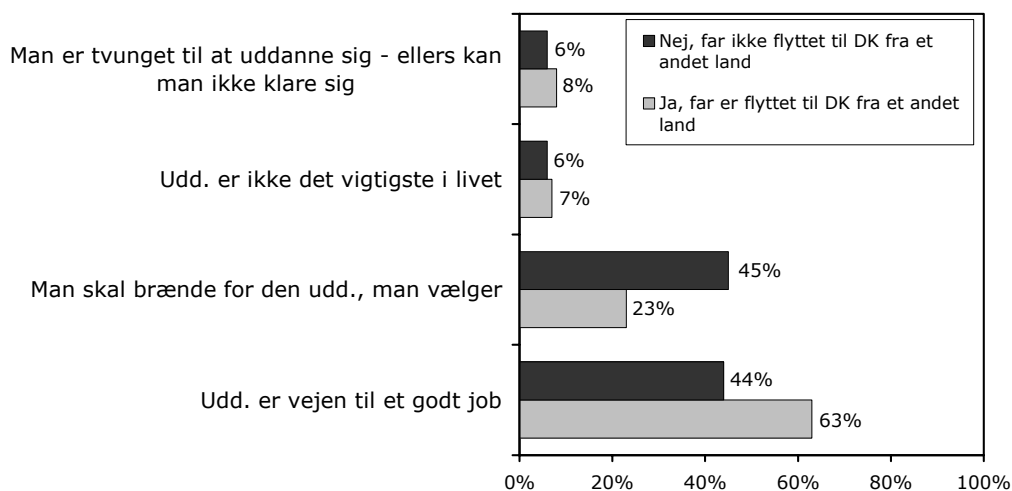

Figur T. Illustrerer sammenhængen mellem de unges holdning til uddannelse og hvorvidt deres mor har flyttet til Danmark fra et andet land eller har boet i Danmark hele sit liv.

Moderens etniske baggrund ser også ud til at spille en rolle. I de tilfælde hvor moderen er flyttet til Danmark fra et andet land, lægges der mere vægt på, at uddannelse er vejen til et godt job. Omvendt mindskes vægtningen af, at man skal brænde for den uddannelse man vælger.

Samme tendens gør sig gældende, når faderens etniske baggrund inddrages i relation til spørgsmålet om udsagn om uddannelse.

Alt i alt giver dette et billede af, at de unge med etnisk minoritetsbaggrund, i højere grad end etnisk danske unge, oplever arbejdet som målet med uddannelse – og således har en mere instrumentel tilgang til uddannelsesvalget. Ligeledes er udsagnet om, at 'uddannelse er en nødvendighed, hvis man skal klare sig', mere udbredt blandt denne gruppe unge, end blandt etnisk danske unge. Måske fordi de negative følger af ikke at have en uddannelse er mere nærværende for de etniske minoritetsunge.

Figur U. Illustrerer sammenhængen mellem de unges holdning til uddannelse og hvorvidt deres far har flyttet til Danmark fra et andet land eller har boet i Danmark hele sit liv.

Som det ses her i et interview med to drenge med anden etnisk baggrund end dansk (og som begge har forældre med ufaglært arbejde), hvor snakken drejer sig om 'det gode arbejde'. En af drengene siger;

Dreng 1: Man får sin uddannelse for at ha' et arbejde og så tjene penge. Det er det, der er formålet.

Drengene mener dog godt, at man kan få et job uden at have en uddannelse, men som den anden dreng forklarer;

Dreng 2:...det er job, som gør ondt. På den måde, at det er nogle hårde job. Det er ikke... Man skal ikke tro, at hvis man ikke har en uddannelse, at man kan sidde på et kontor og bare slappe af. Det tror jeg ikke. Hvis du ikke har en uddannelse, så kan du lave noget rengøring - et eller andet.

Og lidt senere i interviewet;

I: Arbejdsløshed – tænker I over det?

Dreng 1: Ja, altså hvis jeg fik børn og jeg var arbejdsløs, og jeg ville ha', at de skulle ha' en uddannelse, så tror jeg, at jeg ville være et dårligt forbillede for dem. Hvis jeg forlanger noget af dem, som jeg ikke selv kan gøre. (Pause). Så er det bedre, at jeg har arbejde, og så at jeg forlanger, at (de, red.) skal gå i skole, og også gå på arbejde.

Dreng 2: få en lejlighed, betale husleje, det hele. Det er (bedre, red.), hvis man har en uddannelse, end at være på bstanden. (2 drenge, med anden etnisk baggrund end dansk, 9.klasse)

Eller som her, i et andet interview med en ung dreng med anden etnisk baggrund end dansk;

Min far han siger bare, 'når du får gode karakterer, kom og vis mig'. Det tænker han først på. (...) det er fordi, han vil gerne have, jeg bliver til noget, jo. Får en uddannelse, også efter det. (...) hvis man får en uddannelse, så kan man bare få et arbejde, lige meget hvor henne, eller hvem man er (...).

I; Hvis man ikke får en uddannelse, så kan man ikke få et arbejde, eller hvad?

Nej så er man på bstanden (vrænger det sidste ord).

I; Og det kunne du ikke tænke dig?

Nej det gider jeg ikke. Det har jeg allerede – det er min far. (dreng, med anden etnisk baggrund end dansk, 9. klasse)

En del af de etniske minoritetsunge, kommer fra familier med lille eller ingen tilknytning til uddan-

nelsessystem og arbejdsmarked, og det er tydeligt, at uddannelse opfattes som middel til at skabe social mobilitet – og en bedre (mere økonomisk sikker, og mindre fysisk opslidende) tilværelse end forældregenerationens. For en stor del af disse unge, er ønsket om at klare sig bedre end forældregenerationen – og få et godt job – således en væsentlig drivkraft og motivation i deres vej gennem uddannelsessystemet.

Opsamling

De unge stiller store krav til uddannelse og job. Det skal være sjovt, spændende og personligt udviklende, hvilket lægger ekstra pres på valgprocessen og det 'rigtige valg'. Men de unges overvejelser omkring det gode arbejde, bryder på flere måder med det entydige billede af 'nutidens unge', og sætter spot på, at unge i dag nok har en del til fælles, men at de også på væsentlige områder er meget forskellige!

Samlet set tegner der sig et billede af, at de unge tilslutter sig en forestilling om, at uddannelse samlet skal give adgang til et godt arbejde samtidig med at været drevet af interesse. For lidt under halvdelen af de unge (47%), er det 'gode arbejde' det centrale motiv ifht uddannelse, mens omkring 40% mener, det i højere grad er 'lysten, der skal drive værket'. Som vi senere skal se, fremhæver de unge samtidigt den individuelle interesse som det der er vigtigst, når de træffer deres uddannelsesvalg.

Der er således en dobbeltmotivation på spil i de unges orienteringer, som synes at bryde med tidligere undersøgelser af unges forventninger til uddannelse og arbejde, som i højere grad entydigt har peget på interesse og selvrealisering som drivkræften i de unges arbejdsorienteringer (eks. Simonsen, 1993). De unge i dag synes således i højere grad at ville have det hele – dvs. det meningsfulde indhold såvel som den gode indtægt, sikkerheden osv.

Bevæger vi os fra det generelle billede af de unges holdninger, og ser nærmere på forskelle mellem de unge, udkrystalliserer der sig nogle forskelle i de unges uddannelsesmotiver, som især synes at hænge sammen med forældrenes uddannelsesmæssige baggrund. Unge hvis forældre har ingen eller kort uddannelse, fokuserer mere på uddannelse som middel til at sikre sig et 'godt arbejde', hvilket ikke mindst er udtalt for de unge med etnisk minoritetsbaggrund. De unge hvis forældre har en længere uddannelse lægger i højere grad vægt på uddannelsens selvrealiseringsaspekter; at beskæftige sig med noget, man interesserer sig for.

6. Hvad påvirker de unges uddannelses- og erhvervsvalg?

De unge oplever, som det er fremgået tidligere, i høj grad, uddannelsesvalget som deres eget. En ung pige beskriver det således:

I: Snakker du med nogen om, hvad du skal efter skolen?

Nej, det er noget, jeg tænker med mig selv om. Det er jo mit eget valg.

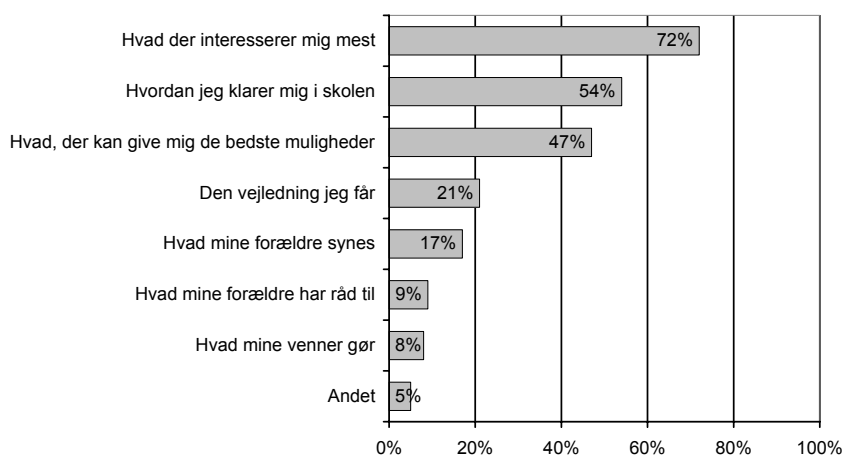
I: Det er ikke noget, du snakker med din mor og far om?

Nej, for jeg føler ikke rigtig, de kan påvirke mig mit valg om det. Det vil jeg selv bestemme.

I: Og heller ikke dine venner eller din søster eller..?

Nej, jeg vil gerne prøve at lære at stå på egne ben. (pige, 9. klasse)

De unge fremhæver sig selv som hovedpersonen i valget. Det er et valg, der afhænger af deres individuelle interesser (72%), af hvordan de klarer sig i skolen (54%) og af hvilken uddannelse, som giver de bedste muligheder (47%). Derimod tillægger de forældre og venner en langt mindre rolle (hhv. 17% og 8%).

Figur V. Hvad oplever de unge, er bestemmende for uddannelsesvalget.

Det var tilladt at sætte flere kryds i dette spørgsmål. Procenterne summerer derfor op til mere end 100%.

Men hvis man spørger nærmere ind til de unges valg og valgprocesser, er der imidlertid ud over de rent individuelle interesser mange andre faktorer, der har indflydelse på, og er med til at påvirke de unges uddannelsesvalg. Det synes blot for de unge selv utrolig vigtigt at fremhæve deres egen individuelle interesse, situation og stillingtagen. De andre faktorer der spiller ind er:

- Forældres betydning. De unges forældre og deres uddannelsesniveau, plads på arbejdsmarkedet, holdninger til arbejde/uddannelse osv. Den uddannelsesmæssige arv.
- Betydningen af skolen og den unges faglige niveau. De unges forhold til skolen, faglige niveau, skoleglæde osv.
- Søskenes betydning. De unges inspiration fra søskende.
- Mediernes betydning. De unges inspiration og rollemodeller i medierne.

Forældrenes betydning

En ung dreng beskriver den indirekte såvel som direkte indflydelse, som han oplever, at hans forældre har på hans uddannelsesvalg:

I: Føler du det er meget op til dig, hvad du gerne vil, eller?

Ja, helt sikkert. Så er det selvfølgelig noget med, at når mine forældre er læger, så lægger

det ligesom lidt op til at jeg skal være læge. Men altså.

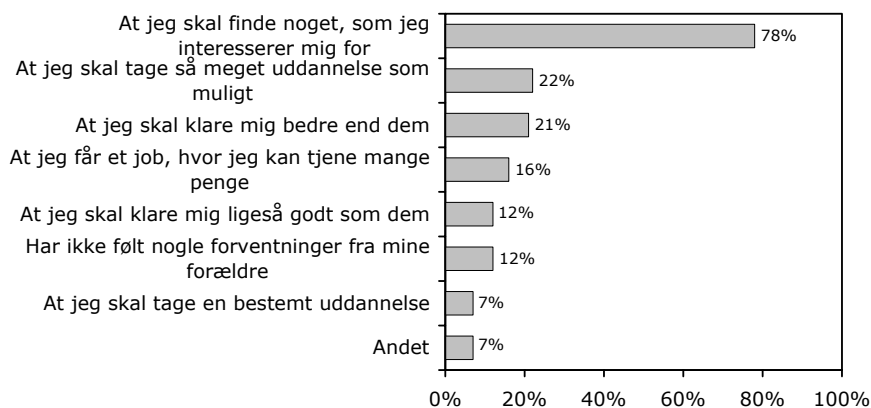
I: Tror du lidt de forventer eller gerne vil have du bliver læge?

Nej, overhovedet ikke. De synes måske, det er en dårlig ide. (dreng, 9. klasse)

Med formuleringen "lægger det ligesom lidt op til" indkredser citatet her i daglig tale, det vi kalder den sociale og uddannelsesmæssige arv. Det at blive læge ligger biografisk til drengens højreben, og han oplever umærkeligt at blive trukket i den retning. Han siger selv, at der er lagt op til det uden, at han dermed mener, at hans forældre har en direkte forventning om det, eller at der er noget eksplicit krav til stede. Der er i høj grad tale om implicite forventninger og om mere grundlæggende socialiseringsprocesser, der sætter sig igennem i uddannelsesvalget eller det man kunne kalde den unges valghorisont. I forbindelse med netop valghorisonten fremhæver den unge senere i interviewet, at vejledningen kan hjælpe til at åbne øjnene, for at der er andre muligheder:

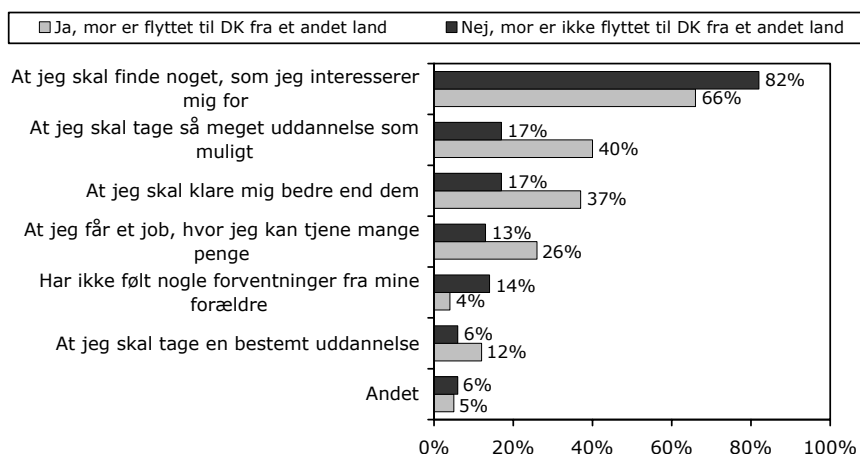
"(om udd.planlægning) Det synes jeg er meget godt, for så opdager man ligesom, at der er faktisk mange muligheder, og man kan vælge rimelig frit, hvis altså, hvis man tager sig sammen."

Generelt synes budskabet fra forældrene – i de unges optik – at være, at de unge skal vælge uddannelse efter interesse. På en delt andenplads kommer, at de unge skal tage så meget uddannelse som muligt, og at de skal klare sig bedre end forældrene. Forholdsvis få forældre ønsker generelt, at deres børn skal tage en bestemt uddannelse:

Figur X. Illustrerer hvordan de unge oplever, deres forældres forventninger til deres valg af uddannelse.

Der har været muligheder for at sætte flere kryds end ét, hvorfor resultatet ikke summer op til 100 %.

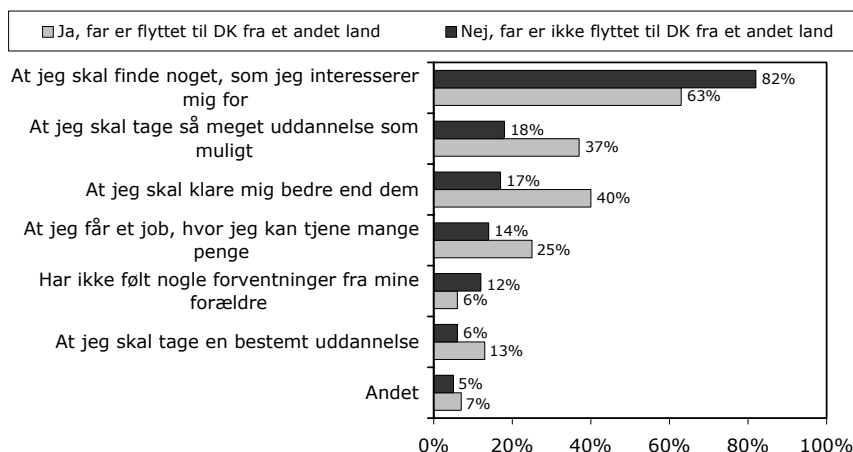
Figur Y. Illustrerer hvordan de unge oplever, deres forældres forventninger til deres valg af uddannelse. Fordelt på moderens etnicitet.

Der har været muligheder for at sætte flere kryds end ét, hvorfor resultatet ikke summer op til 100 %.

Her skiller de etniske minoritetsunge sig dog ud. Selvom den mest udbredte forældreforventning, også i de etniske minoritetsunges perspektiv, er, at den unge skal vælge efter interesse, er det dog tydeligt, at de etniske minoritetsforældre i højere grad end forældrene generelt vægter 'så meget uddannelse som muligt', at den unge får et job, hvor de 'kan tjene mange penge', og at den unge 'klarer sig bedre end forældrene'. Alt i alt et mere instrumentelt fokus, hvor uddannelse i høj grad

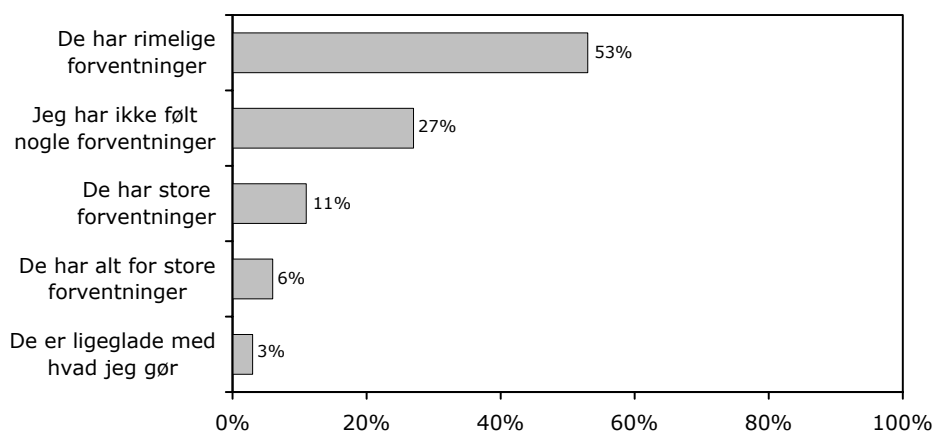
bliver betragtet som et redskab til social mobilitet og økonomisk sikring.

Halvdelen af de unge oplever, at forældrene har rimelige forventninger til deres uddannelsesvalg. Lige knap en tredjedel har på dette tidspunkt ikke følt nogen forventninger fra forældrene. Og endelig har omkring hver tiende følt, at forældrene har store forventninger.

Figur Z. Illustrerer hvordan de unge oplever, deres forældres forventninger til deres valg af uddannelse. Fordelt på Faderens etnicitet.

Der har været muligheder for at sætte flere kryds end ét, hvorfor resultatet ikke summer op til 100%.

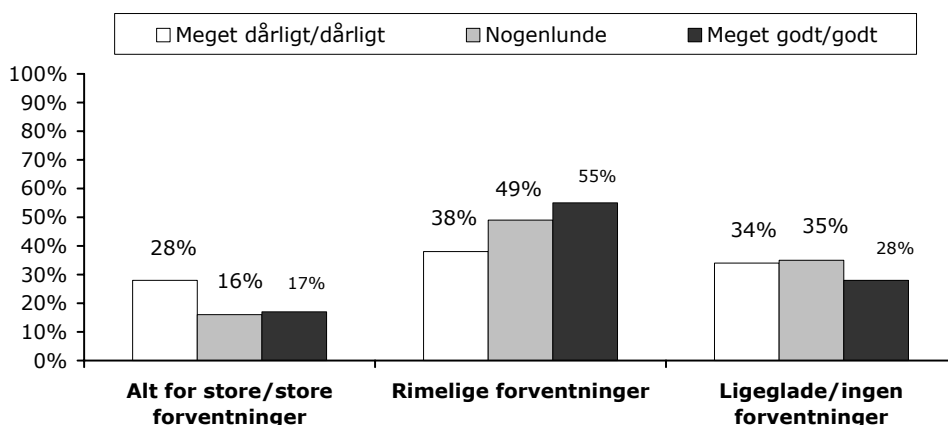

Figur Æ. Illustrerer hvorledes de unge oplever deres forældres forventninger til deres uddannelsesvalg.

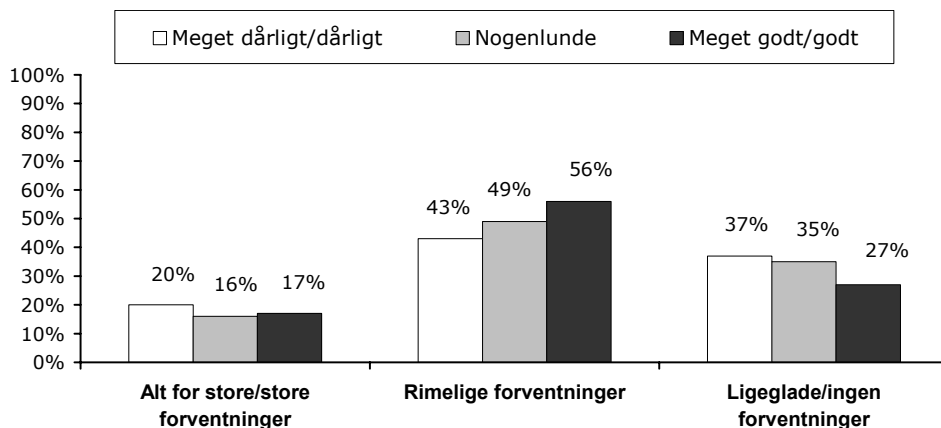
Tabellen her bekræfter billedet af, at de unge i vid udstrækning oplever valget som deres – og at forældrene spiller en mindre rolle. Men for nogle grupper af unge, tegner billedet sig dog anderledes.

Elever der synes, at det er 'meget dårligt'/'dårligt' at gå i skole oplever i mindre grad, at deres forældre har rimelige forventninger til valg af uddannelse end de elever, der synes, at det er 'meget godt'/'godt' at gå i skole. Endvidere ses, at de elever der synes mindst om at gå i skole i højere grad oplever,

at deres forældre er ligeglade, eller de ikke har følt nogen forventninger fra forældrene end de elever, der oplever stor skoleglæde. Forskellene (procentforskellene) er dog ikke særlig store, hvorfor der også kun ses en svag statistisk sammenhæng.

Figur Ø. Illustrerer elevernes faglige selvsvurdering og deres oplevelse af deres forældres forventninger til uddannelsesvalget.

Figur Å. Illustrerer hvad eleverne synes om at gå i skole og deres oplevelse af deres forældres forventninger til uddannelsesvalget.

Alt i alt synes forældrenes forventninger til de unge, som har det svært i skolen at være mere polariserede end for de unge, der klarer sig godt i skolen. Forældrene stiller oftere store krav til de unge, og de opleves også oftere som ligeglade/har ingen forventninger. Tallene kan ses som en markering af, at for de unge, der – på forskellig vis – har det svært i skolen, kan uddannelsesvalget være mere konfliktpræget end i familier, hvor de unge klarer sig godt. Omvendt kan de unges oplevelse af forældrene som værende ligeglade eller uden forventninger til de unge også ses som et udtryk for, at nogle af disse unge også oplever en større grad af frihed i deres uddannelsesvalg end andre unge, og dermed mindre pres fra forældrene.

I interviewene træder konflikttemaet frem for nogle af de unge, der har det svært i skolen. Flere oplever, at det er svært at snakke med deres forældre om uddannelsesvalget. Som denne pige der har det svært i skolen, og som er meget i tvivl om, hvad hun skal efter skolen, fortæller;

I: ... (det, red.) lød som om det var svært at snakke med din mor og far om det (uddannelsesvalget, red.).

Mm.

I: Hvad tror du, de gerne vil have, du skal gøre?

De vil bare gerne have, jeg får 13 eller 11.
(pause)

I: Har de nogen ide om, hvad for en uddannelse, du (skal, red.) tage?

Nej.

Og lidt senere, uddyber hun forholdet til forældrene;

Altså hvis jeg nu sådan tager over til (en ven, red.) der, og så spørger, hvornår jeg skal komme hjem, så enten så siger de, 'det må du selv om', eller også så siger de sådan 'men du er jo ligeglad, hvad vi siger, du gør alligevel, hvad det passer dig, du kommer bare, når du lige pludselig gider'. Så står man bare sådan, betyder det ikke noget for jer, om jeg kommer hjem? Så kan jeg da lige så godt blive væk, hvis det er det.

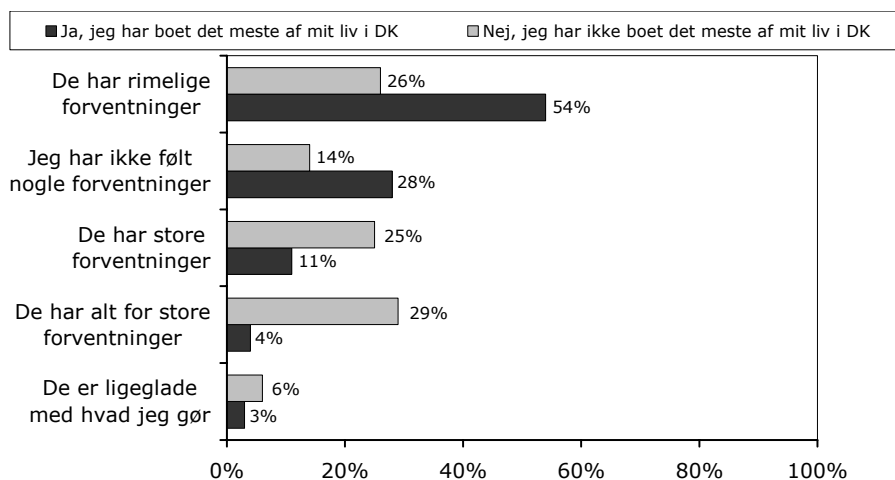
I: Det er sådan lidt, som du oplever det?

Det er også fordi min storebror, han får altid ros og sådan. (...) Så fik jeg også tit at vide af mine forældre, 'jamen (din storebror, red.) han kan bare finde ud af det, og han kan finde ud af det, og du kan bare ikke' - og så står man bare der.
(pige, 9. klasse)

En dreng, der har problemer med de boglige fag i skolen, fortæller om sin mors forventninger til ham;

Jeg tror min mor hun vil have at jeg skal blive et eller andet sindssygt indenfor et eller andet. Jeg skal blive direktør for et eller andet, tror jeg. For hun vil altid gerne have, at jeg sådan kunne gøre hendes venner glade ved, at jeg er god til et eller andet sindssygt. Altså hun tænker ikke så meget på, at 'hvis det er det du vil, så gør det'. Hun tænker mest på, at det er noget hun vil have, at jeg skal gøre. Det er derfor, at jeg ligesom har valgt hende lidt fra, fordi jeg synes ikke, at det er fedt, at hun skal bestemme, hvad jeg vil lave.

Omvendt siger hans far;

Figur AA. Illustrerer, hvordan de unge har det med de forventninger, de oplever deres forældrenes har til dem, og om de unge har boet det meste af deres liv i Danmark eller ej.

Altså ...min far han er bare glad, lige meget om jeg så bliver ...skraldemand, eller om jeg bliver direktør, han er...glad, bare jeg kommer ud i erhverv, og så laver alt sådan noget...og få et arbejde og. Han vil ikke have, at jeg bliver ligesom min storebror, som er doven og ...ikke har noget arbejde, og skylder nogle og tyve tusind til banken

Med andre ord, tegner der sig et billede af, at de unge langt hen ad vejen oplever forældreforventningerne som rimelige. For de unge som klarer sig dårligt i skolen, synes forældreforventningerne dog at være mere polariserede; flere oplever forældrenes forventninger som alt for store, og flere oplever, at forældrene slet ikke har nogen forventninger til uddannelsesvalget. For nogle af de unge, der har det svært, synes uddannelsesvalget således at udgøre et potentielt konfliktområde.

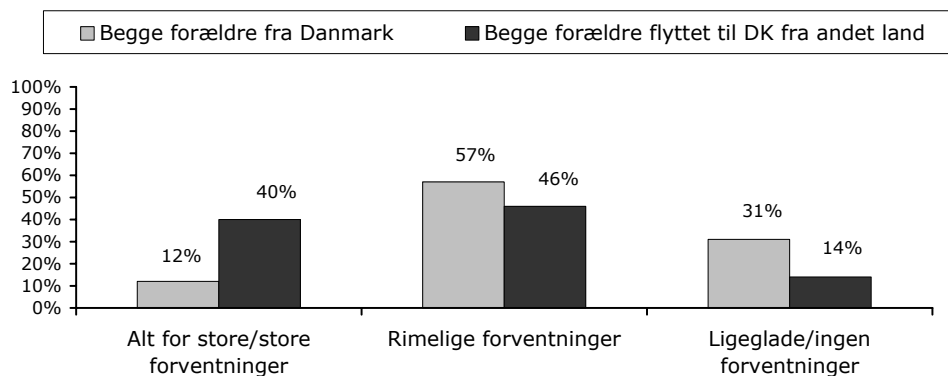
I forhold til forældrenes forventninger spiller den unges etnicitet også en rolle. Forældre til unge, der ikke har boet i Danmark gennem hele deres opvækst, har mere udtalte forventninger til deres børns valg af uddannelse. Over halvdelen af de unge med en opvækst uden for Danmark føler således, at forældrene har enten 'store' eller 'alt for store' forventninger til deres valg. For unge opvokset i Danmark er den tilsvarende andel 15% (svarer til ca. en 1/6).

Ses der på unge med anden etnisk baggrund end dansk, så er der tilsyneladende forskel i forældrenes forventninger til henholdsvis drengene og pigerne. Blandt drengene er der mange, der føler, at forældrene har 'alt for store forventninger' (41% af drengene vs. 14% af pigerne), hvor flere piger oplever, at forældrene har 'store forventninger' (46% af pigerne vs. 8% af drengene).

Samme mønster tegner sig for de unge, hvis forældre har anden etnisk baggrund end dansk. De forældre som er flyttet til Danmark fra et andet land, har i højere grad alt for store eller store forventninger til de unges valg af uddannelse end de forældre, som kommer fra Danmark. De forældre som altid har boet i Danmark, opleves i højere grad af de unge som ligeglade/eller ikke har nogle forventninger mht. valg af uddannelse. De fleste unge – ca. halvdelen – synes dog, at forældrenes forventninger er rimelige. Se omstående figur;

Netop forventningerne er noget, de unge selv gør opmærksom på. En ung somalisk dreng, fortæller om sine forældres forventninger;

...de siger, du ved.(..) Os, vi er gamle nu – og vi er ikke blevet til så meget til noget. Nu er du blevet stor. Så vi forventer, at du bliver til noget stort. (...) De forventer, at jeg bliver bedre end dem. Mine forældre nu, jeg vil sige, at de er ikke så gode til noget. De er ikke så gode til sådan

Figur BB. Illustrerer de unges opfattelse af deres forældres forventninger til valg af uddannelse, sammenholdt med forældrenes etniske herkomst.

noget matematik og sådan noget. Min far han kan godt, men han er ikke sådan rigtig god. Så han vil gerne have, at jeg bliver noget stort. Fordi han siger – jeg har brugt min tid – nu er det din tid.

I: hvorfor er det vigtigt for dem?

De er ved at blive gamle – så nu når jeg bliver stor, så vil jeg kunne hjælpe dem med penge og sådan noget. Og du ved, forældre, de kan også godt lide, at (der, red.) bliver sagt – at din søn han er god til noget – sådan noget og sådan noget – så de bliver glade for det. (dreng, med anden etnisk baggrund end dansk, 9. klasse)

Ligeledes fortæller en ung somalisk pige om sin mors forventninger til hendes uddannelse;

...hun (moderen, red.) siger det er bare op til dig, bare du får en uddannelse så er hun glad for det.

I: Hvad tror du der gør, at hun tænker, at det er vigtigt for dig at få en uddannelse?

Det er fordi, vi er jo flygtet fra Somalia på grund af krig. ... Så siger min mor til mig hver gang, 'vi tager chancen nu fordi, du skal ikke ... du er her for at tage uddannelse og have det godt og et trygt liv. Husk, det er mig, der tager chancen en gang – én gang du oplever chancen'. (pige, med anden etnisk baggrund end dansk, 9. klasse)

Det skal understreges, at selvom de unge med etnisk minoritetsbaggrund er opmærksomme på forældrenes forventninger til deres uddannelsesvalg, så er det ikke noget de umiddelbart forholder sig kritisk til, eller oplever som problematisk.

Betydningen af skolen og den unges faglige niveau

Analyserne i undersøgelsen viser, at der i høj grad er en sammenhæng mellem, hvordan eleverne oplever sig selv fagligt, hvilken højeste karakter de har fået, og deres ønsker for fremtidens uddannelsesmæssigt.

Elever som synes, at de er meget gode/gode til at læse og skrive, ønsker i højere grad job, som kræver en lang videre gående uddannelse (31%) end elever, der synes, at de er nogenlunde til at læse og skrive (18%). Af de elever der oplever, at de er meget dårlige/dårlige til at læse og skrive, er der ingen, som har ønsker om job, som nødvendiggør en lang videregående uddannelse. Der er kun få elever (5%), der er meget gode/gode til at læse og skrive, som har ønsker om at blive ufaglærte.

Desuden angiver 55% af de unge, som vi var inde på tidligere, at deres uddannelsesvalg afhænger af, hvordan de klarer sig i skolen, mens den største andel (72%) nævner interesse som af betydning ifht uddannelsesvalg (tallene summerer ikke til 100%, da de unge kunne angive flere svarmuligheder). Dermed kan man sige, at de unges opfattelse af deres eget faglige niveau opleves som den næst-vigtigste indikator ifht. uddannelsesvalget. Samlet set må man således konkludere, at skolen og det faglige niveau som en udefra kommende vurdering tillægges stor betydning af den unge ifht uddannelsesvalget.

Søskendes betydning

Det statistiske materiale viser tendenser i retning af, at de unges ældre søskendes uddannelse, har en indflydelse på de unges uddannelsesorientering¹⁰. F.eks. viser det sig, hvis den unges søskende går eller har gået i gymnasiet, så er der 76% af de unge i undersøgelsen, som også gør sig overvejelser om en gymnasial uddannelse (men muligvis også overvejer andre uddannelser). Hvis den respektive søskende går eller har gået på teknisk skole, er der 44% af de unge, der overvejer en gymnasial uddannelse.

I interviewene er det ligeledes et markant træk, at de unge synes at hente en stor del af inspiration til uddannelses- og erhvervsvalget gennem deres ældre søskende. Som drengen her der fortæller;

I: Har du vidst længe, at du gerne ville på gymnasiet?

Ja, også fordi min storesøster og storebror har været der. Så tænkte jeg, så ku' jeg også. (..) De har været glade for det. Min storesøster var meget flittig, og min storebror var ikke så flittig, og de bestod begge to, så kan jeg sgu også. (dreng, 9.klasse)

En anden dreng fortæller tilsvarende om sit ønske om at blive mekaniker;

...det var der, hvor jeg begyndte og sådan at interessere mig for biler. Sådan når man så en fed bil, og så talte man med sin storebror om, hvor stor motoren var og hvad der lå i og sådan noget. Så begynder man så og sådan; 'jeg skal nok prøve og rode med det en dag', og så... der min anden storebror, han er jo automekaniker, og så begyndte jeg og hjælpe ham ude på sit værksted. (dreng, 9. klasse)

Hvor de unges ældre søskende i høj grad kan fungere som rollemodeller for de unge, kan de også for nogle unge have karakter af 'skræmmebillede'. En dreng fortæller om sin storebror, at han har været ude i noget kriminalitet og nu er arbejdsløs;

I:...altså nu siger du det der med din storebror - han er arbejdsløs (..) Er det noget, du tænker over? Sådan noget med, hvordan man bedst undgår at blive arbejdsløs, i forhold til det du skal her efter 9. klasse?

Altså jeg tænker bare...jeg skal bare have en uddannelse så hurtigt som muligt, så det ikke går galt. Fordi hvis jeg først...ikke få...hvis jeg ikke får en uddannelse, så går det jo først galt, fordi så er det rigtig svært og finde arbejde, og så til sidst så gider man ikke... (dreng, 9. klasse)

De ældre søskendes erfaringer med uddannelse og arbejde synes i vid udstrækning at danne klang-

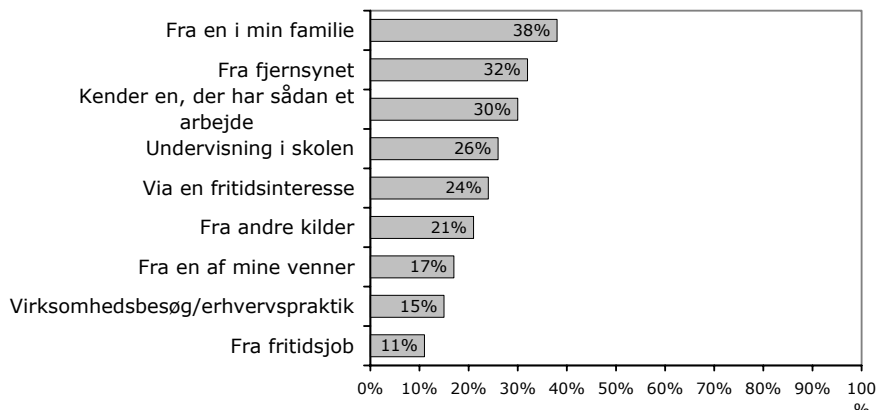
bund for de unges ønsker og forestillinger om tiden efter 9. klasse. De ældre søskende kan således være med til at forme/udfolde de unges interesser – gøre at nogle uddannelsesinstitutioner synes mere oplagte og trygge end andre.

Mange af de unge bruger deres ældre søskende til at diskutere uddannelsesvalget med, fordi de besidder en viden om det ved selv at have været igennem processen. En pige fortæller om sin søster, som er 21 år;

*I: Hvad snakker du med hende om?
Det er sådan vejledning. Hun er lidt som en anden mor for mig. Hun tager sig godt af mig. Hun kommer med meninger og sådan noget.(...) Sådan med uddannelse og ja, når jeg har problemer min kæreste og sådan, det har hun jo gået igennem og alt sådan noget. (pige, 9. klasse)*

De unges søskende har, som andre unge, erfaringerne tættere på end forældrene, og betragtes derfor som særligt gode rollemodeller og diskussionspartnere. De unges udsagn er i overensstemmelse med dem der findes i andre undersøgelser¹¹, og de erfaringer der gøres i sammenhænge, hvor der arbejdes med ung-til-ung metoder.

Figur CC. Viser hvorfra de unge henter inspiration til deres jobforestillinger.

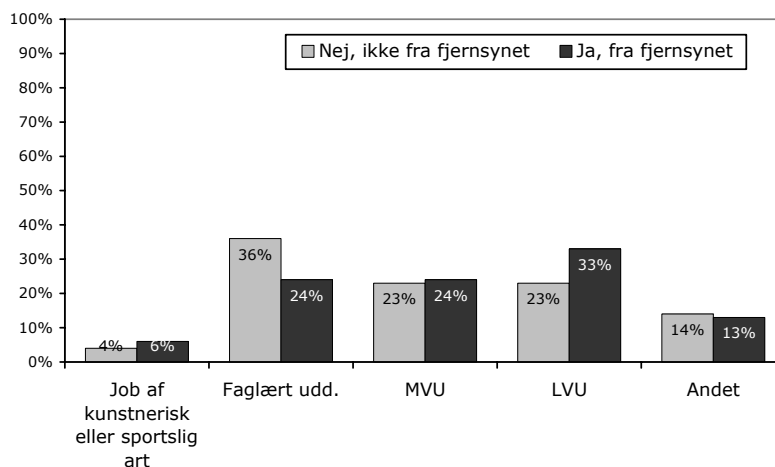
Mediernes betydning

Konkrete billeder og rollemodeller fra blandt andet medier spiller en væsentlig rolle i de unges joborienteringer. En tendens der også fremgik af de unges top 10. På en forespørgsel om, hvor de unge henter inspiration fra til deres jobforestillinger, angiver de følgende elementer af betydning (vist i figur CC).

38% af de unge, hvilket vil sige lidt over en tredjedel, angiver, at de kender deres 'ønskejob' fra en i familien. Fjernsynet kommer ind på en 2. plads, således angiver 32% fjernsynet som inspirationskilde, skarpt efterfulgt af at kende en, der har sådan et arbejde (30%). Men også undervisningen i skolen og fritidsinteresser tildeles relativt stor vægt (hvh. 26%

og 24%). Virksomhedsbesøg og fritidsjob synes til gengæld ikke at have så stor betydning (15% og 11%).

Ser vi nærmere på mediernes betydning, er der en markant forskel på, hvilke typer af jobs, de unge stifter bekendtskab med via dette. Således viser nedenstående tabel, at 33% af de unge som kender jobbet fra fjernsynet, ønsker et job, der kræver en lang videregående uddannelse. Modsat er der kun 6% af dem, som kender jobbet fra fjernsynet, som ønsker et job, der ikke kræver en uddannelse i traditionel forstand.

Figur DD. Illustrerer hvorvidt de unge har hørt om jobbet igennem fjernsynet og hvor lang en uddannelse det kræver, for at få det job, de unge ønsker.

Tabellen kan tolkes i forskellige retninger således, at den både kan være et udtryk for, at der er en overrepræsentation af udsendelser, der portrætter mennesker med en længerevarende uddannelse. Men på den anden side også, at det enten er de unge, der orienterer sig mod længerevarende uddannelser, der lader sig inspirere af fjernsynet eller omvendt, at fjernsynet trækker de unge i retning af et højere uddannelsesniveau.

Opsamling

De unges oplevelse af forældrenes generelle forventninger til deres uddannelsesvalg, stemmer overens med deres oplevelse af uddannelsesvalget som 'deres' (om end billedet tegner sig anderledes for de etniske minoritetsunge). Samtidigt er det tydeligt (som vi har været inde på tidligere), at de unges uddannelsesvalg har tæt sammenhæng med forældrenes uddannelsesbaggrund; jo længere uddannelse forældrene har, jo længere uddannelse søger de unge imod. På trods af oplevelsen af det frie individuelle valg, er de unges uddannelsesvalg således i høj grad socialt struktureret.

På trods af at de unge direkte adspurgt fremstiller sig selv som hovedpersoner i valget, er det tydeligt, at relationer i bred forstand har en afgørende rolle i forhold til de unges orienteringer i forhold til såvel uddannelse som arbejde. I bredere forstand omfatter relationerne også medierne og personer, som de unge 'kender' fra medierne. Det er således ikke nødvendigvis afgørende, at der er tale om et personligt kendskab. Det afgørende består i at få fremstillet rollemodeller. Der må siges at være en bemærkelsesværdig lille forskel i den betydning de unge tillægger fjernsynet frem for familien.

Noter

10) Da gruppen, der har besvaret spørgsmålet vedr. søskendes uddannelse og arbejde er relativt lille, kan der her kun tales om tendenser.

11) Se eksempelvis "Det normale ungdomsliv", CeFU 2005

7. Generelle perspektiver på barndom, ungdom og voksendom

Opsamlende vil vi her til sidst i Del I knytte nogle generelle sociologiske overvejelser til den overgangsproces mellem barndom, ungdom og voksendom som de unge i undersøgelsen står midt i.

Undersøgelsen tegner nemlig konturerne af nogle grundlæggende ændrede overgangsprocesser. Kun en mindre gruppe af de unge fremhæver det, som vi kender som den traditionelle overgangsfigur nemlig, at det gode ved at blive ældre er, at man i højere grad opnår selvbestemmelse over sit eget liv. Logikken er her, at voksendommen indbefatter en stadig større tilegnelse af frihed til at bestemme over eget liv og træffe egne selvstændige beslutninger og dispositioner og det opfattes som positivt.

Moderniteten kan i den forstand siges at ramme ned i de unge og deres forestillinger om overgangen fra barndom og ungdom til voksendom. Mange af de unge tilkendegiver, at de ikke alene oplever en frisættelse i forestillingen om at blive voksen. De oplever også voksendommen som anmassende og som en proces i retning af en stadig større indskrænkning af frihed, fordi ethvert valg jo nødvendigvis er et fravalg af noget andet. Valgene lukker sig mere og mere, og der bliver stadig flere konsekvenser af de forskellige valg, der skal træffes.

Således tilkendegiver mange af de unge, at de oplever de valg, de skal træffe som uigenkaldelige og de tenderer i en vis forstand til at overdramatisere betydningen af disse. Forestillingen er, at valgene er deterministiske og at der i høj grad eksisterer

fejlagtige valg, hvis konsekvens kan være, at man ryger helt af udviklingen. Omvendt eksisterer der også noget sådan som et 'rette' valg, der omvendt betyder, at man er 'med'.

I forlængelse af denne logik synes en ændret valgstrategi i relation til uddannelses- og erhvervsvalget at spille en stadig større rolle. Valgstrategien bliver for mange af de unge enten domineret af et ønske om at nedfryse valgpresset eller at træffe valg, der i videst muligt omfang åbner døre frem for at lukke dem. I relation til den første mulighed – at nedfryse valgpresset – er tendensen, at de unge orienterer sig mod sammenhænge, der ikke i sig selv udgør en uddannelses- eller erhvervsretning nemlig et tiende skoleår, eksempelvis på en efterskole el.l. Disse sammenhænge kan på en og samme gang kvalificere og paratgøre til det 'endelige' valg, samtidigt med at selve valget udskydes.

I relation til orienteringen i retning af at træffe valg, der i videst muligt omfang åbner for andre valg, kan denne siges at knytte til en logik, vi kender fra tænkningen omkring livslang læring som politisk program og pædagogisk teori. Her er valgene kendetegnet ved at være processuelle og fortløbende elementer i en valgbiografi, hvor kompetencer som uddannelses- og erhvervsmæssig fleksibilitet og mobilitet er i højsædet. Mange af de unge synes imidlertid at forbinde valget/valgene med en høj grad af uigenkaldelighed.

Undersøgelsens foreløbige resultater peger således på en modsætningsfyldt tendens i retning af

en udtalt søgen hos mange unge til at ville træffe afgørende valg for deres fremtid, samtidigt med, at disse også for mange fremstår som skræmmende og uoverskuelige. Anskuet som generelt sociologisk fænomen indebærer denne orientering hos de unge en udskydelse af voksendommen og en trang i retning af en forlænget ungdom. Hertil kommer en ændret opfattelse af voksendommen som et i højere grad ambivalent fænomen, der langt fra alene indebærer en stadig større grad af autonomi, men også en øget fornemmelse af risiko og angst for at fejle.

Tendensen forstærkes af, at vi står med en generation af unge, der på mange måder erfaringsmæssigt langt overgår tidligere generationer. De har som få i generationerne før dem – godt hjulpet på vej af medierne – erfaringer med kærester, rejser, forbrug, trafik osv. Men det er samtidigt en ungdomsgeneration, der netop på grund af denne enorme erfaringshorisont er yderst bevidst om risikoen ved at gå glip af noget, ved ikke at slå til i forhold til de mange krav, ved at træffe de forkerte valg på forkerte tidspunkter osv. Fiaskoen lurer lige om hjørnet og den kan ramme hvem som helst.

Denne tendens gør det afgørende, i såvel det daglige arbejde med de unges uddannelsesvalg, som på et overordnet uddannelsespolitisk plan at være

bevidst om de mere grundlæggende mekanismer i forbindelse med de unges valg og fravalg, som uagtet tiltag af både lovgivningsmæssig og praktisk pædagogisk art, spiller en afgørende rolle i forbindelse med de unges valg.

Det er i den forbindelse vigtigt at være opmærksom på at et øget pres i retning af stadig kortere gennemførelsestid, som jævnligt debatteres i offentligheden, alt andet lige risikerer at føre til det modsatte resultat – nemlig at søgningen mod gymnasiet (for at udskyde valget) og 10. klasse øges samt efterfølgende, at frafaldet i ungdomsuddannelserne vokser.

Vi skal nu i Del II af denne rapport imidlertid se nærmere på, hvad der rent faktisk kan gøres i relation til de unges uddannelses- og erhvervsvalg og ikke mindst, hvad der er blevet gjort i den række af forsøg med brobygning, som denne undersøgelse bygger på.

Del 2

Erfaringer med udskoling

8. Erfaringer med udskoling

Del II samler de første erfaringer fra en række udskolings- og brobygningsforsøg rundt om i Danmark. Forsøgene har til formål at støtte de unge i deres valgproces og overgang til ungdomsuddannelse og erhvervsvalg. Her ses nærmere på, hvilke metoder og tilgange der præger forsøgsprojekterne. Hvilke erfaringer – positive såvel som negative – gør man sig i forsøgsprojekterne? Og hvilke pejlinger kan det give på, hvad der er brug for ifht. at udvikle og forbedre indsatsen for de unge i overgangen mellem grundskole og ungdomsuddannelse?

Der er i disse år stærkt fokus på vejledningsindsatsen ifht. de unges uddannelsesvalg og overgang til uddannelse og arbejde. Udskolingsaktiviteter og vejledning er væsentlige ifht. at støtte op om og kvalificere de unges valgprocesser. Men som det fremgår af rapportens Del I, er de unges valg af ungdomsuddannelse præget af mange forskellige faktorer, og således indgår udskolingen og vejledningen – bredt set – i et komplekst felt af påvirkninger, der er med til at præge og forme de unges uddannelsesvalg.

De unges uddannelsesorienteringer, deres afklaring eller forvirring, uddannelsesvalg og frafald, handler om meget andet end blot vejledning og information. Vejledning og udskolingstiltag skal således ses i en bredere sammenhæng med de øvrige faktorer. De er og bliver ikke universal-løsninger, der kan løse alle problematikker vedrørende unges uddannelsesvalg.

Forsøgsprojekterne samlet set

Forsøgsprojekterne kan overordnet set karakteriseres ved at arbejde med en udbygning af traditionelle udskolingsaktiviteter og bl.a. benytte sig af nogle af de tilgange, som normalt er forbeholdt 10. klasses brobygningsforløb; længere præsentations-

kurser/uddannelsespraktikker på flere ungdomsuddannelser, flere erhvervspraktikker osv. Desuden arbejder flere af projekterne med en større grad af forældreinddragelse i form af bl.a. flere forældremøder end der ellers er tradition for på 8. og 9. klassetrin. Frem for at 'opfinde' anderledes og nye tiltag har man således i forsøgsprojekterne lagt vægt på at skabe større sammenhæng mellem de forskellige aktiviteter (f.eks. uddannelsespraktikker og erhvervspraktikker). Og sammenligner man aktiviteterne i forsøgsprojekterne med de udskolingsaktiviteter, som foregår i kontrolklasserne, er der også flere overlap.

Umiddelbart kan man således sige, at forsøgsprojekterne ikke i voldsom grad skiller sig ud fra kontrolklasserne, når man ser på, hvilke aktiviteter der prioriteres. Fornylelsen og det eksperimentelle ligger i et øget fokus på at skabe sammenhæng, retning og dybde i de udskolingsaktiviteter, som de unge deltager i. Skolernes udskolingsaktiviteter kan overordnet set grupperes i fire former for aktiviteter, som også er strukturerende for denne del af rapporten;

1. Forældreinddragelse – med særligt fokus på etniske minoritetsforældre
2. Individuel vejledning
3. Introduktion til ungdomsuddannelserne
4. Introduktion til arbejdsmarkedet

Disse punkter er uddybet på næste side.

Struktur for 2. del af rapporten

Kapitel:

9

Forældreinddragelse – med særligt fokus på etniske minoritetsforældre

Informationsmøder, fyraftensmøder, forældrekurser om det danske uddannelsessystem, familievejledning mv.

10

Individuel vejledning

Samtaler om individuel uddannelsesbog og -plan, udarbejdelse af 'intelligensprofiler' mv.

11

Introduktion til ungdomsuddannelserne

Besøgsdage, uddannelsespraktikker, brobygningsforløb, informationsmøder/undervisning om uddannelsessystemet mv.

12

Introduktion til arbejdsmarkedet

Erhvervspraktik, jobsøgningskurser, iværksætter, virksomhedsbesøg, oplæg og/eller undervisning om arbejdsmarkedet.

---

9. Forældreinddragelse – med særligt fokus på etniske minoritetsforældre

En del af forsøgsprojekterne har fokus på samarbejdet med de unges forældre. Baggrunden for dette fokus er en generel viden om, at de unges sociale og familiemæssige baggrund har stor betydning for deres uddannelses- og erhvervsvalg. Vi kender pointen til hudløshed; nemlig at børn af forældre, som ikke selv har en uddannelse, har ringere chance for at få en uddannelse end børn af uddannede forældre. Det gælder ikke mindst de etniske minoritetsunge, hvor en del klarer sig dårligere i uddannelsessystemet, end etnisk danske unge generelt. Som beskrevet i Del I af denne rapport bekræfter vores resultater dette billede; de unges afklarethed stiger i takt med længden på forældrenes uddannelse. Og de etniske minoritetsunge er oftere i tvivl omkring uddannelsesvalget end de etnisk danske unge¹².

De forsøgsprojekter der konkret arbejder med forældreinddragelse, er hovedsageligt rettet mod de etniske minoritetsforældre, som udgør en på nogle måder særlig og 'nyere' forældregruppe. De problemstillinger som vejlederne påpeger ifht. denne forældregruppe, har mange lighedspunkter med dem, der gælder for andre forældregrupper med svag uddannelsestradition. Der er således i høj grad tale om et socialt udspring (ringe uddannelsesbaggrund, manglende kendskab til uddannelsessystemet mv.), snarere end om kulturel/etnisk baggrund.

'De etniske minoriteter' er en stærkt sammensat gruppe, der er præget af forskellige uddannelsesmæssige traditioner, og kulturel og social ballast¹³. En stor gruppe af de etniske minoritetsunge, klarer sig fint i uddannelsessystemet. Men samtidig er der en gruppe af etniske minoritetsunge, som typisk kommer fra familier med svag uddannelsesbaggrund og/eller ringe tilknytning til arbejdsmar-

kedet, og her synes de generelle problematikker omkring den sociale uddannelsesarv, at forstærkes. Det er i vid udstrækning denne gruppe, som er fokus i forsøgsprojekterne.

Vejlederne formulerer to forskellige problematikker, som danner baggrund for de forældrerettede initiativer;

- At nogle etniske minoritetsforældre i meget ringe grad involverer sig i de unges uddannelsesvalg. En tilbageholdenhed vejlederne mener, blandt andet bunder i, at der blandt etniske minoritetsgrupper ikke er kulturel tradition for, at skole og uddannelse er noget, man som forældre deltager i – og at dette efterlader den unge alene med at skulle træffe uddannelsesvalget. Måske endnu mere alene end andre af deres jævnaldrende, fordi nogle etniske minoritetsunge, ikke - i deres nære omgangskreds – har så mange rollemodeller de kan spejle sig i, ifht. at skabe konkrete forestillinger om uddannelse og arbejde.
- At nogle etniske minoritetsforældre har store forventninger til de unges uddannelsesvalg, og at de især fokuserer på de bogligt orienterede uddannelser (gymnasiet). Det kan betyde, at nogle af de etniske minoritetsunge risikerer at komme i klemme mellem egne ønsker, interesser og faglige formåen og forældrenes forventninger til deres valg af uddannelse. Dette billede bekræftes af de unges besvarelser vedrørende deres oplevelser af forældrenes forventninger ifht. uddannelse og arbejde, som det er beskrevet i Del I.

Med udgangspunkt i disse problematikker grupperer forsøgene sig omkring tre måder at arbejde med forældreinddragelse på;

1. Fælles arrangementer hvor forældrene samlet inviteres til en uddannelsesaften på skolen eller på en eller flere ungdomsuddannelser.
2. Individuelle besøg på uddannelsessteder med vejlederen, den unge og den unges forældre.
3. Individuelle vejledningssamtaler med forældre/ung omkring deres muligheder ifht. uddannelse og arbejde. Som oftest, hvis vejlederen oplever, at den unge har 'urealistiske' forventninger ifht. uddannelse, eller at der er problemer ifbm skole, praktik etc.

Fælles arrangementer

Generelt er erfaringen, at det er meget svært at få etableret et godt samarbejde med forældrene. Mange forældre møder ikke frem til fælles informationsarrangementer eller fælles besøg på uddannelsessteder/virksomheder. Især synes det at gælde for de forældre, som ikke selv har megen uddannelses- og arbejdserfaring, og måske derfor har mest behov for vejledning og information omkring uddannelsessystem og arbejdsmarked.

Individuelle besøg og vejledningssamtaler

På flere af skolerne, hvor der er mange unge med anden etnisk baggrund end dansk, har vejlederen forsøgt sig med alternative tilgange, der fokuserer på at skabe kontakt til den enkelte unge og hans/hendes familie. I et af forsøgsprojekterne arrangerer vejlederen besøg på mulige uddannelsesinstitutioner med den unge og forældrene for, at de her i fællesskab kan få et indblik i uddannelsens indhold og de krav, der stilles, og samtidig i et mindre og mere trygt forum har mulighed for at stille spørgsmål. Indtrykket er, at disse besøg giver den unge en chance for at få afklaret spørgsmål og 'komme mere på banen', end de måske ville have gjort ved et større arrangement med flere elever. Det skaber en trykthed for den unge, som gør det muligt at lufte usikkerheder og tvivl med en lærer/vejleder fra den pågældende ungdomsuddannelse, og dermed komme tættere på en afklaring af, om netop denne ungdomsuddannelse er en mulighed. Forældrene forholder sig oftest mere passivt og lyttende.

Samtidig giver vejlederne udtryk for, at også de mere individuelt rettede aktiviteter kræver en del bearbejde fra vejlederside; for at få møderne i stand – og for at holde forældrene fast på dem. Flere vejledere oplever ligeledes, at det er svært at få en egentlig dialog i gang med forældrene om deres børns uddannelsesvalg. De oplever forældrene som meget tilbageholdende og 'autoritetstro',

og flere giver udtryk for, at de har svært ved at fornemme, hvad forældrene egentligt tænker og mener ifht. den unges uddannelsesvalg.

I nogle af forsøgsprojekterne deltager vejlederen i skole/hjem samtaler ifbm. ansøgning om optagelse på en ungdomsuddannelse, og her synes det at være lettere at få forældrene til at møde op; men altså på et tidspunkt, hvor det endelige valg af ungdomsuddannelse ligger lige for, og hvor der ikke er basis for bredere diskussioner omkring valg af uddannelse.

En enkelt (kontrol)klasse, der ligger i et område med en stor gruppe unge med etnisk minoritetsbaggrund, arrangerer familierettede vejledningssamtaler, hvor vejlederen, den unge og forældrene i fællesskab kan diskutere den unges ønsker og muligheder ifht. uddannelse og arbejde. Samtalerne sker dog kun med de unge, der har problemer i skolen, eller som vejlederen oplever, har urealistiske forestillinger om uddannelsesvalg. I forbindelse med samtalerne inddrages en tosproget medarbejder, som dels fungerer som tolk, men som i lige så høj grad synes at fungere som mellemlid mellem skole og familie. Den tosprogede medarbejder har samme kulturelle baggrund som familierne, og repræsenterer en vis genkendelighed, trykthed og autoritet hos de forældregrupper, som kan føle sig fremmede overfor skolen. På den måde synes den tosprogede medarbejder at skabe bedre kontakt med forældrene og større forståelse for betydningen af samtalen.

Alt i alt kan det konkluderes, at man i forsøgene har relativt negative erfaringer med inddragelsen af forældrene. Ikke at forstå således, at inddragelsen ikke er vigtig, men derimod at et tættere forældresamarbejde kræver en direkte og personlig kontakt til den enkelte familie, og at arbejdet med at skabe et tættere forældresamarbejde kræver megen tid og ressourcer. Hertil kommer, at medarbejdere med etnisk minoritetsbaggrund udgør en vigtig ressource i arbejdet på at udbygge forældresamarbejdet.

Hvorfor er forældresamarbejdet så svært?

Manglen på forældreinvolvering er interessant, ikke mindst i lyset af nylige resultater fra to rapporter fra Rambøll Management¹⁴ omkring forældre og vejledning for henholdsvis danske forældre og forældre til tosprogede børn¹⁵. Begge rapporter konkluderer, at langt den overvejende del af forældrene har et ønske om at være involveret i barnets valg af uddannelse eller arbejde. Men paradoksalt nok er det blandt forældre til tosprogede børn...

”...særligt forældre til børn, der har et højt karaktergennemsnit, der foretrækker personlige samtaler. Forældre til børn, der ikke er afklarede om deres valg af uddannelse, foretrækker i højere grad at få information fra internettet, fra pjecer og brochurer og fra informationsmøder. Dette er overraskende, da behovet for personlige samtaler kunne ventes at være større i forhold til børn, der får lave karakterer og/eller ikke er afklarede om deres uddannelsesvalg.” (Rambøll Management, 2005, s.6)

På den ene side giver forældrene udtryk for et stort ønske om involvering, og (særligt de etniske minoritetsforældre) behov for mere viden om det danske uddannelsessystem. På den anden side tegner der sig en modvilje mod at søge råd og vejledning hos vejlederen blandt forældre til de tosprogede børn, der er uafklarede omkring deres uddannelsesvalg¹⁶.

Denne dobbelthed kan umiddelbart fremstå paradoksalt og uforståelig, men er måske snarere en markering af, at der i vejledningssituationen er langt mere på spil end blot formidling af information om – og vejledning ifht. – uddannelsessystem og arbejdsmarked. Forældreinvolveringen i de unges uddannelsesvalg indebærer også mange andre perspektiver, som det er væsentligt at afsøge og afdække, når man skal arbejde på at skabe et øget samarbejde mellem skole og forældre. Hvori bunder eksempelvis forældrenes tilsyneladende skepsis og tilbageholdenhed over for kontakt med skolen og vejledningssystemet? Hvor er det filmen knækker, og forældre og skole går galt af hinanden? Disse spørgsmål vil vi forfølge i undersøgelsens kommende faser.

Uddannelsesvalg som konfliktområde

Selvom forældrene gerne vil involveres mere i – og hjælpe med – deres børns uddannelsesvalg, er det samtidig et område, der kan være præget af uenighed og konflikt, hvilket resultaterne fra denne undersøgelse bekræfter. Denne problematik, er meget synlig ifht. de etniske minoritetsunge, som ifølge nærværende undersøgelse ofte oplever et mere direkte pres fra forældrene ifht. valg af uddannelse, end de etnisk danske unge.

Problematikken træder ikke mindst tydeligt frem i en række vejledningssamtaler mellem vejlederen, den etniske minoritetsunge og forældrene. Baggrunden for en del af disse samtaler var, at vejlederen oplevede, at den unge og familien havde en urealistisk forventning om den unges muligheder ifht. valg af ungdomsuddannelse. Her blev det meget tydeligt, at uddannelsesvalget kan være et konfliktfyldt farvand at navigere i – som det an-

tydes i nedenstående uddrag fra en familierettet vejledningssamtale, hvor snakken drejer sig om en ung somalisk piges ønske om at blive lærer;

Vejlederen; Leyla ved godt, hun skal gøre noget, mere, hvis hun skal på gymnasiet. Det er en god idé, at gå i 10. klasse. Og hun skal holde fast i basketball, skønhedspleje og madlavning på ungdomsskolen. Det er vigtigt på det danske arbejdsmarked. Hvis en dansk arbejdsplads får to ansøgere og den ene er aktiv og den anden passiv – så vælger de den aktive. Det er vigtigt og godt, at du støtter hende.

Hvis Leyla skal være lærer, skal hun læse i mange år. Først 10. klasse – og hvis hun bliver klar – hun mangler noget dansk, så hun skal tage sig sammen – så 3 år på gymnasiet. Det kræver 2 timers lektier hver dag. Så 4 år på seminariet. Det er mindst 8 år fra nu. Der tjener Leyla ingen penge. Der skal mor sørge for dig (henvendt til Leyla). Hvad siger du til det (henvendt til moderen)?

Mor; Vi somaliere vil hellere have læger. Jeg forstår ikke, hvorfor min datter vælger lærer?

Vejleder; Hvis man skal være læge, skal man være god til matematik og fysik. Det kræver 9,3 – 9,5 i snit for at komme ind. Det er meget meget svært.

Mor; Har hun ingen muligheder, hvis hun arbejder hårdt?

I hovedparten af disse samtaler, var det tydeligt, at de unge følte sig beklemte ved situationen. De var fåmælte og virkede nervøse, og samtalerne havde tendens til at foregå mellem vejleder og forældre, mens den unge ikke i så høj grad blev involveret, men snarere havde rollen som tilskuer. Flere af de unge, havde ikke vist deres forældre deres karakterark – måske en indikation på, at de helst ikke så forældrene indblandet i deres skole- og uddannelsesvalg.

På den ene side giver forældre til tosprogede børn udtryk for, at de i højere grad end danske forældre oplever, at uddannelsesvalget er den unges eget valg – og at de unge selv må bestemme, ligesom de taler mere med deres børn om uddannelse, end danske forældre generelt. På den anden side har disse forældre større ambitioner og forventninger til deres børns valg af uddannelse end danske forældre, og har generelt mindre tiltro til, at deres børn har de nødvendige kompetencer til at vælge uddannelse og arbejde, ligesom de oftere er uenige i deres børns valg af uddannelse (Rambøll Management, 2005).

Umiddelbart kan dette virke modsætningsfyldt. Men det kan også ansues som et udtryk for en anden forståelse af retten til at bestemme selv. De unge har ret til selv at bestemme, men der ligger samtidig en kulturel forventning om, at de unge

bestemmer sig for det samme som forældrene, fordi hensynet til familien og traditionen er stærkere i nogle etniske minoritetskredse, end i danske familier. Og når de unge således indgår i, og påvirkes af et samfund og et uddannelsessystem, der i høj grad fokuserer på individet, og 'det personlige valg', kan der let opstå konflikter og misforståelser; mellem den unge, og forældrene, og i mødet mellem forældre og vejledere.

Som her i en samtale, hvor en somalisk far giver udtryk for, at han meget gerne vil have sin søn på gymnasiet, mens vejlederen mener, at det er fagligt urealistisk. Her kommer det meget klart til udtryk, at der er tale om to forskellige logikker, som fra hvert deres perspektiv, ønsker at give drengen Ahmed, de bedste muligheder. Vejlederen giver udtryk for, at det er vigtigt, at faderen er opmærksom på drengens ønsker og interesser, og markerer indirekte, at det er vigtigt, at uddannelsesvalget er drengens eget, og ikke præget (for meget) af hans fars ønsker; det er interessen, der er drivkraften i uddannelse. Faderen, derimod, oplever ikke, som det ses nedenfor, at han presser sin søn. Men han ønsker, at hans søn skal få en god fremtid, og opfatter måske ikke interesse som det primære i uddannelsesvalget, men er snarere optaget af, hvilke fremtidsmuligheder uddannelsen giver;

Vejleder; Hvis Ahmed selv siger, at han vil på gymnasiet, så skal han selv arbejde for det. Men er det noget du (faderen) synes, så skal du finde ud af, hvad han interesserer sig for.

Far; Jeg presser ham ikke. Jeg kan lide ham. Jeg vil gerne have, han får en god fremtid.

Det er tydeligt – ikke mindst for denne gruppe unge – at uddannelsesvalget sker i et spændingsfelt mellem forældrenes forventninger og krav, et uddannelsessystem, der i høj grad fokuserer på den enkeltes valg, og den unges egne idéer og drømme. Der tegner sig et billede af mangel på mere dybtgående viden om forældrenes perspektiver og overvejelser omkring uddannelsesvalg. Det kommer bl.a. til udtryk ved, at selvom forældrene ønsker mere viden om uddannelsessystemet, og vejlederne forsøger på at igangsætte initiativer ifht. at informere og vejlede forældrene om uddannelsessystemet, så er det svært at få disse initiativer til at fungere.

Tanken er i forlængelse af dette, at vi i det følgende forskningsarbejde gennemfører rundbordssamtaler, hvor forældre, unge og vejledere sammen diskuterer vejledning og uddannelsesvalg. På den måde får man mulighed for at synliggøre forskellige perspektiver på vejledning – og samtidig få disse perspektiver i spil med hinanden.

Opsamling

Aktiviteter	Erfaringer	Anbefaling
Fælles info-forældreaftener på mulige ungdomsuddannelser eller på de unges folkeskole	Begrænset succes pga. manglende opbakning fra forældre med ringe uddannelsestradition	De fælles forældrearrangementer, tiltrækker ikke de etniske minoritetsfamilier (og andre familiegrupper, med ringe uddannelsestradition). Der er behov for at satse på andre typer af forældreinddragelse.
Besøg på uddannelsesinstitutioner med den enkelte unge og forældre	En rimelig succes da der etableres et trygt rum for den unge med mulighed for at stille spørgsmål og lufte usikkerheder. Forældre får kendskab til uddannelsen.	De individuelle besøg/samtaler skaber god basis for dialog med de etniske minoritetsforældre. Og medarbejdere med etnisk minoritetsbaggrund udgør en vigtig ressource i dette arbejde.
Individuelle familierettede vejledningssamtaler med tokulturel medarbejder	Samtalen skaber mulighed for dialog med forældre om den unges uddannelsesønsker. Den tokulturelle medarbejder kan være med til at skabe tryghed og forståelse for vigtigheden af samtalen.	I arbejdet på at udbygge forældresamarbejdet, er der dog behov for større kendskab til forældrenes perspektiver på uddannelse og arbejde.

Noter

12) Således ved, 15% af de unge, hvis mor har anden etnisk oprindelse end dansk, ikke hvad de skal efter 9. klasse, mod 7% af de unge, hvis mor er af etnisk dansk oprindelse.

13) Da de etniske minoriteter er et blandt flere foci i undersøgelsen, har det ikke været muligt, indenfor undersøgelsens rammer, at foretage en yderligere opdeling af denne gruppe.

14) Rambøll Management (2004) samt Rambøll Management (2005)

15) Der er undtagelsesvist inddraget resultater fra andre undersøgelser her, da resultaterne fra denne undersøgelse på nogle områder adskiller sig fra disse, og dermed danner basis for en diskussion af problematikkerne, der knytter sig til forældresamarbejdet.

16) Således viser resultaterne fra Rambøll Management (2005), at dobbelt så mange forældre til tosprogede børn, som forældre til dansksprogede børn i høj grad vurderer, at have behov for mere viden om uddannelsessystem og arbejdsmarked.

10. Individuel vejledning

I uddannelsessystemet er der i de senere år kommet øget fokus på den enkelte unges valg- og søgeproces, og på individuelle vejledningstiltag i form af samtaler, arbejdet med uddannelsesbøger mm. Kontorchef i Undervisningsministeriet, Steffen Jensen, siger om de unges uddannelsesvalg;

*"Uddannelsesvalget i forlængelse af grundskolen skal der varmes godt op til, så de unge ikke vælger i blinde. De unge skal lære, at de skal træffe en række uddannelses- og karrierevalg gennem hele livet. Målet er populært sagt, at vi skal lære de unge at være deres egen karrieremanager."*¹⁷

Vi har i undersøgelsen produceret data fra både 1. uddannelsessamtale og 2. uddannelsessamtale i 8. og 9. klasse. Dels for at indkredse hvordan samtalerne foregår, hvilke temaer, som kommer i spil, hvordan uddannelsesbogen indgår i samtalerne etc. Men samtidig også for at undersøge, om der er forskel på den måde man går til vejledningen på, når det drejer sig om forskellige grupper af unge – med forskellige behov – og samtidig gennem interviews med de unge få et billede af, hvordan de oplever vejledningen.

Den individuelle vejledningssamtale

Hvordan foregår samtalerne?

Mange af samtalerne tager udgangspunkt i uddannelsesbøgerne, ligesom erhvervspraktik og uddannelsespraktikker vendes. Vejledningssamtalernes omdrejningspunkt er således næsten udelukkende de unges uddannelses- og joborienteringer, og deres skolepræstationer, mens andre dele af de unges liv kun berøres sporadisk. Vejlederne indtager en meget styrende rolle – det er dem, der sætter dagsordenen for samtalen; vejlederen spørger og

den unge svarer. Og oftest afvikles samtalerne efter en meget stram tidsplan. Typisk er der afsat ca. 20 min. pr. samtale. Og det er tydeligt, at vejlederne er under et stort tidspres ifht., hvor meget tid der er allokeret til den type aktiviteter ifht. de mange andre opgaver, de skal varetage.

Der er altså en tendens til, at vejledningssamtalerne – med udgangspunkt i uddannelsesbogen – får et ret snævert fokus, nemlig uddannelse og arbejde. Det er naturligvis også det, der er uddannelsesvejledningens kerne og omdrejningspunkt. Men de unges overvejelser omkring uddannelsesvalg indgår i et komplekst felt af erfaringer og påvirkninger, som henter næring fra alle dele af de unges liv. Og et (for) ensidigt fokus på uddannelse og arbejde, skaber en risiko for, at vejlederen kommer til at overse andre væsentlige elementer i elevernes/de unges hverdagsliv, som kan have betydning for deres ønsker og tanker omkring uddannelse og arbejde.

Naturligvis skal der tages højde for, at vi overværer én ud af flere samtaler, og at vejlederen ofte har et kendskab til den unge, og den unges hverdagsliv og fritidsinteresser, fra tidligere samtaler. Hertil kommer, at mange af de samtaler som vi overværer, finder sted på et tidspunkt (1. og 2. uddannelsessamtale i 9. klasse), hvor kravet om at træffe et valg spidser til. Men det er tydeligt i flere af de interviews, vi laver med de unge (umiddelbart efter en uddannelsessamtale), at der her introduceres helt andre temaer. For nogle unge synes problematikken omkring skole, venner, familieforhold etc. at fylde så meget, at de har svært ved at tænke udover deres umiddelbare situation. I disse fortællinger indtager uddannelses- og erhvervsperspektivet en langt mindre fremtrædende position end i vejledningssamtalerne. Andre unge giver i vores samtaler udtryk for optagethed af fritidsinteresser mm., som kunne være relevante at snakke om ifht. den unges perspektiver på uddannelse og erhverv, men som ikke blev udfoldet i vejledningssamtalen.

Vejledningssamtalens høje grad af forstrukture-ring og fokusering på uddannelse og arbejde kan således betyde, at vejledningen tendentielt bliver uvedkommende og instrumentel, og at der ikke levnes megen plads til de unges egne oplevelser og erfaringer.

Vejledningens betydning for uddannelsesvalget

Vejledningens primære funktion er, set ud fra de unges perspektiv, at kunne tilbyde viden og information om ungdomsuddannelserne. I alt 73% af de unge angiver vejlederen som kilde til viden om ungdomsuddannelserne.

Vejlederne synes således at være vigtigere end undervisningen i skolen (66% af de unge, peger på undervisningen som en kilde til viden) og også end forældrene som ellers også tillægges en væsentlig vægt som informationskilde (61%). 39% anfører vennerne som videnskilde, mens medier såsom fjernsyn, foldere og internettet tillægges en relativt mindre betydning som kilde til information om ungdomsuddannelserne.

Det er interessant jf. konklusionen i Del I, hvor medierne tegner til at spille en væsentlig rolle. Netop ifht. disse medier, kan man dog se en køns-mæssig forskel. Markant flere drenge end piger

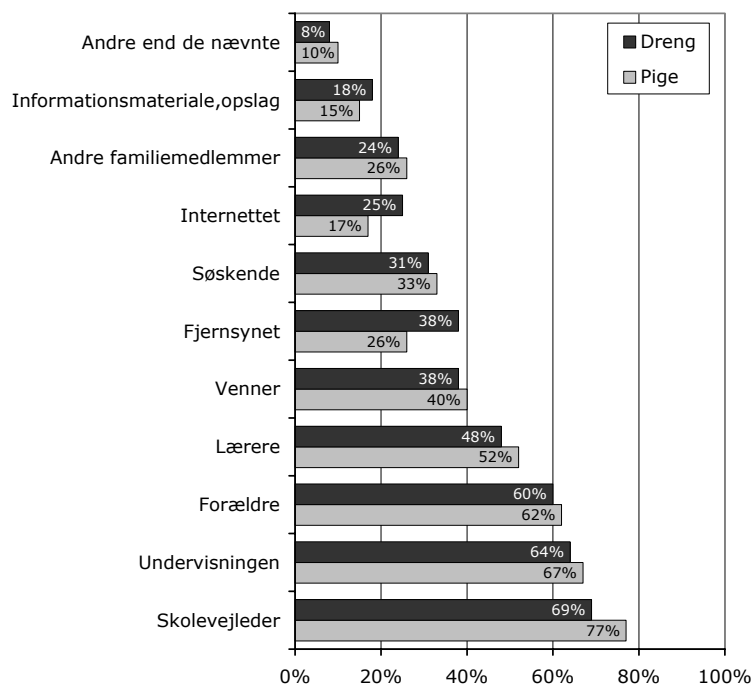
peger på tv og internettet som informationsveje til ungdomsuddannelserne. Vejlederen – og dermed dialogen med andre – synes således at have større betydning for pigerne end for drengene ifht. uddannelsesvalget.

Ser man nærmere på selve uddannelsesvalget og vejledningens indflydelse herpå, er de unges vurdering mere behersket. Som det fremgår af figur V (i kapitel 5, Del I), fremhæver de unge især individuelle faktorer som interesse (72%), faglig formåen (54%) og muligheder (47%), som bestemmende for deres uddannelsesvalg efter 9. klasse. Mens vejledningen først kommer ind på en 4. plads (21%).

Umiddelbart tillægger de unge således ikke vejledningen stor betydning ifht., hvad der har indflydelse på deres valg af ungdomsuddannelse.

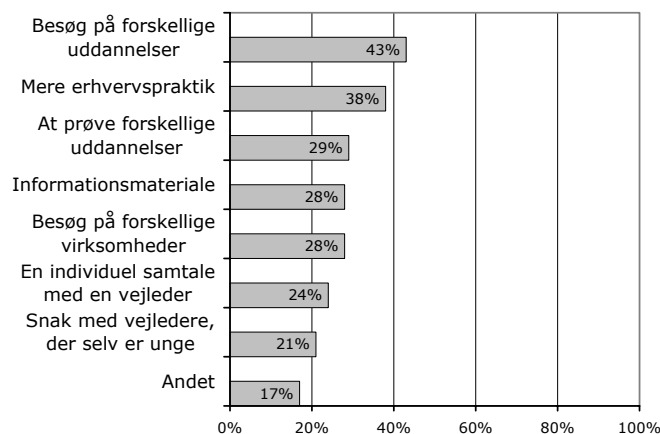
Forventninger til vejlederen

På spørgsmålet om, hvad de unge selv mener, kan hjælpe dem yderligere til at træffe et valg, svarer den største andel 'besøg på forskellige uddannelser' (43%), herefter følger muligheden for 'mere erhvervspraktik' (38%), mens 'individuelle samtaler med en vejleder' eller 'snak med vejledere, der selv er unge' kommer ind på hhv. en sjette og syvendeplass (hhv. 24% og 21%).

Figur 1. Hvor får de unge deres viden om uddannelse fra.

Det var tilladt at sætte flere kryds i dette spørgsmål. Procenterne summer derfor op til mere end 100 %.

Figur 2. Hvad kan hjælpe de unge med at træffe et uddannelsesvalg.

Det var tilladt at sætte flere kryds i dette spørgsmål. Procenterne summerer derfor op til mere end 100%.

Alt i alt tegner der sig et billede af vejlederen (og vejledningssamtalen) som en væsentlig kilde til information omkring ungdomsuddannelserne. Men samtidig understreger materialet, at det er andre vejledningstiltag end (mere) samtale, de unge oplever at have brug for ifht. at blive mere afklarede, omkring deres uddannelsesvalg. Her er det især muligheden for at stifte nærmere bekendtskab med mulige uddannelser og erhverv, som de unge fremhæver (hvilket vi vil uddybe senere).

Interviewene med de unge tegner et lignende billede. De unge har generelt set et positivt billede af vejledningssamtalerne. Typisk fremhæver de unge vejlederens viden om uddannelse og arbejdsmarked. Vejlederen kan hjælpe dem med at få overblik over, hvilke uddannelser der matcher deres interesser og drømme, hvad der kræves ifht. forskellige jobs, og ikke mindst den konkrete hjælp med at skaffe praktikpladser etc.. Andre fremhæver dog også vejlederen som samtalepartner – det at få vendt spørgsmålet om uddannelsesvalget med en anden kan gøre, at det rette valg kommer til at stå lidt klarere.

Unge med 'særligt behov' for vejledning

I forhold til den individuelle vejledning oplever de uafklarede unge paradoksalt nok ikke i samme grad som resten af de unge, at de kan bruge vejledningen til noget. 45% af de uafklarede unge (dvs. de unge, der endnu ikke har besluttet, hvad de skal efter 9. klasse) efterlyser 'yderligere hjælp' til at vælge uddannelse' ifbm valg af ungdomsuddannelse¹⁸. Det bemærkelsesværdige er dog, at 55% - dvs. flertallet – af de uafklarede IKKE efterlyser

'yderligere hjælp'. Det kan undre, da man umiddelbart kunne forvente, at disse unge netop ville have behov for ekstra hjælp og vejledning ifbm. uddannelsesvalget.

Den gruppe unge, som vejledningen primært skulle nå, ønsker således tilsyneladende ikke at blive nået! Det udgør en stor udfordring for vejlederne. Ifølge vejledningsreformen skal vejledningen i dag netop rettes mod unge med 'særligt behov for vejledning om valg af uddannelse og erhverv'. Men hvem er de unge med særligt behov – og hvordan identificerer man dem? I bekendtgørelsesteksten til lov om vejledning om uddannelse og erhverv¹⁹, specificeres det, at:

*"Vejledningens indhold, tilrettelæggelse og tidsmæssige placering afpasses efter den enkeltes behov med vægt på unge, der på grund af personlige forudsætninger, fysiske eller psykiske funktionsnedsættelser, etnisk baggrund eller andre forhold, har et særligt behov for vejledning."*²⁰

Flere vejledere giver imidlertid udtryk for, at det er vanskeligt nærmere at definere, hvad der kendetegner de unge med 'særligt behov for vejledning'. En vejleder fortæller, at ydergrupperne er lette at identificere; gruppen af meget velfungerende og afklarede unge, som ikke har brug for meget vejledning, og som kan få svar på de fleste af deres spørgsmål ved at bruge de internetbaserede uddannelsesportaler, og på den anden side, de meget sårbare og udsatte unge, som har åbenlyst stort behov for hjælp og vejledning ifht. uddannelsesvalg. Men imellem disse ydergrupper er der en stor midtergruppe, som befinder sig i en grænsezone, hvor det er meget vanskeligt at vurdere, hvem der har særligt behov, og hvem der ikke har. Er de unge med særligt behov dem, der henvender sig med spørgsmål og tvivl, eller er det måske snarere dem, der ikke selv opsøger vejledningen og vejlederen, som har behov for hjælp?

Vejlederne efterlyser i relation til denne sondring ofte nogle klarere retningslinier for, hvilke unge de skal prioritere²¹. Behovet for retningslinjer og diskussioner vedrørende en sådan afgrænsning øges netop med indførelsen af vejledningsreformen, idet afstanden mellem vejledningen og skolen/lærerne/undervisningen i langt de fleste tilfælde bliver større. Forsøgene viser, at det er af afgørende betydning, at der finder et udbygget samarbejde sted mellem klasselærerne og vejlederne således, at vejlederne ikke skal basere kendskabet til den unge alene på en 20 minutters samtale én eller to gange om året.

Ser vi på undersøgelsens data, er et egentligt fokus på de unge med særligt behov for vejledning umiddelbart svært at få øje på i vejledningssamtalerne. De forløber med nogenlunde samme struktur og indenfor samme tidsramme. Mange vejledere er dog opmærksomme på unge, der har problemer af forskellig art og/eller er meget uafklarede mht. uddannelsesvalget. Nogle fortæller, at de løbende har samtaler med de sårbare unge (dvs. udover de obligatoriske uddannelsessamtaler), at de har samtaler med den unge og forældrene i hjemmet etc. Men generelt er indtrykket, at vejlederne oplever, det er svært at få tid til at lave det opfølgende arbejde (f.eks. i form af opsøgende vejledning), der er brug for ifht. de udsatte unge, hvilket må siges at være uheldigt set i forhold til målsætningen om en fokusering af indsatsen overfor unge med 'særligt behov'.

Netop de unge, som er meget uafklarede omkring uddannelsesvalget, som klarer sig dårligt i skolen, og som har svært ved at formulere ønsker og interesser ifht. uddannelse og arbejde, er samtidig også de unge, som flere af vejlederne oplever, er sværest at vejlede. Flere vejledere spørger således i forlængelse af vejledningssamtaler med piger, som de oplever, har sociale og/eller faglige problemer, og som er meget uafklarede omkring, hvad de skal efter skolen – 'hvad skal jeg dog gøre for at hjælpe hende?!'.

Disse vejledere oplever stor frustration ifht. arbejdet med en gruppe af de unge, som er meget uafklarede. Ikke mindst fordi de samtidig opleves som flakkende og umotiverede, og har svært ved at fastholde interessen i de forskellige udskolingsaktiviteter. Det er som om mange af udskolingsaktiviteterne 'preller af' på dem, og flere vejledere giver udtryk for, at det er svært at overskue, hvad man så kan gøre for at hjælpe de unge. Som en af vejlederne udtrykker det, er nogle af de elever, som har mest brug for hjælp til afklaring, for umodne og umotiverede til at kunne magte at engagere sig i det forestående uddannelsesvalg. Vejlederen føler, at samtalerne med disse unge nærmest ender med at blive et meningsløst ritual, afholdt for vejleders skyld, snarere end som en hjælp til den unge!

En del af de unge giver udtryk for samme problematik. En dreng fortæller om vejledningssamtalerne;

"I: Hvad synes du så om de samtaler som (vejlederen, red.) har?

De er meget sjove. At sidde og snakke med (vejlederen, red.) (grin) altså, det er mere også sådan, at jeg har noget at svare, når han spørger.

I: Det er rart at mærke, at du har svarene?

Ja, at jeg ikke bare siger; 'det ved jeg ikke'.

I: Hvad er forskellen på at have svarene og sige, det ved jeg ikke, hvordan har man det, når man siger det?

Så er man helt væk, så har man jo ingen idé om, hvad man har tænkt på, så syntes jeg mere, man har et problem." (dreng, 9. klasse)

Drengen her giver udtryk for den dobbelthed, der ligger i vejledningssamtalerne; nemlig, at vejledningen ikke kun opleves som en hjælp, men også implicit rummer et krav om at have et svar – og en plan – for ellers har man 'et problem'.

Tanken med vejledningssamtaler, uddannelsesbøger mm. er at gøre de unge til deres egen 'karrieremanager'. Det stiller store krav til de unge; de skal kunne sætte ord på sig selv og deres faglige og personlige kompetencer, de skal vide hvad de vil – tænke fremad og træffe et valg. Men hvad nu hvis man ikke rigtigt kan finde ud af, hvad man har lyst til – og har svært ved at sætte ord på, hvad det lige er, man er god til? Det er problematikker en del unge baksers med, men alligevel oplever flere, at de ikke kan bruge vejledningssamtalerne til noget. En anden dreng, som er meget i tvivl om, hvad der skal ske efter 9. klasse fortæller;

...jeg kan godt lide, når vi snakker med (vejlederen, red.), for så mister vi undervisningstimer (griner) men ellers – jeg får ikke så meget ud af det ellers.

I: Hvordan kan det være, tror du?

Fordi, jeg tror bare, der kommer de samme ting op, der bliver spurgt om det samme... Interesser og... altså fremtiden.

I: Synes du det er svært, når sådan nogen voksne som (vejlederen, red.) og mig stiller en masse spørgsmål om, hvad..

Ja, når man er forvirret, så jeg kan ikke give et rigtigt svar så..

I:..har (vejlederen, red.) kunnet give dig nogen gode råd eller hjælpe dig til at finde ud af, hvad

du godt kunne tænke dig?

*Ikke sådan rigtig, jeg har heller ikke søgt det.
(dreng, 9. klasse)*

For unge, som drengen ovenfor, synes vejledningssamtalerne især at manifestere sig som krav om at have et svar og en plan for deres fremtid. Måske derfor bliver vejledningssamtalerne noget de søger at undgå – eller i hvert fald ikke opsøger, selvom de er meget i tvivl og i vildrede omkring valg af uddannelse. De er klar over, at uddannelsesvalget er deres ansvar på godt og ondt. Og samtalerne bliver for nogle af de usikre og uafklarede unge en konfrontation med det faktum, at de netop ikke er fremadrettede og valgkompetente unge; at de ikke kan levere de svar, de selv, og 'de voksne' forventer.

Overgangen mellem grundskolen og ungdomsuddannelse manifesterer sig, hos de unge, som et indre og ydre pres om at træffe det 'rigtige' valg. Som nævnt i Del I, oplever omkring halvdelen af de unge denne proces entydigt positivt (48%). Men 22% af de unge oplever modsat valget som et stort pres, eller prøver at lade være med at tænke på det²².

For de udsatte unge, der typisk har negative erfaringer med grundskolen, kan det åbne uddannelsesvalg føles uoverskueligt, og det kan være svært at håndtere alle de spørgsmål, der følger i kølvandet herpå. Hvad kan jeg klare? Hvad skal der blive af mig? Og hvad har jeg lyst til? Og så kan det være meget fristende at skubbe det fra sig, og glemme alt om fremtiden.

Materialet peger således på, at de unge som er mest udsatte, og har mest behov for hjælp og støtte til uddannelsesvalget, også er dem, der er sværest at få i tale, og som vejlederne oplever, er sværest at hjælpe.

For nogle af de udsatte unge fylder de sociale problemstillinger, der (også) præger deres liv, så meget, at de nærmest skygger for fremtiden. De unge har ganske enkelt ikke overskud til at tænke fremad, fordi de bruger al deres energi på at håndtere deres hverdagsliv nu og her! Mange af de unge kæmper samtidig med lavt selvværd og en følelse af utilstrækkelighed, der betyder, at de har svært ved at forestille sig et uddannelsesforløb, de kan magte.

Vejlederne er ofte usikre på, hvordan de skal håndtere sociale problemstillinger som disse, hvilket peger på et centralt problem; i arbejdet med de udsatte unge er der langt mere på spil end vejledning ifht. til uddannelse og erhverv. Der er også brug for mere socialfaglige kompetencer. Og spørgsmålet er, om det er en opgave UU-vejlederne kan klare alene.

Vejlederne oplever selv, at disse unge kan være

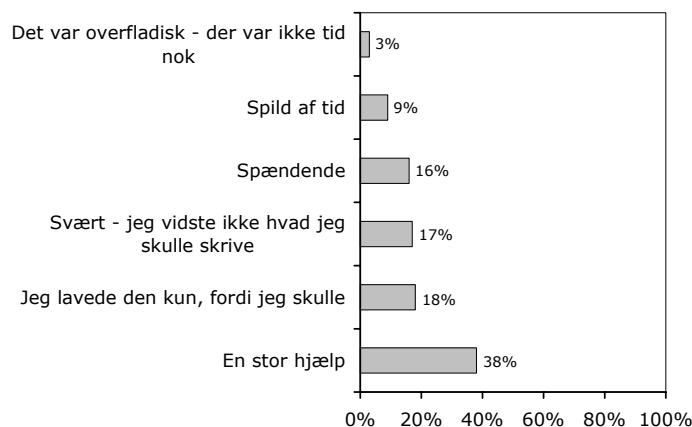
svære at 'nå'; at det er svært at etablere det tillidsrum, der skal til, for at skabe en reel dialog med de udsatte unge om ønsker, muligheder og behov for hjælp, ifht. at komme videre i uddannelsessystemet. En del af forklaringen synes at være, at vejlederen ikke er tæt på de unge i hverdagen, men ofte kun møder dem i forbindelse med uddannelsessamtaler og andre udskolingsaktiviteter.

Materialet peger således på, at der i mange tilfælde kræves mere tid og helhedsorientering mod hele den unges liv. Det er bl.a. den slags ting, der naturligt sker på en efterskole, hvor man har mulighed for at udfolde flere dele af ens personlighed – og hvor vejlederen har større mulighed for at knytte tætte kontakter til den unge gennem deltagelse i den unges hverdagsliv.

I et af forsøgsprojekterne har man i erkendelse af, hvor svært det er at nå disse unge indenfor rammerne af UU-vejledningen, etableret en ordning med "kontaktpersoner". De børn og unge som man vurderer, er sårbare og udsatte, får tilknyttet en kontaktperson, som kender de unge fra nogle af de sammenhænge, de indgår i; skole, ungdomsskole mv. De unge udtaler sig i interviewene positivt om disse voksne – som de oplever, er på 'deres side', som de har tillid til, og som de kan gå til med spørgsmål og problemer, ligesom kontaktpersonerne kan hjælpe med konkrete problemstillinger som lektiehjælp og med at finde (fritids)arbejde og lignende. I et andet af forsøgsprojekterne har man ligeledes etableret et samarbejde mellem social-, uddannelses- og arbejdsmarkedsforvaltningerne, så man hurtigere kan sætte ind med hjælp og tilbud, hvis en ung har problemer af forskellig art.

De udsatte unge står ofte meget alene uden nærværdig opbakning og støtte hjemmefra, og meget tyder på, at den nære kontakt til, og støtte fra en voksen (mentor, kontaktperson mfl.), kan hjælpe disse unge med at løse nogle af de problematikker, de kæmper med i deres dagligdag, og på den måde få skabt det overskud, der skal til for, at de kan komme videre i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet. Vejlederen har som nævnt ikke den tætte hverdagskontakt til de unge, ligesom nogle af de unges liv er præget af problemstillinger, der fordrer en socialfaglig tilgang, der ligger udover vejlederrollen. I forhold til disse unge synes vejlederens rolle at være af en mere koordinerende karakter. Vejlederen er en gennemgående figur i de unges liv fra grundskolens 6. klassestrin. Vejlederen har således en vigtig rolle ifht. at sikre, at der tages hånd om de unge i de (ofte) svære overgange mellem grundskole og ungdomsuddannelse mm., og at uddannelsesinstitutionerne er opmærksomme på – og støtter op om – de sårbare unge.

De forskellige perspektiver på vejledningen yder et væsentligt bidrag til diskussionen om, hvad der er og skal være formålet med vejledningen. Er det at

Figur 4. Hvad syntes de unge om at lave en uddannelsesplan (afrundede tal).

være med til at forme de unges valgprocesser? Er det at understøtte dem? At stille informationer og viden til rådighed? Eller endeligt at kunne yde også en mere socialpædagogisk indsats i de tilfælde, hvor en sådan måtte være nødvendig?

Vejledningen er i disse år inde i en ombyrtningsproces, hvor spørgsmål som disse vendes og diskuteres, men hvor man også på nuværende tidspunkt må sige at meget fortsat er uafklaret. Denne problematik, vil vi forfølge yderligere i det kommende undersøgelsesarbejde.

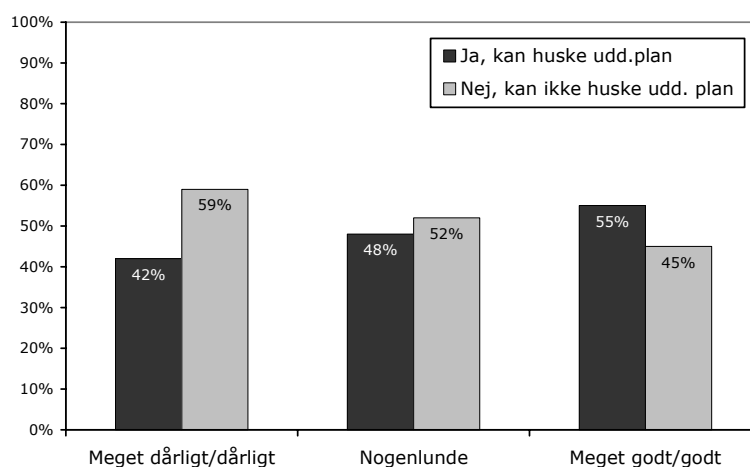
Uddannelsesbogen

Som et relativt nyt tiltag i uddannelses- og erhvervsvejledningen i grundskolen, er det blevet indført, at eleverne fra 6. klassetrin skal arbejde med en uddannelsesbog. I uddannelsesbogen skal eleverne bl.a. beskrive deres styrkesider og interes-

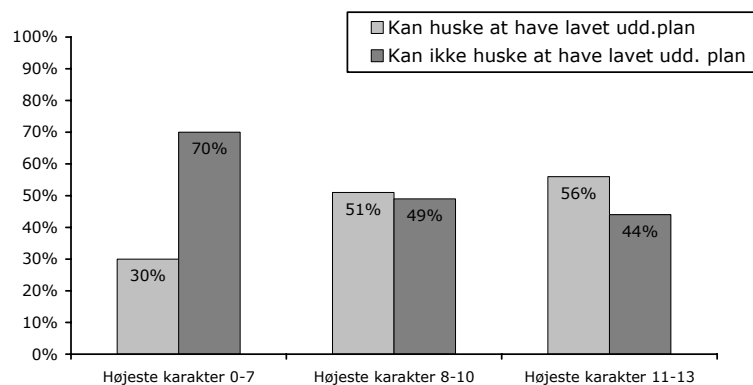
ser, samt besvare en række spørgsmål, som skal danne udgangspunkt for de individuelle samtaler. Tanken er, at uddannelsesbøgerne skal være med til tidligere at sætte refleksioner i gang hos eleverne omkring, hvad de kan og vil efter grundskolen, og dermed fungere som et redskab, der skal lette uddannelses- og erhvervsvalget i grundskolens afgangsklasser.

Som yderligere tiltag i 9. klasse introduceres en uddannelsesplan, hvoraf det fremgår, hvilke planer eleven har for uddannelse efter grundskolen eller efter 10. klasse, og hvad der skal til for, at eleven kan realisere disse planer. Uddannelsesplanerne skal udarbejdes på baggrund af uddannelsesbogen. Der er således en tæt sammenhæng mellem disse.

Der sondres således typisk mellem uddannelsesbogen og uddannelsesplanen, men vi har i spørgeskemadelen af denne undersøgelse gennemgående spurgt til de unges udarbejdelse af deres uddannelsesplan, og har således ikke været præcise i sprogbrugen. Ikke desto mindre har 52% af de unge

Figur 5. Illustrerer de unges faglige selvurdering og om de kan huske, at de har lavet en uddannelsesplan.

Figur 6. Illustrerer sammenhængen mellem om de unge kan huske at have lavet en uddannelsesplan og den højeste karakter, de har fået i år, opdelt i kategorier: 0-7, 8-10 og 11-13.

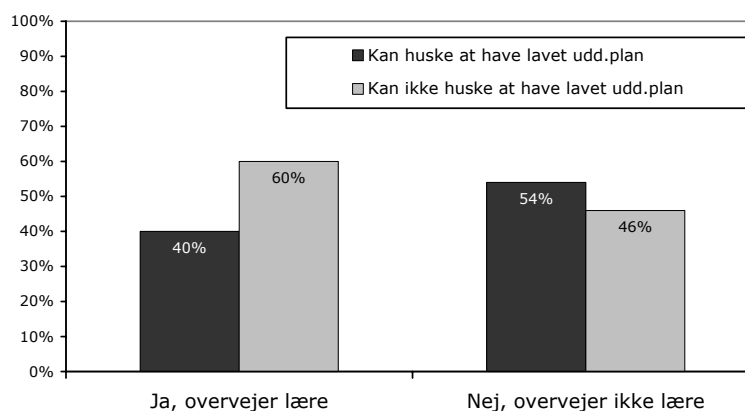
på 8. klassetrin er erindring om at have lavet en uddannelsesplan, ligesom mange af de unge selv og deres lærere benytter de to betegnelser overlappende i det kvalitative materiale. Der er således en gennemgående uklarhed, som dog i praksis og i relation til gyldigheden af det anvendte datamateriale, vurderes at have en begrænset betydning. Tolkningerne skal dog læses med dette forbehold in mente. Der vil i det følgende alene blive benyttet den rette betegnelse – uddannelsesbogen – undtagen i tabeller og figurer.

Overordnet set vurderer en relativt stor del af de unge (38%), at uddannelsesbogen har været en stor hjælp ifht. uddannelsesvalget, og 16% synes, det har været spændende. Men samtidig anfører en næsten lige så stor del, at de enten synes, det var svært, og at de ikke vidste, hvad de skulle skrive – eller at de kun udfyldte uddannelsesbogen, fordi de skulle (35%), og 9% anfører, at de oplever det som spild af tid. Materialet tegner således et billede af, at meningerne om uddannelsesbogen og dens betydning er meget delte. Lidt over halvdelen (54%)

har en positiv oplevelse af uddannelsesbogen, men en næsten lige så stor del (46%) forholder sig mere negativt til uddannelsesbogen og dens betydning. Uddannelsesbogen er således kun slået igennem som redskab for omkring halvdelen af de unge, hvilket må siges at være problematisk.

Samtidig tegner der sig nogle klare mønstre ifht., hvilke elevgrupper uddannelsesbogen har gjort indtryk på. Der ses således en tydelig tendens til, at det er de elever, der klarer sig fagligt godt i skolen, som kan huske, at de har lavet en uddannelsesbog, hvilket figurer 5 og 6 ndikerer.

Samtidig er det interessant, at der blandt de elever, der overvejer at gå i lære – og som således har en stærk orientering mod arbejdsmarkedet, er en større andel, der ikke har nogen erindring om at have lavet en uddannelsesbog, end blandt de øvrige unge;

Figur 7. Illustrerer, hvorvidt de unge har overvejet at gå i lære efter 9. klasse og om de kan huske, at de har lavet en uddannelsesplan.

Et lignende mønster tegner sig i den kvalitative del af undersøgelsen. Hovedparten af bogligt svage unge, har svært ved at huske, at de har lavet en uddannelsesbog – og i hvert fald står det meget svagt i hukommelsen, hvad de har skrevet i den. De bogligt svage unge, har brug for hjælp til at udfylde uddannelsesbogen, og det sker ofte sammen med vejlederen i forbindelse med vejledningssamtalen;

I: Kan du huske, at du har lavet en uddannelsesbog... her engang i løbet af skolen?

Ja, men jeg kan ikke rigtig huske, hvad jeg svarede.

I: ...kan du huske, hvad det var for nogle spørgsmål?

Nej det er lang tid siden, vi har lavet dem, jo.

I: Ja. Så det er ikke noget du sådan har tænkt nærmere over?

Nej. (pige, 9. klasse)

Blandt de bogligt stærkt funderede unge, er oplevelsen af uddannelsesbogen mere positiv. Her oplever en del af de unge, at uddannelsesbogen er med til at sætte fokus på uddannelsesvalget; at den tvinger dem til at tænke frem, og til at reflektere over, hvad de vil efter 9. klasse. Et perspektiv, der ellers nemt kan drukne i alle de andre ting, der fylder i skolen og hverdagslivet her og nu. Som det her beskrives af en dreng i 9. klasse;

Jeg synes det er rart at vide sådan, hvilke muligheder man har, og hvad man skal kunne, for at komme ind på dem. Jeg har så fundet ud af, nu faktisk, at når man kommer ud i livet, så er man nærmest blevet trænet op til at finde noget. Og så er det rart lige at vide sådan, hvad det egentlig er, man skal. Man opdager ligesom at det er, det er virkeligheden.

Man begynder ligesom at tænke det selv. Ellers så lever man bare i sin egen lille verden med skolen og vennerne og så timerne og lektier og sådan. Det er rart ligesom at komme udenfor, og vænne sig til at være udenfor, inden man kommer ud. Ellers så kommer man bare ud og er helt lost, sådan hvad skal jeg nu, ikke? Det er rart nok lige at tænke det igennem nu. Det kan man selvfølgelig også gøre uden, men det tror jeg, der er mange, der ikke gør. (dreng, 9. klasse)

Det er dog markant, at næsten samtlige unge, oplever, at uddannelsesbogen først får relevans i (8. klasse og) 9. klasse, hvor uddannelsesvalget kommer tættere på. Mens de oplever den som irrelevant og uvedkommende i 'de små klasser';

Jeg syntes det er en rigtig god ide, det med uddannelsesbogen. Men altså jeg syntes ikke

rigtig, der er nogen grund til at gøre det, i de helt små klasser. Fordi du kan ikke rigtig bruge det til noget der.

I: Hvad er godt ved det, syntes du?

Det er, at man på en eller anden måde bliver tvunget til at skulle tænke over, hvad man gerne vil, så man ikke bare går og laller rundt og ikke ved, hvad man overhovedet skal. (pige, 9. klasse)

Alt i alt giver materialet et billede af, at det især er de bogligt stærke unge, og de elever, der er orienteret mod uddannelse som deres primære fremtidsperspektiv, som har taget uddannelsesbogen til sig, og oplever den som et brugbart redskab i forbindelse med uddannelsesvalget. De unge med en stærk orientering mod arbejdslivet, har et langt vagere billede af uddannelsesbogen.

Mange har svært ved at huske, hvad de egentligt har skrevet i den, og for denne gruppe, synes den ikke at have den store betydning ifht. uddannelses- og erhvervsvalget. Måske fordi uddannelsesbogen implicerer en uddannelsestænkning, der ligger disse unge fjernt, fordi deres primære fokus er på arbejdet som mål, snarere end uddannelse. Ligeledes kan uddannelsesbogens fokus på skriftlighed, virke afskrækkende/demotiverende på nogle af disse unge.

Uddannelsesbogen lægger op til at øge de unges valgkompetence, og bevidstgøre dem om betydningen og konsekvenserne af de valg, de træffer. Men for en gruppe af de uafklarede, som klarer sig – og trives - dårligt i skolen, synes det i langt højere grad at handle om, at de oplever deres valgmuligheder som stærkt begrænsede. Deres største bekymring er, om de overhovedet kan finde en plads i uddannelsessystemet eller på arbejdsmarkedet snarere end, hvad de skal vælge;

I: Er det noget, du tænker meget over, hvad der skal ske efter skolen?

Ja. Jeg tænker meget over om jeg overhovedet kan blive til noget.

I: Hvad vil det sige at blive til noget?

Det er bare fordi jeg er et skraldespandshoved, fordi jeg ikke har karaktererne til det, vel? (...) Til at blive, hvad jeg gerne vil. Fordi man skal jo have en bestemt karakter for at blive et eller andet. Man må jo ikke dumpe eller sådan noget, fordi... Jeg tror ikke jeg klarer det særlig godt til eksamen, fordi at jeg er ikke så glad for at stille mig op, sådan. (pige, 9. klasse)

For denne gruppe unge handler det således ikke i første omgang om at give de unge redskaber til at håndtere kompleksiteten i valgsituationen; at overskue de mange mulige valg, men snarere om

at være med til at give dem en oplevelse af at have reelle valgmuligheder! Og her udgør uddannelsesbogen tilsyneladende ikke et redskab, som kan hjælpe dem i deres afklaring.

Samtidig er der en klar tendens til, at uddannelsesbogen først for alvor opleves som meningsfuld for de unge i 8. og 9. klasse, hvor uddannelsesvalget trænger sig på, mens de giver udtryk for, at de ikke synes, de har kunnet bruge den til noget tidligere i skoleforløbet. Det rejser således flere spørgsmål ifht. brugen af uddannelsesbogen i 6. og 7. klasse; dels hvordan den introduceres og anvendes konkret, men også om de unges udsagn er et udtryk for, at en individualiseret tilgang til spørgsmål om uddannelse og arbejde giver mening så tidligt i skoleforløbet. Som sagt har uddannelsesbogen tilsyneladende kun slået igennem for nogle grupper af unge. Men hvilken konkret betydning har uddannelsesbogen ifht. uddannelsesvalget? Det vil vi gå tættere på i det følgende.

Uddannelsesbogens betydning

For dem der har arbejdet med uddannelsesbogen, er der en sammenhæng mellem (erindringen om) bogen og motivation for dialog om uddannelses- og erhvervsvalg med vejleder. Således er der blandt de elever, der kan huske, at de har lavet en uddannelsesbog en større andel, der også samtidig har fået inspiration (hørt om en eller flere uddannelser) fra deres skolevejleder.

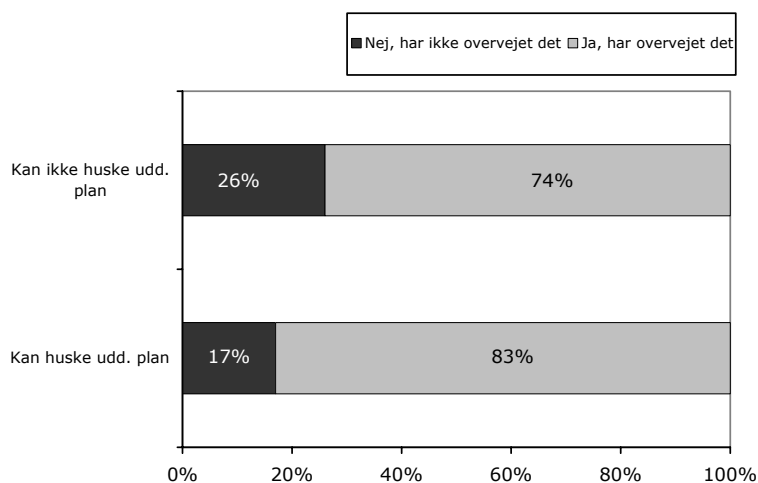
Blandt de unge der kan huske, at have lavet en uddannelsesbog, er der også en større andel, der har

overvejet, hvad de gerne vil arbejde med, når de engang skal have et arbejde jf. nedenstående tabel.

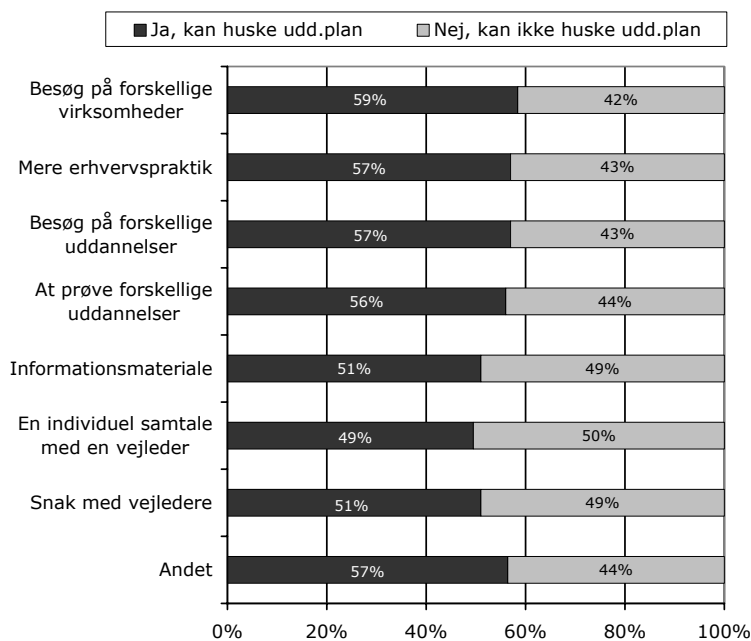
Sammenhængen giver anledning til en tese om, at udarbejdelsen af uddannelsesbogen har en positiv indvirkning på et hurtigt uddannelses- og erhvervsvalg.

Uddannelsesbogen og de unges øvrige behov for vejledning og udskoling

Sættes de unges vurdering af, hvad der kan hjælpe dem yderligere ifht. valg af ungdomsuddannelse i relation til, om de har lavet en uddannelsesbog, fremkommer nedenstående figur. Den tegner et klart og konsistent billede. De unge der kan huske, at de har lavet en uddannelsesbog er generelt mest interesserede i at prøve nogle konkrete job- og uddannelsesmuligheder af. De unge, der ikke kan huske at have lavet en uddannelsesbog, er mere interesserede i samtaler, individuel vejledning og brochurer mv. Det kan ses som en indikator på, at de unge, der kan huske, at de har lavet en uddannelsesbog, har et mere 'målrettet' ønske om at prøve nogle bestemte 'retninger' af, og således sandsynligvis har klarere billeder af, hvad de ønsker efter 9. klasse end de unge, der ikke har en erindring om at have lavet en uddannelsesbog.

Figur 8. Sammenhæng mellem om de unge har overvejet hvad de gerne vil arbejde med, når de engang skal have et job, og om de kan huske, at de har lavet en uddannelsesplan

Figur 9. Illustrerer hvad de unge mener, kan hjælpe dem til at træffe et uddannelsesvalg i forhold til, om de kan huske, at de har lavet en uddannelsesplan.

Materialet peger således i retning af, at uddannelsesbogen kan være med til at spore de unge ind på konkrete uddannelses- og jobønsker, der kan være

med til at give mere retning og fokus i de unges udskolingsaktiviteter.

Noter

18) Kontorchef, Steffen Jensen, UVM. Citat hentet fra Undervisningsministeriets hjemmeside; under 'presse' og overskriften "eget univers på ug.dk"

19) Mens 35% af de afklarede unge ønskede yderligere hjælp til valget af ungdomsuddannelse.

20) Jf. lov om vejledning om uddannelse og erhverv; lov nr. 298 af 30/042003

20) Bekendtgørelse nr. 1319 af 14/12/2004 kapitel 2

21) I undersøgelsens endelige afrapportering vil vi gå tættere på forskellige grupper af unges behov for vejledning.

22) Mens 15% oplever valget som en udfordring, og andre 15% anfører, at de ikke tænker over det.

Opsamling

Aktiviteter	Erfaringer	Anbefaling
Individuel vejledningssamtale	Vejledningssamtalerne forløber efter en stram tidsplan og struktur, og der fokuseres ensidigt på de unges uddannelses- og erhvervsvalg.	Det er vigtigt at fastholde et bredt perspektiv på de unges liv i vejledningssamtalerne. Det er vigtigt at yde en større grad af fleksibilitet ifht. uafklarede og usikre unge.
Unge med 'særligt' behov	En gruppe af de unge bokser med store problemer, og har brug for voksenkontakt og støtte, der ligger udover vejlederrollen.	Der er brug for mentorer og kontaktpersoner, der har tættere kontakt til de unge i deres hverdagsliv.
Hvad efterlyser de unge ift. deres uddannelsesvalg	Ifht. yderligere afklaring vedr. valg af uddannelse efterspørger de unge især erhvervspraktik og uddannelsesbesøg.	Uddannelses- og erhvervspraktik bør - set ud fra de unges perspektiv - vægtes frem for (flere) vejledningssamtaler.
Uddannelsesbogen	Samlet set vurderes uddannelsesbogen som et værdifuldt redskab for godt halvdelen af de unge. Materialet viser dog, at den især appellerer til de bogligt stærke unge, mens de unge, som står fagligt svagt i skolen eller har en umiddelbar orientering mod arbejdslivet, ikke har taget uddannelsesbogen til sig i samme grad.	Der bør arbejdes målrettet med de unges ejerskab over uddannelsesbogen. Uddannelsesbogen er ofte løsrevet fra andre udskolingsaktiviteter. For at give uddannelsesbogen relevans og mening, er det vigtigt, at den inddrages aktivt ifbm andre skole- og vejledningsaktiviteter.
Uddannelsesbogen og de sårbare og udsatte unge	For de unge, der reelt set har meget få eller stort set ingen valgmuligheder ifht. uddannelse og arbejde kommer uddannelsesbogen til at virke uvedkommende og tendentielt umyndiggørende.	Uddannelsesbogens form og konkrete brug bør genovervejes således, at f.eks. ikke-skriftlige unge får større anvendelsesmuligheder.
Uddannelsesbogen som redskab i 6. og 7. klasse.	Uddannelsesbogen fremstår, ifølge de unge, i højere grad som meningsfuld for de unge i 8. og 9. klasse, frem for i de yngre klasser.	Der er behov for en undersøgelse af, om uddannelsesbogens individuelle form, er velegnet til brug i 6. og 7. klasse, eller om det vil være mere hensigtsmæssigt med andre former.

11. Introduktion til ungdomsuddannelserne

En række af forsøgsprojekterne har som fokus at skabe en mere fyldig introduktion til ungdomsuddannelserne. Formålet har blandt andet været at give de unge et bedre overblik over de forskellige muligheder, der ligger i ungdomsuddannelserne – og dermed gøre det lettere for dem at træffe det rette valg. Ser man på resultaterne fra undersøgelsens spørgeskemadel, er der godt belæg for dette fokus. Som nævnt i afsnittet om unge og uddannelsesvalg, mangler de unge i 8. klasse overblik over de muligheder, der er efter 9. klasse. De synes at mangle viden om sammenhængen mellem de forskellige uddannelsesretninger og erhverv.

Udover et mere generelt fokus på ungdomsuddannelserne, er der i flere af forsøgsprojekterne fokus på den store gruppe af unge, der vælger gymnasiet. Vejlederne her oplever, at mange unge vælger gymnasiet, bl.a. fordi det er den almene tendens og trend blandt deres kammerater i skolen, og at en del af disse unge, måske i virkeligheden ville trives bedre på andre ungdomsuddannelser og deres chancer for at falde fra mindskes. Målet er således at søge at skabe en mere 'realistisk' og bredere søgning til de forskellige ungdomsuddannelser gennem mere intensiv information og introduktion til ungdomsuddannelserne.

Overordnet arbejder man i forsøgsprojekterne med tre forskellige (delvist overlappende) tilgange, der sætter fokus på introduktion til ungdomsuddannelserne;

- Uddannelsesdage/uddannelsesmesser, hvor de unge har mulighed for at blive introduceret til en bred vifte af forskellige ungdomsuddannelser (herunder ung-til-ung vejledning)

- Vejledningsbaseret undervisning, hvor vejledningen om ungdomsuddannelser, arbejdsmarked mm. finder sted i klassen som en mere eller mindre integreret del af undervisningen.
- Uddannelsespraktikker (præsentationskurser), hvor de unge i en længere periode får mulighed for selv at prøve kræfter med undervisningsform og -indhold på forskellige ungdomsuddannelser.

Uddannelsesdage og -messer

Som en del af introduktionen til ungdomsuddannelserne arrangerer nogle forsøgsprojekter uddannelsesdage på skolen, hvor en vifte af ungdomsuddannelser er repræsenteret, og hvor de unge kan melde sig på forskellige præsentationer af ungdomsuddannelser. Ifølge selv-evalueringer er de unge positive overfor uddannelsesdagene. Især fremhæver de unge det at få information om uddannelserne fra unge, der selv går der (ung-til-ung vejledning), som meget positivt. Her er et udpluk af de unges evalueringer, fra uddannelsesdage på et af forsøgsprojekterne;

jeg synes det var et godt foredrag og høre om (skoleophold i udlandet, red.), fordi det var unge elever, der fortalte om deres tur". Jeg fik ikke så meget ud af foredraget (om gymnasiet, red.). Jeg synes han var svær og forstå. Det ville nok være bedre, hvis det var unge. (pige, 9. klasse)

Den personlige fortælling fra andre, der har gjort sig egne erfaringer med uddannelsen, gør indtryk på de unge. Gennem mødet med unge fra ungdomsuddannelserne, får de unge mulighed for at få en smagsprøve (også) på den mere uformelle kultur og omgangsform på forskellige uddannelser. De unges positive erfaringer med ung-til-ung vejledning, sætter fokus på, at det ifht. (valg af) uddannelse ikke giver mening at adskille det sociale fra det faglige; det handler ikke blot om, hvilke fag uddannelsen kan tilbyde – lige så vigtigt er det, at få et indtryk af, hvordan undervisningen tilrettelægges, og hvilket socialt miljø, der i øvrigt præger uddannelsen. Tilsammen skaber disse elementer uddannelsens læringsmiljø, og det har stor betydning for de unges trivsel og for deres chancer for at gennemføre uddannelsen, at de oplever at indgå i en social sammenhæng, hvor de føler et tilhørsforhold, og får knyttet kontakter til andre unge.

De personlige fortællinger, kan samtidig fungere som en form for spejl og identifikationsmodel for de unge. Det fremgår tydeligt af følgende citat fra en ung dreng med anden etnisk baggrund end dansk. Her fortæller han om et besøg fra en af integrationsministeriets rollemodeller, hvor en af rollemodellerne var politimand; et fag som den unge dreng gerne vil søge indenfor. Han fortæller om politimandens historie;

Han var en af dem, der... ikke hørte efter i skolen og sådan noget, og var lige ved at dumpe og sådan noget, men alligevel han siger, 'jeg tog mig sammen og kom på politiakademiet'. Han sagde, og når de andre var i byen på akademiet i weekenden, så var han hjemme og læse. 'Det havde jeg glemt at gøre i folkeskolen'. (dreng med anden etnisk baggrund end dansk, 9. klasse)

Ung-til-ung vejledningen fungerer således som vigtigt supplement til anden form for introduktion til ungdomsuddannelserne, men kan dog ikke stå alene. Bl.a. fordi de unge på uddannelserne selvsagt ikke har samme overblik og viden om uddannelsen generelt, som lærere, vejledere mm., og fordi ung-til-ung vejledningen nogen steder har en lidt tilfældig karakter. Flere unge, som under deres besøg på forskellige ungdomsuddannelser er blevet vist rundt af andre unge, har haft dårlige erfaringer;

Vi blev vist rundt af tre 1. års drenge. De havde vidst bare meldt sig til at vise rundt for at slippe for deres egen time. De var flinke nok, men de pjattede temmelig meget. (dreng, 8. klasse)

Ung-til-ung vejledningen modsvarer i høj grad de unges forventninger og behov ifht. information og vejledning om ungdomsuddannelserne, og vurderingen er, at den kan udgøre en vigtig del af introduktionen til ungdomsuddannelser mm. Den giver de unge mulighed for at få et indblik i den konkrete

hverdag, som den opleves af unge som dem selv – og skaber således mulighed for en større grad af identifikation, ligesom ung-til-ung vejledningen giver mulighed for, at man kan tage spørgsmål op, som det kan være svært at tale med voksne om.

Generelt er ung-til-ung vejledningen i forsøgsprojekterne dog til at overskue. For at ung-til-ung vejledningen kan blive en mere integreret del af den øvrige udskolingsindsats, er der behov for større fokus på, hvordan de unge fra uddannelsesmiljøerne kan indgå i introduktionen til ungdomsuddannelserne. Og for at man på ungdomsuddannelserne og på UU-centrene gør sig flere overvejelser omkring, hvor og hvordan man meningsfuldt kan involvere unge fra ungdomsuddannelserne – og ikke mindst hvordan man 'klæder dem på' til denne opgave.

Uddannelsesmesserne synes til gengæld at være noget mindre succesfulde. Messerne finder typisk sted andre steder end på skolen, enten som aftenarrangementer eller som dagsarrangementer, hvor eleverne får fri så de kan bruge dagen på at besøge uddannelsesmesserne. Men erfaringerne viser, at mange af de unge ikke kommer på uddannelsesmesserne. Begrundelserne er typisk, at det havde de glemt, de skulle noget andet, eller syntes ikke, de havde behov for det. Meget tyder altså på, at uddannelsesmesserne opleves som fjerne og ikke særligt påtrængende, og dermed nemt udkonkurreres af mange af de andre aktiviteter, der præger de unges hverdagsliv. De forskellige erfaringer med hhv.uddannelsesdage og -messer, synes at indikere, at for at sådanne mere kollektivt organiserede aktiviteter skal kunne fungere, er det nødvendigt med en større grad af deltagelse og/eller organisering fra vejleders side.

Vejledningsbaseret undervisning

Mange forsøgsprojekter arbejder desuden med, hvad man kan kalde 'vejledningsbaseret undervisning', hvor vejledningen så at sige finder sted i klasseværelset, og bliver en mere eller mindre integreret del af den øvrige undervisning²³. Det kan være i form af tema-arbejde vedrørende uddannelsessystem og arbejdsmarked, som optakt til uddannelses- og/eller erhvervs-praktikker, arbejde på klassen med uddannelsesbøger eller forskellige læringsstile, iværksætteri osv.

Generelt fylder den vejledningsbaserede undervisning ikke meget i de unges beretninger om udskoling. Måske fordi denne form for vejledning glider ind som en del af den almindelige skolehverdag, og dermed umiddelbart gør mindre indtryk på de

unge, end uddannelsespraktikker mm., hvor de unge rives ud af deres vant sammenhæng, og hvor den personlige erfaring og mødet med en mulig fremtidig skolehverdag er i fokus. Dette betyder dog ikke nødvendigvis, at denne form for vejledning ikke spiller en rolle ifht. de unges viden om uddannelsessystemet og afklaring ifht. uddannelsesvalget. Det er således tydeligt, at undervisningen i skolen tillægges en væsentlig vægt som informationskilde til information om ungdomsuddannelserne; 66% af de unge peger på denne som en kilde til viden (i spørgeskemadelen af undersøgelsen).

I et af projekterne har man arrangeret en vejledningsuge, hvor målet er at give eleverne en bred introduktion til ungdomsuddannelserne, og klæde dem bedre på til uddannelsespraktikker og erhvervspraktik. Eleverne arbejder skiftevis med generel introduktion til ungdomsuddannelserne og individuelt arbejde med undersøgelser omkring forskellige ungdomsuddannelser. Det sker gennem søgning på internettet, arbejde med uddannelsesbøger, stile om fremtiden mm. Projektets selv-evaluering af vejledningsugen viser, at hovedparten af eleverne oplever, at denne form for vejledningsaktiviteter virker afklarende, ligesom den ansvarlige vejleder oplyser, at de unges søgemønster ifht. ungdomsuddannelserne er langt mere differentieret og mindre ensrettet end i tilsvarende klasser, som ikke har deltaget i forsøget. Samtidig giver gennemlæsning af skriftligt materiale fremstillet af de unge i løbet af vejledningsugen et indtryk af, at det har sat tanker i gang hos den enkelte unge omkring deres fremtidsdrømme, og affødt en række konkrete spørgsmål i relation til ungdomsuddannelse og erhverv.

Generelt er vurderingen, at det er en god idé at kombinere nogle af de forskellige former; f.eks. generelle introduktioner om uddannelsessystem og arbejdsmarked med individuelt arbejde med fremtidsdrømme og ønsker, fordi de unge på den måde får mulighed for at koble bredere forståelser af ungdomsuddannelserne til deres egne forestillinger og ønsker, ligesom det at få lov til selv at arbejde aktivt med forskellige spørgsmål i relation til uddannelsesvalget, synes at gøre det lettere for de unge at integrere og omsætte den generelle viden ifht. deres eget uddannelsesvalg. Og nogle unge fremhæver også muligheden for at bearbejde og dele deres erfaringer fra erhvervs- og uddannelsespraktikker med de andre elever i klassen; som pigen her, der fortæller om hendes oplevelse af præsentationer i klassen som opfølgning på praktik; Det synes jeg er rigtig godt... Og så får man sat nogle tanker i gang og på plads, tror jeg, fordi vi får også nogle punkter, vi skal igennem. Altså hvad kræver det for at blive det? Hvilken person skal man være? Osv. Det er en rigtig god måde. Jeg synes også, det er en rigtig god måde at høre de andre. (pige, 9. klasse)

Den kollektive bearbejdning af individuelle oplevelser synes således at være et redskab, der kan fungere som hjælp til at få omsat de sjove personlige oplevelser til mere konkrete og almene erfaringer; at få sat nogle tanker i gang hos den unge, der sætter fokus på, hvilke muligheder og krav der er knyttet til en bestemt jobtype/uddannelse.

Samarbejde og konflikt med skolelærerne

Der er dog mange vejledere, der oplever, at det er svært at få plads og rum til at arbejde med vejledningsbaseret undervisning i klassen. I det hele taget oplever de generel modvilje og mangel på samarbejde fra lærerne ifht. udskolingen, som af lærerne, især i 9. klasse, i høj grad opleves som forstyrrende for undervisningen. Lærerne har fokus på eksamen, og ønsker naturligt nok at klæde de unge bedst muligt på til at tackle afgangseksamen. Omvendt giver vejlederne udtryk for, at det er mindst lige så vigtigt at forberede de unge på det valg, og den nye virkelighed, der venter efter eksamen. Begge logikker giver mening, men støder ofte sammen. Ikke mindst synes det at gælde for de nye UU-vejledere, som ikke tidligere har været tilknyttet skolen som lærere, og dermed ikke har et kendskab og et tillidsforhold til de andre lærere. Og dermed opstår der lettere modsætningsforhold og mistillid.

Vejledningsreformen skaber således en række udfordringer ifht. samarbejdet med skolelærerne, og et øget behov for fokus på samarbejde og koordinering ifht. at få indpasset udskolingsaktiviteterne med de øvrige skoleaktiviteter mm.

Uddannelsespraktik

Flere steder arbejder man med en udvidelse af præsentationsdagene på en ungdomsuddannelse, fra at være et kort besøg på en dags varighed, til at være længerevarende forløb strækkende sig over flere dage eller en uge. Altså en form for 'minibrobygning', i den form brobygning har i 10. klasse. Tanken er, at denne udvidelse skal give de unge en mulighed for på egen krop at fornemme, om denne uddannelse, svarer til den enkelte unges interesser, forestillinger og faglige formåen. Og som nævnt tidligere, er besøg på uddannelsesinstitutioner en af de udskolingsaktiviteter, mange unge efterspørger (således mener hhv. 43% og 29% af de unge, at besøg på forskellige uddannelser eller det at prøve forskellige uddannelser kan hjælpe dem ifht. at træffe uddannelsesvalget).

Samtidig er det vejledernes tanke, at et mere

nuanceret og realistisk billede af ungdomsuddannelserne kan være med til at mindske den 'automatiske' søgning mod det almene gymnasium, som vejledere (særligt i områder med mange forældre med længerevarende uddannelser) oplever som et problem.

Uddannelsespraktikkerne har overordnet set to forskellige former;

Uddannelsespraktikker i 8. klasse

Flere steder arrangerer man i 8. klasse uddannelsespraktikker på de erhvervsrettede uddannelser for alle de berørte elever. Her kan de unge vælge sig ind på forskellige indgange og temaer efter interesse. Målet er at give de unge en fornemmelse af undervisningen og arbejdsformen på de erhvervsrettede uddannelser, og måske på den måde åbne de unges øjne, for en bredere vifte af uddannelsesmuligheder, udover de gymnasiale uddannelser. Umiddelbart er indtrykket, at det er de unge, som på forhånd er interesserede i de erhvervsrettede uddannelser, som får størst udbytte af forløbet – i form af afklaring af ønsker;

Jeg har lært en masse om uddannelserne. For havde jeg svært ved at danne mig et billede af, hvordan deres skoledage var. Jeg synes, at det så meget spændende ud, og det er rigtigt godt, at det meste af uddannelsen er praktik, eller praktisk arbejde på skolen. Det kan jo godt blive lidt langtrukket kun at have noget teoretisk. Det har været sjovt at lave en rapport om besøget, og jeg har også lært lidt mere om uddannelserne såsom, hvad man skal kunne for at komme på (en erhvervsrettet uddannelse, red.). (pige, 8.klasse, i logbog, efter 2 dages besøg på erhvervsskole)

En del unge, som orienterer sig mod andre ungdomsuddannelser, møder disse initiativer med skepsis, men får gjort op med fordomme om de erhvervsrettede uddannelser, og får en større fornemmelse for bredden i uddannelser og erhverv, omend det ikke synes at betyde radikale skift i uddannelsesorienteringer blandt de unge;

Turen på (erhvervsskolen, red.) havde været meget sjov, og jeg har fået et helt andet syn på mange af stederne bl.a. på jordbrug. Det var ikke så slemt, som jeg havde troet. (dreng, 8. klasse)

For andre elever synes uddannelsespraktikkerne at gøre mindre indtryk, og de huskes mest for de sjove oplevelser på værksteder eller i køkkenet. Som drengen her, der skriver i sin logbog;

...vi fik faktisk ikke noget at vide om uddannelsesforløbet, men så kunne vi jo bruge mere tid på at lave chokoladeæg. (dreng, 8.klasse).

Alt i alt må man konkludere, at obligatoriske uddan-

nelsespraktikker på de erhvervsrettede uddannelser især virker afklarende for de unge, der i forvejen orienterer sig i denne retning, mens det læringsmæssige udbytte for unge med andre uddannelsesorienteringer i højere grad går på at få gjort op med fordomme om, at det 'ikke var så slemt, som jeg troede' – og på at få et mere konkret indblik i forskellige former for uddannelses- og erhvervsretninger. For en gruppe unge huskes besøget dog mest som 'meget sjovt – vi bagte en masse kager', hvorimod uddannelsens mål og indhold synes at fortabe sig for dem.

Det er dog bemærkelsesværdigt, hvor fordomsprægede de unges forestillinger omkring uddannelser og arbejde er. Samtidig fremgår det tydeligt af Del I, at den uddannelsesmæssige arv slår igennem ifht. de unges uddannelsesorienteringer i form af, at nogle valg opleves mere 'oplagte' og naturlige end andre. Meget taler således for, at man i uddannelsesretningen arbejder mere systematisk med at udvide de unges perspektiv og horisont, f.eks. i form af, at obligatoriske praktikker på bestemte uddannelser kan være med til at åbne de unges øjne for andre uddannelses- og jobmuligheder, end de umiddelbart 'oplagte'.

Uddannelsespraktikker i 9. klasse

Uddannelsespraktikkerne i 9. klasse er i højere grad rettet mod den enkelte unges ønsker om ungdomsuddannelse. De organiseres typisk således, at de unge kommer i særlige besøgsklasser med andre unge 9. classes elever eller ved, at 9. classes eleverne følger den almindelige undervisning i en klasse på det pågældende uddannelsessted. Her undervises de unge af faglærere i noget af det stof, som er en del af pensum, og på den måde bliver de unge aktivt involveret i undervisningen, og prøver kræfter med formen.

De unge om uddannelsespraktikken - hvad sker der egentligt på en ungdomsuddannelse?

Generelt opleves uddannelsespraktikkerne positivt af de unge. De får afstemt deres forventninger til ungdomsuddannelsen, som for de fleste er noget, de har et ret uklart billede af. Mange understreger, at de gennem uddannelsespraktikkerne får en fornemmelse af undervisningsniveau, form og arbejdsmetoder. En overvejende del af de unge beskriver i evalueringer, at de gennem uddannelsespraktikken er blevet overbevist om, at dette er ungdomsuddannelsen for dem – eller også, at det netop ikke er en ungdomsuddannelse, der passer til dem. Og på den måde synes uddannelsespraktik-

ken at spille en rolle, dels ifht. at få stiftet bekendtskab med en ny og fremmed sammenhæng, og dels at få be- eller afkræftet ønsker og forestillinger ifht. en bestemt ungdomsuddannelse. Generelt er det dog indtrykket, at de unge især bekræftes i deres oprindelige forestillinger og ønsker. Det er de færreste, der fortæller, at de gennem mødet med en ungdomsuddannelse, har skiftet grundlæggende perspektiv eller retning.

Men hvad er det for forskellige erfaringer, de unge gør sig på uddannelsespraktikkerne? Det vil vi fokusere på i det følgende.

At blive fortrolig med det fremmede; 'Det har bare været SÅ hyggeligt'

Det at gøre sig konkrete erfaringer med mulige ungdomsuddannelser og erhverv synes at være en væsentlig del af afklaringsprocessen for de unge. Og det er tydeligt, at det at blive fortrolig med en ny og fremmed sammenhæng, at komme til at føle, at man hører lidt 'til', er en væsentlig del af de unges erfaringer med uddannelsespraktikken;

Altså nu har jeg lige været nede og besøge det der amts-gymnasium, og det har bare været SÅ hyggeligt. (...) Det blev sådan helt vildt hyggeligt, og jeg havde næsten ikke lyst til at tage væk igen! Da vi var færdige dernede, sådan, 'ej, jeg kommer igen på mandag, og'... (...) Der var bare rigtig god stemning! (pige, 9. klasse)

Mange af de unge beretter, som pigen ovenfor, om deres oplevelser med uddannelsespraktik i termer som 'hyggeligt' og fremhæver den 'gode stemning'. For de unge, handler det (udover faglige interesser) i høj grad om at vælge en uddannelse med en spændende ungdomskultur, som man kan udfolde sig i.

Ungdomstiden er i udpræget grad den periode, hvor vi skaber os selv og vores identitet, og det gør vi ikke mindst gennem de sociale sammenhænge, vi indgår i. Derfor har ungdomsuddannelsernes mere uformelle miljø også stor betydning for de unges valg af uddannelse. Og det er gennemgående, at de unge gennem uddannelsespraktikkerne også søger afklaring af, om kulturen og miljøet på ungdomsuddannelse er noget for dem.

Udover de almene træk ved de unges erfaringer med uddannelsespraktik, er der dog enkelte steder, hvor de unges erfaringer på de tekniske skoler²⁴ skiller sig ud. Dem vil vi redegøre for i det følgende;

På teknisk skole: At lave noget, og bruge sin krop!

På de tekniske skoler er værkstedsfagene i fokus på uddannelsespraktikkerne. De unge får mulighed for at prøve kræfter med værkstedsfagene, og kan på denne måde snuse til et muligt fremtidigt erhverv.

Det er tydeligt, at for mange af de unge, der søger mod teknisk skole, er det faget og det konkrete arbejde, som er drivkraften i deres uddannelsesorientering. Det er dog påfaldende i de unges fortællinger om uddannelsespraktik på de tekniske skoler, at teori-arbejdet er næsten totalt fraværende. Og en lærer på en af de tekniske skoler, vi besøgte, fortæller, at man har valgt at fokusere på de praktiske fag, fordi eleverne ikke kan rumme at beskæftige sig med de teoretiske aspekter af uddannelsen i løbet af en uge eller 14 dage. Og meget af det de unge fremhæver som positivt ved de tekniske skoler, er netop fraværet af 'skole', som de kender det fra grundskolen. De betoner især friheden til selv at bestemme og den kropslighed, de oplever præget af de tekniske skoler;

En pige, som trives meget dårligt i grundskolen fortæller:

...jeg har faktisk aldrig vidst, hvordan en teknisk skole så ud. Jeg har aldrig været i nærheden af en. (...) Jeg troede det var sådan en skole, hvor man skulle have dansk og matematik og sådan noget. Jeg havde bare tænkt - en skole.

I: Så du blev overrasket over, man fik lov til at lave så mange ting?

Ja, og man kan bare, hvis man er ryger, bare 'ja, jeg skal lige ud og have en smøg', altså nu er jeg jo selv ryger, så det synes jeg var fedt, ikk'. (...) Der var faktisk mange rygere derude, de bare kunne gå ud, så gik jeg da med, altså, det synes jeg faktisk, at de havde den frihed, de kunne, og så bare selv, de kunne selv lave noget. Det synes jeg var fedt. Og jeg ville også hele tiden lave noget. Jeg ville næsten ikke ryge, jeg ville hele tiden arbejde. Lave og lave. Det synes jeg var sjovt.

Og en dreng, der har problemer med de boglige fag i grundskolen, fortæller tilsvarende;

I: Hvordan kan det være, at det er sjovere end at gå i folkeskolen? Det er jo også en skole - teknisk skole...

Jamen, man laver jo mere på teknisk skole, der får man også lov til at arbejde og sådan noget ikk' (...) Så, hvor man bruger sin krop mere fysisk. Det er sjældent (i folkeskolen, red.)

Disse unge får helt åbenlyst en positiv oplevelse med uddannelsespraktikken, og begge overvejer da også at starte på en teknisk erhvervsrettet uddannelse efter 9. klasse. Men samtidig giver manglen på teori på uddannelsespraktikkerne på de teknisk erhvervsrettede uddannelser et urealistisk billede af, hvordan en almindelig hverdag på teknisk skole tager sig ud. For der er teori-arbejde knyttet til de forskellige fagretninger på de tekniske skoler, som minder langt mere om 'skole', end de unge har fået

indtryk af i uddannelsespraktikken. Hvis de unge gennem uddannelsespraktikken får en oplevelse af, at man slipper for teori og 'skole' på en teknisk erhvervsrettet uddannelse, risikerer man, at en række af de unge får problemer med at følge med, eller falder fra, fordi uddannelsen ikke var det de forventede. Omvendt kan fraværet af teori i uddannelsespraktikken også virke afskrækkende på nogle

af de unge, som både har en boglig og en erhvervsfaglig/praktisk interesse, og dermed bevirke, at de søger mod andre uddannelser. Det er således vigtigt, at man i uddannelsespraktikkerne på de teknisk erhvervsrettede uddannelser arbejder på at give et mere realistisk billede af, hvordan hverdagen på disse ungdomsuddannelser tager sig ud.

Opsamling

Aktiviteter	Erfaringer	Anbefalinger
Uddannelsesdage og ung-til-ung vejledning	Uddannelsesdagene vurderes generelt positivt. Især fremhæves ung-til-vejledningen særdeles positivt pga. mulighed for identifikation og behov for rollemodeller	De gode erfaringer med ung-til-ung vejledning peger på, at der er behov for i langt højere grad at tænke ung-til-ung vejledningen ind som en central del af udskolingsaktiviteterne.
Uddannelsesmesser	Vurderes som havende ringe effekt pga. af begrænset og uforpligtigende deltagelse	Hvis uddannelsesmesserne skal fungere bedre, er der behov for, at de arrangeres tættere på de unges (skole)hverdag, og med tættere opfølgning fra lærere og UU-vejledere.
Vejledning i klasserummet	Vurderes positivt. Sammenhængen mellem generelle introduktioner, individuelle uddannelsesbøger, uddannelsesønsker mv., synes at virke afklarende på de unge. En kollektiv bearbejdning, af f.eks. praktikoplevelser, kan almengøre de unges individuelle erfaringer.	Vejledning i klasserummet danner basis for at skabe helhed og sammenhæng i de unges erfaringer med udskolingsaktiviteter – og er med til at sætte refleksioner i gang hos de unge omkring uddannelsesvalg og -ønsker.
Uddannelsespraktikker	Er i overvejende grad en succes pga. muligheden for at afstemme forestillinger med uddannelsesvirkeligheden	Uddannelsespraktikkerne giver dybde i de unges erfaringer med ungdomsuddannelserne. Præsentationsdage har en mere tilfældig og uforpligtende karakter.

Noter

23) Og som således har stor lighed med det obligatoriske fag; uddannelses-, erhvervs- og arbejdsmarkedsorientering – UEA.

24) Vi benytter os i det følgende afsnit af betegnelsen teknisk skole, fordi afsnittet specifikt omhandler de unges erfaringer med uddannelsespraktik i de teknisk erhvervsrettede ungdomsuddannelser, som i de unges hverdagsprog er sammenfaldende med 'teknisk skole'.

12. Introduktion til arbejdsmarkedet

Flere forsøgsprojekter har fokuseret på aktiviteter, der skal introducere til arbejdsmarkedet i form af praktik, virksomhedsbesøg, iværksætterier mm. I mange af forsøgsprojekterne lægger man vægt på arbejdsmarkedsrettede aktiviteter for at tilgodese gruppen af unge med ikke-boglige læringsstrategier. Det sker ud fra en forestilling om, at de kan blive mere afklarede gennem at gøre sig praktiske erfaringer med forskellige jobtyper, end via traditionelle skoleaktiviteter såsom informationsmøder, læsning af vejledningsmateriale osv. Vi har i forbindelse med arbejdet med undersøgelsen, besøgt en række unge i deres erhvervspraktikker, for at høre om deres erfaringer med denne form for udskoling.

De unge om erhvervspraktikken

Generelt er de unge positive overfor erhvervspraktikken. På et spørgsmål om, hvad de unge selv mener, kan hjælpe dem yderligere ifht. valg af ungdomsuddannelse, svarer den største andel besøg på forskellige uddannelser (43%), mens muligheden for mere erhvervspraktik kommer ind på en andenplads (38%).

Praktikerfaringerne fylder også langt mere i de unges fortællinger end de udskolingsaktiviteter, der finder sted i skoleregiet – måske netop fordi det er en anden sammenhæng end skolen. Praktikken er et afbræk fra den kendte hverdag, og et kig ind i en verden, de fleste har mere eller mindre flyvske forestillinger og drømme om. Samtidig er det tydeligt, at **den personlige erfaring** med et konkret arbejde er noget, der gør indtryk på mange af de unge. Valg

af job og uddannelse bliver i stigende grad en del af de unges identitetsdannelse, og udgør en meget personlig søgeproces. Det skaber et øget pres på at finde det helt rigtige arbejde, som kan indfri de unges drømme og forhåbninger. Og det kan være en af forklaringerne på, at erhvervspraktikken for mange unge opleves som en vigtig del af afklaringsprocessen, hvilket også resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen indikerer.

Som sagt er de unge generelt set glade for erhvervspraktikken. Men hvad er det de fremhæver, når de fortæller om deres praktikerfaringer? Det vil vi prøve at give et indtryk af, i det følgende. Citaterne er taget fra en række praktikrapporter, som en del af de unge har skrevet på baggrund af deres erhvervspraktik.

Arbejdslivet; 8-16!

Det er tydeligt, at erhvervspraktikken for mange unge er med til at give en klarere fornemmelse af, hvad jobs, de ofte har ret vage forestillinger om, indebærer. Nogle bliver igennem erhvervspraktikken bekræftet i deres fremtidsdrømme;

Jeg synes det har været meget spændende at være i praktik på X sygehus. Da det er den vej jeg skal, har den uge bekræftet det endnu mere for mig. Det er virkelig det, jeg ville. Jeg er bare den person, der elsker orden på tingene. Det har virkelig betydet meget for mig... (pige i praktik som lægesekretær)

Eller får gjort op med fordomme om bestemte jobtyper, og måske på den måde åbnet for nye jobperspektiver og fremtidsønsker;

Det var et rigtigt godt sted at være i praktik. Det

var nogle meget imødekommende mennesker, som sætter dig ind i systemet hurtigt og sætter dig til så meget arbejde som muligt. Jeg synes selv, jeg fik en masse ud af det, det gav mig et indblik i 'kontorarbejde', og der er faktisk ikke altid så kedeligt, som man går og tror, det er. (pige i praktik hos dagligvaregrossist i salgsafdelingen).

Men også mødet med arbejdslivets struktur, og ikke mindst de lange arbejdsdage fra 8-16, er noget, der gør indtryk! En elev fortæller i sin logbog fra erhvervspraktikken;

*Jeg fik opgaven at sidde og rette regnskabsrapporter, som skulle formys hvert år, det var nok noget af det sure arbejde, som de ikke selv gad. Da jeg havde rettet rapporter i 3 timer havde jeg fået nok. Jeg var fuldstændig færdig i fingrene, og jeg var meget træt af at lave det samme.(...) **da jeg havde fri kl. 16, var jeg helt færdig. Jeg følte ikke jeg havde noget dag tilbage, og der fik jeg respekt for mine forældre, som hver dag går på arbejde fra 8 til 16. (...)** Jeg tror aldrig jeg vil være revisor. Det tror jeg, at jeg har for meget energi til. Det er for kedeligt at sidde foran en computer hele dagen og kan umuligt være sundt. Jeg synes dog det var spændende og jeg lærte en masse, men jeg tror ikke jeg kunne finde på at gøre det igen. (dreng, praktik som revisor, vores fremhævnings)*

Andre elever fremhæver især arbejdslivet og de faste arbejdstider som befriende i forhold til en skolehverdag med lektieforpligtelser osv.;

*Alt i alt har det været en nærmest fantastisk praktikuge. Hvis det stod til mig, var jeg blevet der i flere uger til, Det var et så behageligt personale, og tingene var sjove at lave. **Det at man kommer og så tager hjem, og ikke skal tænke på noget som helst og lektier og lign., det er så befriende og en virkelig behagelig arbejdsform.** (...) Jeg har fået megen viden derfra, og en rigtig behagelig oplevelse, og håber bare på at få et lille julejob her i december. (pige i praktik som salgsassistent i pladebutik, vores fremhævnings).*

Der er dog også nogle unge, for hvem erhvervspraktikken opleves mindre relevant. Det gælder de unge, som er meget uafklarede omkring fremtidige jobperspektiver, og/eller som hovedsageligt orienterer sig mod ungdomsuddannelserne. Men også de unge, som orienterer sig mod jobs, det er svært at få adgang til som erhvervspraktikant (f.eks. arbejdet som læge). For disse unge synes erhvervspraktikken mere at få karakter af uforpligtende tidsfordriv. De oplever det som hyggeligt, men uden forbindelse til, eller relevans for, deres fremtidsdrømme i øvrigt.

Opsummerende kan man sige, at de unge gennem praktikken;

- får viden om arbejdslivet og de krav, der stilles
- får mulighed for at få afprøvet drømme og forestillinger om forskellige jobtyper
- får et afbræk fra skolelivet – en god oplevelse, og måske et fritidsjob

Citaterne fra de unge giver et klart indtryk af, at skolelivet for en række elever opleves som et pres og et krav. Her bliver praktikken et velkomment pusterum og en mulighed for at snuse til en hverdag præget af en anden logik og rytme. Det er især markant for de elever, som har ikke-boglige læringsstrategier. Og vi vil nu gå tættere på disse unge, og deres oplevelser med erhvervspraktik.

Erhvervspraktik og frikvarter fra skolelivet

Erhvervspraktikken gør i særlig grad et stort indtryk på den gruppe unge, som befinder sig dårligt i skolemiljøet, og som ikke er særligt bogligt stærke. Der er især tale om unge, som bor på landet eller i mindre byer²⁵.

I: Kan du huske nogen gode ting, som du har været glad for ved skolen eller...?

Øhh ...praktik...(griner) (...) Jamen det er, at man får lov til og vade frem og tilbage og lave noget...i stedet for man bare sidder ned der (i skolen, red.), og laver ingenting. (dreng, i 9. klasses praktik)

Mange af disse unge har svært ved at huske positive oplevelser i skolen, og set i det lys opleves erhvervspraktikken som et **meget** velkomment afbræk fra skolen. Det er gennemgående i de unges historier, at de oplever, at der er langt fra deres virkelighed, og det der interesserer dem (for drengene typisk at rode med biler og knallerter), til skolehverdagen

Der synes at være en relativt stor gruppe unge, som er involveret i aktiviteter ved siden af skolen, som optager og engagerer dem, hvor de får udfoldet praktiske og kreative kompetencer, og hvor de oplever at lykkes og slå til. Skolelivet står, for disse unge, i skærende kontrast til fritidslivet. Skolehverdagen er præget af faglige nederlag og oplevelser af utilstrækkelighed. 'Jeg er jo ikke en af de kloge i skolen' er en bemærkning, der falder hyppigt fra de unge. Disse unge er typisk ret usynlige i klassen; eller også meget synlige i form af, at deres relation til lærerne/skolen præges af konflikt og modstand.

Alternativt læringsrum – og plads til begejstring!

Mens skolehverdagen for mange af disse unge præges af oplevelser af utilstrækkelighed, synes erhvervspraktikken at give de praktisk orienterede unge en mulighed for at udfolde sider af sig selv, som har svært ved at finde udtryk i skolen – og de får lov at opleve sig selv i nogle situationer, hvor de lykkes med noget. En dreng fortæller stolt om sin praktik;

"Ja...de siger jo derinde (på praktikstedet, red.), at jeg kan ikke få en opgave uden, at jeg løser den!"

Det er tydeligt, at mange af de unge trives langt bedre med en praktisk tilgang til læring, hvor de får lov til at prøve ting af selv, og hvor der er konkret mål med det, de laver. En dreng fortæller om erhvervspraktikken;

...mig og Søren, vi er ikke så gode i skolen, så vi ...ja, vi har i hvert fald fået lov til det (at komme i praktik, red.), fordi at vi er ikke så gode til at lære – jeg vil sige det på den måde. Så det er nok bedre, at vi kommer ud i erhverv og prøver det. I stedet for at sidde deroppe (i skolen, red.) og ikke lærer noget.(...)

I: Hmm. Hvad synes du er kedeligt ved skolen?

Alt det der, hvor man sidder og lytter og skal skrive ned... og matematik... det kan jeg ikke, det er jeg ikke så god til.(...) Når det er sådan noget her (som praktikken, red.), så er jeg god til at lære sådan noget, fordi det interesserer mig rigtig meget. (dreng, 9. klasse)

Samtidig repræsenterer erhvervspraktikken for enkelte af de unge et læringsrum, hvor de pludselig kan se relevansen af nogle af de skolefag, som de ellers har svært ved at finde motivationen for. En af de unge (som er ordblind) fortæller f.eks., at han gennem sin praktik (og efterfølgende fritidsarbejde), har lært sig at læse/skrive på et niveau, som gør, at han kan skrive regninger og fakturaer – fordi det simpelthen var nødvendigt for ham ifht. arbejdet.

Erhvervspraktikken giver desuden nogle unge muligheder for at knytte forbindelser til det lokale arbejdsmarked ifht. f.eks. at få et fritidsarbejde eller en læreplads. Det kan ikke mindst være værdifuldt for nogle af de etniske minoritetsunge, som ikke har så udbygget et netværk at trække på i forhold til arbejde og lærepladser. Flere af de unge fortæller, at de har fået, eller håber på at få, en læreplads eller arbejde i forlængelse af deres praktik, og på den måde benytte den alternative indgang til erhvervsuddannelserne, hvor den praksisnære læring er i fokus. Flere vejledere anfører dog, at det kan

være svært at finde tilstrækkeligt mange praktikpladser til de unge (ikke mindst i de store byer).

Det gode arbejde = gode kolleger

Noget af det der går igen i disse unges forestillinger om 'det gode arbejde' (og den gode praktik) er, at arbejdsmiljøet på arbejdspladsen har stor betydning. På spørgsmålet om, hvad et godt arbejde er for disse unge, fremhæver flere gode arbejdskolleger, og det at have venner på sit arbejde;

I: hvad er en god arbejdsplads...eller et godt arbejde for dig?

Det er jo... hvor at medarbejderne... det er ens venner, hvor man går rundt og snakker og hygges sig, og får gjort det, man skal have lavet og sådan, sådan noget - at man godt kan snakke sammen (dreng, 9. klasse)

Det er samtidig markant, at flere af de unge bruger deres egne hverdagslivserfaringer som negativt spejlbillede på 'det gode arbejde'. Arbejdslivet synes for disse unge at repræsentere et ønske om at indgå i en sammenhæng, hvor de er en del af fællesskabet, 'hvor man har det godt sammen' – som modbillede på en hverdag, som for en del af disse unge er præget af konflikt og oplevelsen af at være udenfor. En pige, som har oplevet at blive mobbet på flere af de skoler, hun har gået på, fortæller;

Altså et godt arbejde. Det ville være...(pause)... Det skal ikke være sådan noget ligesom med min klasse, hvor folk bliver holdt udenfor, vel? Det skal være sådan noget – alle er sammen. Altså. Hvor man har det godt sammen, snakker sammen alle sammen. (pige, 9. klasse)

Og en dreng fortæller tilsvarende;

I: Hvordan skal det være før, det er et godt arbejde, synes du?

(Sukker) Det ved jeg sgu ikke...

I: Hvad er vigtigt?

Det er gode kollegaer jo... nogen der ikke hele tiden render rundt og er tossede og alt det der, og kan det, de skal og det der.

I: Ja. Hvordan tossede tænker du?

Nu f.eks. min første stedfar Keld, han var altid sur. Hvis han også var sådan på arbejdet, så må det have været et helvede at arbejde sammen med ham. (dreng, 9. klasse)

Mentorordninger

En enkelt skole har arbejdet med mentorordninger. Her er der blevet uddannet en række mentorer blandt de voksne, som har kontakt med de unge i skolen, fritidslivet og i erhvervspraktikken/på arbejdsmarkedet. De skal fungere som støttepersoner, og hjælpe for de unge i deres første møde med en (måske fremmed) arbejdspladskultur.

Flere af de drenge der har haft tilknyttet en mentor, giver udtryk for, at det har været vigtigt for dem at være på en arbejdsplads, hvor de er tilknyttet en bestemt medarbejder, som de kan spørge til råds og som bakker dem op, og hjælper dem ind i arbejdsfællesskabet. Særligt for de mere sårbare unge har det stor betydning, hvordan de bliver modtaget på arbejdspladsen. De er lette at 'kyse', og har brug for megen støtte og opbakning.

De første erfaringer viser, at det er sværere at involvere de lokale virksomheder, end skolelærere, klubpædagoger m.fl., som traditionelt er vant til at orientere sig mod de mere sociale aspekter i omgangen med de unge. Spørgsmålet er således, om arbejdspladser og virksomheder generelt kan leve op til disse forventninger. Om de kan skabe den rummelighed og opbakning, der synes at være nødvendig for, at disse unge kan finde fodfæste på arbejdsmarkedet.

Noget tyder på, at det kræver en del ressourcer, og en holdningsændring blandt virksomheder, hvis tanken om mentorer skal slå igennem. Samtidig er det dog tydeligt, at noget af det der for alvor gør en forskel for de unges praktikerfaringer er, hvordan de er blevet taget imod, sat ind i rutinerne og arbejdsopgaverne, og hjulpet ind i arbejdsplads-

kulturen – og at det for nogle af de unge, som er meget usikre og uafklarede, umiddelbart har større betydning end typen af arbejde.

Opsummerende kan man sige, at mentorordninger synes at udgøre et godt redskab ifht. de praktiske og udsatte unge. Men ligeså tankevækkende er det, at grundskolen synes så dårligt klædt på til at tage hånd om disse børn og unge; at deres skoleerfaringer ikke bidrager med ret meget andet end negative oplevelser, og at der er så langt fra deres interesser og kompetencefelter til det, der foregår i skolen.

Iværksætteri

På enkelte skoler har man forsøgt at integrere nogle af de arbejdsrelaterede aktiviteter i skolen gennem temaarbejde med iværksætteri. Det består af opstart af små virksomheder, som de unge selv skulle igangsætte og organisere og være økonomisk ansvarlige for. Erfaringerne herfra viser, at især de ikke-bogligt orienterede unge oplevede forløbene meget positivt, mens de mere bogligt orienterede var mere tilbageholdende og skeptiske. Vejledere og lærere fortæller (i statusrapporter), at det foreløbige resultat synes at være, at flere unge, der orienterer sig mod de erhvervsrettede uddannelser, har fået blod på tanden ifht. at blive selvstændig, og selv sætte ting i gang.

Opsamling

Aktiviteter	Erfaringer	Anbefalinger
Erhvervspraktik	<p>De unge har overvejende positive erfaringer med praktikken. De får viden om arbejdslivet og de krav, der stilles. De får mulighed for at få afprøvet drømme og forestillinger om forskellige jobtyper.</p> <p>For de ikke-boglige unge, udgør praktikken et alternativt læringsrum, hvor de kan udfolde andre kompetencer end på skolen, ligesom praktikken giver mulighed for at få en fod indenfor på arbejdsmarkedet</p>	<p>Erhvervspraktikken kan udgøre en vigtig del af de unges erfaringsgrundlag ifbm uddannelsesvalget. Ikke mindst de ikke-bogligt orienterede unge oplever praktikken meget positivt, fordi de her får mulighed for at beskæftige sig med noget praktisk, og fordi den kropslige læring her er i fokus.</p>
Mentorordninger	<p>For de sårbare og usikre unge, opleves mentorordninger meget positivt. Det skaber tryghed og er med til at gøre det lettere for dem, at finde sig tilrette i et nyt og fremmed (arbejds)miljø.</p>	<p>En 'støtteperson' (i arbejds- og uddannelsessammen-hænge), kan være vigtig ifht., at disse unge 'falder til' og hænger på, også hvis/når de løber ind i situationer, der kan være svære at tackle.</p>
Iværksætteri	<p>Denne måde at arbejde med selv at starte virksomheder op, opfattes meget positivt og engagerende af de ikke bogligt orienterede elever, mens de bogligt mindede elever er mere skeptiske.</p>	<p>Praktisk tema-arbejde om f.eks. iværksætteri i skolen, kan give de unge mod på og lyst til at blive selvstændige, og være en anderledes måde at give de unge indtryk af krav og vilkår i arbejdslivet.</p>

Noter

25) Denne gruppe unge modsvarer i vid udstrækning den gruppe unge, som skilte sig ud i spørgeskemaundersøgelsen, ved at de ønskede at komme ud at arbejde efter 9. klasse.

13. Opsamling

Forsøgsprojekterne arbejder med en vifte af forskellige udskolingsaktiviteter, der retter sig mod forskellige grupper af unge. Således tegner der sig et broget billede af aktiviteter og erfaringer. Der er dog to træk, der går igen i forsøgsprojekternes erfaringer med udskoling;

- Den personlige erfaring i erhvervs- og uddannelsespraktikken synes at virke afklarende ifht. uddannelsesvalget for en del af de unge, fordi de herigennem får mulighed for, at danne sig et realistisk billede af, om det er 'noget for mig'. Dette ikke mindst fordi uddannelses- og erhvervsvalget i stigende grad er blevet en del af de unges identitetsdannelse og søgeproces, hvor det at prøve mulige uddannelser/jobs af 'på egen krop' bliver en væsentlig del af afklaringsprocessen.
- Det er afgørende, at udskolingsaktiviteterne kædes sammen; at der veksles mellem fælles introduktioner og individuelt arbejde med uddannelsesønsker. Det er i høj grad de overvejelser og diskussioner, der knytter an til udskolingsaktiviteterne, der gør, at de unges refleksioner omkring uddannelse og arbejde tager form – og at de unges valgkompetence udvikles. En sådan integration af de forskellige aktiviteter kræver et udbygget samarbejde mellem vejledere og lærere i udskolingen.

I det følgende vil vi kort opsummere de væsentligste konklusioner, der knytter an til forsøgsprojekternes forskellige udskolingsaktiviteter.

Forældresamarbejdet

Forældrene har stor betydning for de unges uddannelses- og erhvervsvalg, og forældresamarbejdet er således en vigtig del af udskolingen. Det fungerer i langt de fleste tilfælde fint, men ifht. en del etniske minoritetsunges forældre og andre forældre-grupper med svag uddannelsestradition og/eller beskedent kendskab til uddannelsessystemet støder samarbejdet på nogle udfordringer. Erfaringerne fra forsøgsprojekterne viser, at det her kan være svært at etablere en god kontakt, samt opnå opbakning til forældremøder.

For at styrke forældresamarbejdet er der behov for større viden om forældrenes perspektiver på uddannelse og arbejde, ligesom det er vigtigt, at forældrene tidligt i skoleforløbet involveres mere aktivt i deres barns skolegang.

Individuelle vejledningstil-tag

Hovedparten af de unge (73%) angiver **vejlederen** som væsentligste videnskilde ifht. ungdomsuddannelserne. Samtidig betoner de unge vejlederens rolle som praktisk hjælper ifht. at skaffe praktikpladser mm., ligesom vejlederen for nogle unge opleves som en væsentlig samtalepartner.

De unges vurdering af vejledningens indflydelse på uddannelsesvalget er dog noget mere forbeholden. Her fremhæver de unge især individuelle faktorer,

som væsentlige (interesser, faglig formåen og muligheder), mens vejledningen rangerer noget lavere. Og ifht. yderligere afklaring efterspørger de unge især besøg på forskellige uddannelsesinstitutioner og mere erhvervspraktik – frem for flere vejledningssamtaler.

Vejledningssamtalerne er typisk meget strukturerede og forløber efter en stram tidsplan, hvor der alene fokuseres på de unges uddannelses- og erhvervsvalg. Dermed får samtalerne en vis instrumental karakter, hvilket skaber risiko for, at de unges eget perspektiv og egne erfaringer (delvist) udgrænses af samtalen.

En sådan instrumentalisme kan være uheldig for kvaliteten af vejledningssamtalerne, særligt i forhold til de sårbare og uafklarede unge. Det understreges ikke mindst af, at disse unge ikke kun oplever vejledningen som en hjælp men også som en sammenhæng, hvor de bliver vurderet og forventes at have det 'rette' svar – en plan for fremtiden! For nogle af disse unge får det den konsekvens, at de søger at undgå vejledningen.

Der er en lille gruppe unge, der kæmper med store personlige og/eller sociale problemer, og som har brug for en voksenkontakt og støtte, der ligger udover, hvad der kan forventes af vejlederen. Her er det nødvendigt at inddrage f.eks. mentorer eller andre kontaktpersoner med tæt kontakt til de unge i deres hverdagsliv, som kan yde støtte og hjælp til den unge, både i form af samtaler, men også praktisk hjælp ifht. uddannelse og arbejde. Her spiller efterskolerne en særdeles vigtig rolle, fordi disse ting her er naturligt til stede.

Uddannelsesbogen skal anspore og forberede de unge på uddannelsesvalget i 9. klasse. Omkring halvdelen af de unge oplever uddannelsesbogen som et nyttigt redskab ifht. uddannelsesvalget. Men samtidig fremgår det af materialet, at det især er de bogligt stærke unge, og de unge, hvis fremtidshorisont primært retter sig mod ungdomsuddannelserne, der har taget uddannelsesbogen til sig. De unge som står fagligt svagt i folkeskolen, eller har en umiddelbar orientering mod arbejdslivet, oplever i mindre grad uddannelsesbogen som relevant og brugbar, og her får den mest karakter af endnu en 'opgave', man skal aflevere til læreren/vejlederen.

Det er nødvendigt, at arbejde målrettet med de unges ejerskab over uddannelsesbogen. Uddannelsesbogen fungerer ofte kun som forberedelse til vejledningssamtalerne, mens den ikke forbindes med de øvrige udskolingsaktiviteter. For at gøre uddannelsesbogen til de unges eget redskab, er det vigtigt, at den inddrages aktivt ifbm andre skole- og vejledningsaktiviteter. Samtidig bør uddannelsesbogens form overvejes, så den får større relevans og brugbarhed for ikke-bogligt orienterede elever.

Introduktion til ungdomsuddannelserne

Uddannelsesdage på skolerne, hvor de unge introduceres til forskellige ungdomsuddannelser, vurderes positivt. Især fremhæves **ung-til-ung** vejledningen. De personlige fortællinger fra andre unge, der har gjort sig erfaringer med en ungdomsuddannelse, gør indtryk på de unge. Her får de mulighed for at få et indblik i, hvordan undervisningen tilrettelægges, og i den mere uformelle kultur og omgangsform på forskellige uddannelser. De positive erfaringer med ung-til-ung understreger, hvordan både det faglige miljø og (ungdoms)kulturen på de forskellige ungdomsuddannelser er væsentlige elementer i de unges valg af uddannelse.

Samtidig viser erfaringerne også, at ung-til-ung vejledningen ofte er lidt tilfældig. Der er således behov for at tænke ung-til-ung vejledningen mere systematisk ind i de øvrige udskolingsaktiviteter. Ligesom der er brug for, at man på ungdomsinstitutionerne overvejer nærmere, hvordan man klæder de unge fra ungdomsuddannelserne på til denne opgave.

Uddannelsesmesserne har generelt ringe gennemslagskraft overfor de unge. De opleves 'fjernt' af de unge, og udkonkurreres ofte af andre aktiviteter, der fylder de unges hverdag. Hvis messerne skal få en mere forpligtende karakter, er det nødvendigt med en tættere opfølgning fra lærere og UU-vejledere.

Vejledning i klasserummet har en stor betydning for de unges viden om ungdomsuddannelserne. 66% af de unge peger på skolen som en kilde til viden om ungdomsuddannelserne. I flere forsøgsprojekter foregår denne vejledning som temaarbejde om uddannelsessystem og arbejdsmarked, og som optakt til – og efterbearbejdning af – uddannelsespraktikker og/eller erhvervspraktik eller arbejde med uddannelsesbøger i klassen mv. Generelt er vurderingen, at vejledningen i klasserummet er med til at skabe sammenhæng og helhed i de unges erfaringer med udskolingsaktiviteter, og dermed større refleksion omkring uddannelses- og erhvervsvalget.

Erfaringerne med de længerevarende **uddannelsespraktikker** er positive idet disse for mange virker afklarende ifht. valg af ungdomsuddannelse. De giver et indblik i hverdagen på en ungdomsuddannelse, hvor de unge involveres og deltager aktivt i undervisningen – og dermed 'på egen krop' erfarer, hvordan undervisningen tilrettelægges og organiseres. Ifht. de teknisk erhvervsrettede uddannelser vægtes de praktiske værkstedsfag dog mange steder meget højt, mens uddannelsens mere teoretiske aspekter nedtones. Det risikerer at være med til

at skabe urealistiske billeder af, hvordan hverdagen på disse uddannelsesinstitutioner fungerer.

Introduktion til arbejdsmarkedet

Erhvervspraktikken efterspørges af mange unge ifht. yderligere afklaring af uddannelsesvalget (38%). De unge fremhæver, at de gennem erhvervspraktikken får viden om arbejdslivet og mulighed for at få afprøvet drømme og forestillinger om forskellige jobtyper, hvilket gør erhvervspraktikken afklarende ifht. uddannelsesvalget. Der er imidlertid en gruppe unge, hvis praktikforløb ikke udspringer af en egentlig jobinteresse, men snarere af hvad der var praktisk muligt. Her bliver praktikken mest en god oplevelse, men uden relevans for det kommende uddannelses- og erhvervsvalg.

Erhvervspraktikken opleves især positivt af en gruppe unge, som ikke er bogligt orienterede. For disse unge udgør praktikken, udover de generelle erfaringer, et velkomment pusterum fra skolelivet, der for mange er præget af nederlag. I erhvervspraktikken får de mulighed for at udfolde andre kompetencer, og en mulighed for at knytte kontakter til det lokale arbejdsmarked.

Et enkelt projekt har haft en **mentorordning**, i forbindelse med erhvervspraktikken, til de mere sårbare og stille unge, der har svært ved at indgå – og falde til – i nye sociale sammenhænge. De første erfaringer med mentorordningen er positive og peger på, at det er en ordning, der ville være relevant og brugbar i andre arbejds- og uddannelses-sammenhænge. En mentor/støtteperson, kan være med til at sikre, at den unge får skabt en tryghed og et socialt tilhørsforhold, der er væsentligt for at gennemføre uddannelse og/eller skabe sig en fast tilknytning til arbejdsmarkedet.

Enkelte skoler arbejder med **iværksætteri**, hvor de unge arbejder konkret og praktisk med opstart af små virksomheder. Ifølge erfaringerne kan denne form for tema-arbejde være med til at øge de unges (viden om og) orientering mod erhvervslivet og erhvervsskolerne, samt skærpe deres lyst til at arbejde som selvstændige. Iværksætteri synes især at henvende sig til de praktisk orienterede unge, mens de unge der primært orienterer sig mod de gymnasiale uddannelser er mere skeptiske.

Litteraturliste

Albrecht, Jacob (2005): At gøre deltagelse i skolen meningsfuld (Interview med Lektor Charlotte Ringsmose og lektor Anne Maj Nielsen, om undersøgelsen 'Skolen og Social Arv' – et delprojekt under Forskningsprogrammet om 'social arv', hvor SFI, AKF, Institut for Folkesundhed og DPU deltager) I Asterisk nr. 22, Danmarks Pædagogiske Universitet

Andersen, Dines (1997): Uddannelsesvalg efter 9. klasse. Delprojekt under forskningsprogrammet UTA - Uddannelse Til Alle, Socialforskningsinstituttet

Andreasen, Larch Birch m.fl (1997): Unge i uddannelse – valg og vurderinger af ungdomsuddannelserne. Delprojekt under forskningsprogrammet UTA - Uddannelse Til Alle, Danmarks Erhvervspædagogiske Læreruddannelse, Udviklingscenteret for folkeoplysning og voksenundervisning, Ålborg Universitet

Arbejderbevægelsen Erhvervsråd (2001): Det delte Danmark – et notat om social afdeling af skoler, Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, for nyhedsbrevet A4

Baagøe Nielsen, Steen og Åse Rieck Sørensen (2004): Unges valg af uddannelse og job – udfordringer og veje til det kønsopdelte arbejdsmarked. Center for Ligestillingsforskning og Center for Ungdomsforskning, Roskilde Universitetscenter

Banff, Poul Erik og Gunnar Eggert Jørgensen (2004): Elevplan i praksis – erfaringer og perspektiver, CUTA; Uddannelsesstyrelsens temahjæfteserie nr. 4, Undervisningsministeriet

Danmarks Evalueringsinstitut (2003): Personlige uddannelsesplaner på tekniske erhvervsuddannelser – inspiration til udvikling. Danmarks Evalueringsinstitut

Illeris, Knud m.fl. (2002): Ungdom, identitet og uddannelse, Roskilde universitetsforlag

Hansen, Erik Jørgen (2003): Uddannelsessystemerne i sociologisk perspektiv, Hans reitzels Forlag

Hutters, Camilla (2004): Mellem lyst og nødvendighed – en analyse af unges valg af videregående uddannelse, Ph.d.-afhandling, Forskerskolen i Livslang Læring og Center for Ungdomsforskning, Roskilde Universitetscenter

Hutters, Camilla (2005): At konstruere et rum for fortællinger – principper og potentialer for narrativ vejledning, I Højskolernes Nyhedsbrev til Vejledere, nr. 1

Højmark Jensen, Ulla og Bo Tovby Jørgensen (2004): "Det vigtigste i livet er at få en uddannelse" – undersøgelse af etniske minoritetsunges frafald fra erhvervsuddannelserne. Baggrundsrapport 1 til undersøgelsen 'Udlændinge på ungdomsuddannelserne – frafald og faglige kundskaber' (tænk tanken om udfordringer for integrationsindsatsen i Danmark i samarbejde med Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut), Ministeriet for flygtninge, indvandrere og integration.

Højmark Jensen, Ulla (2003): "Det er sgu ikke lige mig" – interview med unge, der ikke er gået i gang med en ungdomsuddannelse. Arbejdsrapport 5, Vidensopsamlingen om social arv, AKF

Juul, Ida (2004): Sortering til erhvervsuddannelse? I Eriksen, Ulla m.fl. (red) (2004); Samfundsborger – medarbejder. Debat om de erhvervsrelaterede uddannelser. Erhvervsskolernes forlag.

Katznelson, Noemi og Birgitte Simonsen (2005): Udsatte unge i et landområde, Center for Ungdomsforskning

Katznelson, Noemi (2004): Udsatte unge, aktivering og uddannelse. Dømt til individualisering, ph.d.afhandling, Center for Ungdomsforskning, Learning Lab Denmark, Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag

Lov om vejledning om uddannelse og erhverv; lov nr. 298 af 30/042003, samt Bekendtgørelse nr. 1319 af 14/12/2004

PLS Rambøll Management (2003): Evaluering af 10. klasseloven. Hovedresultater. PLS Rambøll Management

Rambøll Management (2004): Forældre og vejledning, Undervisningsministeriet

Rambøll Management (2005): Forældre og vejledning – forældre til tosprogede børn, Undervisningsministeriet og integrationsministeriet

Regeringsgrundlaget af 17. februar 2005

Simonsen, Birgitte (1995): Konsekvenser af det husmorløse samfund, EVU-gruppen, RUC

Tonsberg, Claus (2004): Tavle-terror på den fede måde – et nærbillede af en ung-til-ung vejledning. I Ungdomsforskning Årgang 3, nr. 1 marts 2004; Ung-til-ung: Virker det? Center for Ungdomsforskning

Ugebrevet A4 d. 7. marts 2005

Undervisningsministeriet (2005): Tal der taler, Uddannelsesnøgletal 2005, Undervisningsministeriet

Center for Ungdomsforskning

Center for Ungdomsforskning (CeFU) analyserer forhold omkring unges deltagelse i samfundet og koordinerer viden og faktuelle oplysninger om unge. Centret tager forskningsmæssigt udgangspunkt i de unges livsstil og de brydninger der præger hverdagen i uddannelsesinstitutioner, demokratiske organiseringer og på arbejdsmarkedet, hvor de unge er. Center for Ungdomsforskning hører under Learning Lab Denmark ved Danmarks Pædagogiske Universitet. CeFUs hjemmeside er www.cefu.dk.

CeFU bakkes op af Foreningen Center for Ungdomsforskning, som optager nye medlemmer i det omfang medlemsansøgere opfylder foreningens vedtægter. Foreningen har aktuelt følgende medlemmer:

Beskæftigelsesministeriet
Børne- og Ungdomspædagogernes Landsforbund (BUPL)
Center for ungdomspædagogik
Danmarks idrætsforbund
Dansk Industri
Dansk Metal
Dansk Ungdoms Fællesråd
Danske Gymnastik- & Idrætsforeninger (DGI)
Fagligt Fælles Forbund (3F)
Frie Kostskolers Fællesråd
Forsvarets Personeltjeneste
Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd (FTF)

GODA – Foreningen Gode Alkoholdninger
Gymnasieskolernes Lærerforening (GL)
HK/Danmark
Københavns Kommune, Uddannelses- og Ungdomsforvaltningen
Novo Nordisk
Rigspolitiet
Socialministeriet
Trygfonden
Uddannelsesnævnet for handels- og kontorområdet
Undervisningsministeriet
UVerne, Region Sjælland (Ungdommens Uddannelsesvejledning)